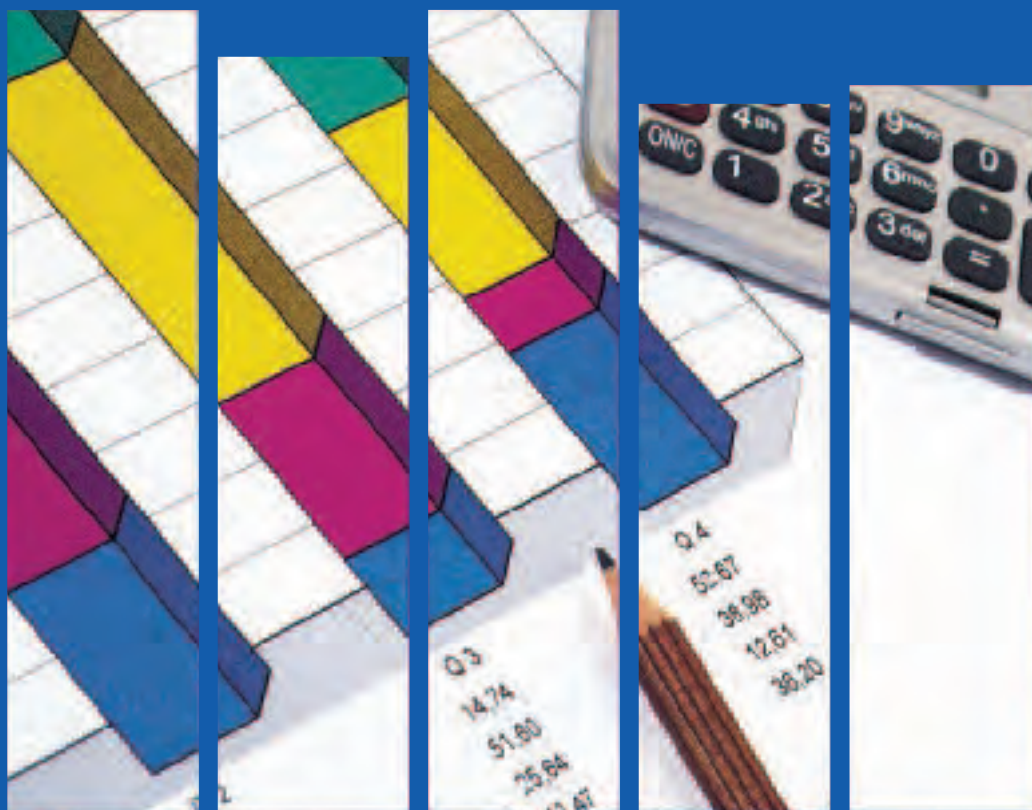
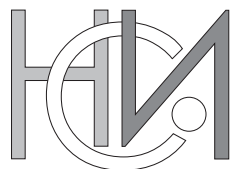


СТАТИСТИКА STATISTICS

1/2019



РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
REPUBLIC OF BULGARIA



НАЦИОНАЛЕН СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ
NATIONAL STATISTICAL INSTITUTE

СТАТИСТИКА

STATISTICS

1/2019

СОФИЯ, 2019
SOFIA, 2019

A decorative graphic at the bottom of the page consisting of three thick, black, curved lines that sweep across the width of the page from left to right, creating a sense of movement and modern design.

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Главен редактор: д-р Богдан Богданов

Заместник главен редактор: проф. д-р Васил Цанов

Членове:

Проф. д-р Йордан Христосков, проф. д.с.н. Светлана Съйкова, проф. д-р Поля Ангелова,
проф. д-р Димитър Аркадиев, доц. д-р Калоян Харалампиев, доц. д-р Любомир Иванов,
доц. д-р Екатерина Тошева, проф. Тодор Калоянов, д-р Любен Томев,
д-р Елка Атанасова, д-р Александър Найденов,
Деян Славов, д-р Галя Статева

Преводач на руски език: Лариса Петкова

Преводач на английски език: Камен Караджов

Отговорен редактор: Лидия Александрова

Стилови редактори: Мила Трифонова, Соня Златанова

Адрес на редакцията:

София, 1038, ул. „П. Волон” № 2, ет. V

e-mail: bbogdanov@nsi.bg

EDITORIAL TEAM

Chief Editor: Dr. Bogdan Bogdanov

Deputy editor: Prof. Dr. Vasil Tsanov

Members:

Prof. Dr. Jordan Hristoskov, Prof. Dr. Sc. Svetlana Saykova,

Prof. Dr. Polyana Angelova, Prof. Dr. Dimitar Arkadiev,

Assoc. Prof. Kaloyan Haralampiev, Assoc. Prof. Lyubomir Ivanov, Assoc. Prof. Catherine Tosheva,

Prof. Todor Kaloyanov, Dr. Lyuben Tomov, Dr. Elka Atanasova, Dr. Alexander Naidenov,

Deyan Slavov, Dr. Galya Stateva

Russian Translation: Larisa Petkova

English Translation: Kamen Karadjov

Editor: Lidia Aleksandrova

Style editors: Mila Trifonova, Sonya Zlatanova

Editorial address:

2, P. Volov St., Sofia 1038, Bulgaria

Vth floor

e-mail: bbogdanov@nsi.bg

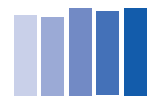


СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.
Богдан Богданов 90 години списание „Статистика“	7
СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И АНАЛИЗИ	
Росена Иванова Нови изисквания пред официалната статистика в контекста на съвременната динамика. Значение на „отворените данни“	19
Расим Рюстем Влиянието на цените на хранителните продукти върху бедността в България през 2011 година (част втора)	51
БЪЛГАРСКАТА СТАТИСТИКА В ТРИ СТОЛЕТИЯ	
Богдан Богданов Стоян Баев Нели Божикова Творческият път на професор д-р Петко Божиков в българската статистика	77
Лидия Александрова Списание „Статистика“ - поглед към историята и днешния ден	87
Здравка Бобева Анкета на столетниците в България през периода 1927 - 1928 година - един нов поглед	107
ИНФОРМАЦИИ, РЕЦЕНЗИИ, КОНСУЛТАЦИИ	
Русин Русинов Фактическо индивидуално потребление	123
Соня Златанова Исторически преглед на списание „Статистика“	135

СОДЕРЖАНИЕ

	Стр.
Богдан Богданов 90 лет журналу „Статистика“	7
СТАТИСТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ И АНАЛИЗЫ	
Росена Иванова Новые требования к официальной статистике в контексте современной динамики. Понятие „открытые данные“	19
Расим Рюстем Воздействие цен на продовольственные товары на бедность в Болгарии в 2011 году (часть вторая)	51
ПУТЬ БОЛГАРСКОЙ СТАТИСТИКИ ДЛИННОЮ В ТРИ СТОЛЕТИЯ	
Богдан Богданов Стоян Баев Нели Божикова Творческий путь проф. д-ра Петко Божикова в болгарской статистике	77
Лидия Александрова Журнал „Статистика“ - взгляд в прошлое и настоящее	87
Здравка Бобева Анкета для долгожителей, проведенная в период 1927 - 1928 г.г. в Болгарии - новый взгляд	107
ИНФОРМАЦИИ, РЕЦЕНЗИИ, КОНСУЛЬТАЦИИ	
Русин Русинов Фактическое индивидуальное потребление	123
Соня Златанова Исторический обзор журнала „Статистика“	135



CONTENTS

	Page
Bogdan Bogdanov 90 Years 'Statistics' Magazine	7
STATISTICAL SURVEYS AND ANALYSIS	
Rosena Ivanova New requirements for official statistics in the context of the contemporary dynamics. Importance of 'Open Data'	19
Rasim Ryustem The influence of the prices of feeding products on poverty in Bulgaria in 2011 (second part) ..	51
THE BULGARIAN STATISTICS IN THREE CENTURIES	
Bogdan Bogdanov Stoyan Baev Neli Bozhikova The creative path of prof. dr. Petko Bozhikov in the Bulgarian Statistics	77
Lidia Aleksandrova 'Statistics' magazine - a peek to history and the current day	87
Zdravka Bobeva Poll of the centenarians in Bulgaria in the period 1927 - 1928 - a New Look	107
INFORMATION, REVIEWS, CONSULTATIONS	
Rusin Rusinov Actual individual consumption	123
Sonya Zlatanova A historical review of 'Statistics' magazine	135

90 ГОДИНИ СПИСАНИЕ „СТАТИСТИКА“

Богдан Богданов*

*Между нас и края на живота, когато
се превръщаме в прах, е словото на познанието.*



Тази година се навършват 90 години от излизането на първата книжка на сп. „Статистика“ (1929 г.). През годините списанието отразяваше всички аспекти от развитието на теорията и практиката в областта на статистиката. В теоретически и практически аспект през последните десетилетия скокът е забележителен. Това беше съпътствано от изумителното и възходящо развитие на информационните технологии. Традиционните статистически методи и практики за получаване на данните и техният анализ многократно бяха надградени през изминалите години. Появи се поредица от методи, модели, теории и технологии, които промениха света на статистиката като област на познанието. Въведени бяха методи за таксонометрия на съвкупности от изследвани събития, явления и обекти; модели за прогнозиране и изглаждане на динамични статистически редове; методи за оценки на явленията и процесите в малки териториални единици; съчетаване на данни от различни статистически изследвания; методи за претегляне и калибриране на оценки от статистическите изследвания; редица нови индикатори за измерване на социално-

* Д-р, заместник-председател на Националния статистически институт; e-mail: bbogdanov@nsi.bg.

икономическото равнище и развитие; методи за използване на административни източници на информация; нови източници на информация от социалните мрежи - т.нар. Big Data. Приложиха се нови подходи за получаване на информация - online и offline наблюдения; изцяло нови области и подходи за изследване на непознати и новопоявили се явления и процеси. Всички тези фрагменти от развитието на статистическата теория и практика намериха в определени аспекти отражение на страниците на сп. „Статистика“.

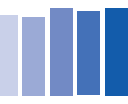
Постиженията на статистическата теория и практика, широко разпространени чрез страниците на списанието, поставиха НСИ на престижно място в международния обмен на информация. Затвърдиха неговата роля като държавна институция с над 135-годишна история, която е необходима за държавното управление.

Бъдещите задачи на сп. „Статистика“ са свързани със запазване на академичния дух, завещан от неговите създатели. Неговите страници ще продължат да бъдат поле за развитието на научноизследователската мисъл в областта на статистиката и социално-икономическите теории. Посланията към читателите на списанието ще разпространяват и култивират статистическото мислене, за което известният писател Хърбърт Уелс сполучливо е написал: „Ще дойде време, когато статистическото мислене ще е толкова необходимо, колкото е умението да се чете и пише“.

В заключението на това послание към читателите на списанието включвам дигитализирано копие на страници, на които е представен първият редакционен комитет, съдържанието на първия брой на списанието и програмната статия, публикувани в първата книжка от 1929 г., когато наименованието е „Тримесечно списание на главната дирекция на статистиката“. На вниманието на читателите се представя автентичният текст на програмната статия, който определя визията на неговите създатели. Актуалността на написаното тогава не е загубена и до днес.

От съдържанието на списанието се виждат обектът и предметът на списанието. Тематиката на публикуваните тогава статии е разнообразна и общественозначима. В това отношение и до днес е запазена тази последователност и отговорност при публикуване на статии и аналитични материали в съвременните броеве на списание „Статистика“. Може да се отбележи, че предопределеността и историческата мисия да се създават и предават знания през годините е червената нишка, която характеризира и прави интересен света на статистиката като наука и практика.

Акцентите на програмната статия в първата книжка на списание „Статистика“, публикувана на неговите страници през далечната 1929 г., поразяват със своята **съвременна автентичност** за значението и ролята на статистическия метод като инструмент за изучаване на социално-икономическата действителност. Резултатите от статистическите изследвания се



считат от авторите за „**неизбежна необходима основа**“ за науката и държавата. Наред с това акцент се поставя и върху верността на статистическите данни и тяхната вероятност за близост до действителността. Това е проблем, съпътстващ статистическите изследвания от изминалите години на целенасоченото им осъществяване до ден-днешен. В обръщението си към читателите преди 90 години авторите отправят апел да се имат предвид условията и *мъчнотиите*, при които се провеждат статистическите изследвания, когато се тълкуват резултатите и отправят критики.

Следва да се допълни, че преди 90 години една неголяма група интелектуалци и учени **проявяват забележителен кураж**, да започнат дейност за разпространение на статистическите знания и използване на статистическия метод за управление на държавата. Следва да се отбележи също, че това се прави в суровата действителност на важен исторически момент от развитието на България. По това време тази малка държава на границите между Изтока и Запада продължава своя път на развитие след опустошителна поредица от войни. През 20-те години на миналия век България е с доминираща дребна земеделска собственост и прави първи стъпки в изграждането на национална индустрия. При тези условия създателите на списанието разкриват своята визия за статистиката като теория и практика, която намира своето отражение на неговите страници.

ТРИМЕСЕЧНО СПИСАНИЕ НА ГЛАВНАТА ДИРЕКЦИЯ НА СТАТИСТИКАТА

РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ:

- Д. МИШАЙКОВЪ, професоръ по статистика при Софийския държавен университет, председател на Върховния статистически съветъ.
 СТ. ДИМИТРОВЪ, управляющъ Главната дирекция на статистиката, подпредседател на Върховния статистически съветъ.
 О. АНДЕРСОНЪ, професоръ по статистика въ Висшето търговско училище — Варна.
 П. ПЕНЧЕВЪ, началникъ на стопанския отдѣлъ въ Главната дирекция на статистиката, секретаръ на Върховния статистически съветъ.

СЪДЪРЖАНИЕ НА КНИГА I

	Стр.		Стр.
ПРОГРАМНА СТАТИЯ	1	ЗЛОПОЛУКИ	
ПРОФ. Д. МИШАЙКОВЪ — В. фонъ Бортневичъ	5	Табл. 1. Злополуки и послѣдствия отъ тѣхъ презъ 1926 год.	72
ПРОФ. О. АНДЕРСОНЪ—Професоръ В. Бортневичъ	7	Табл. 2. Естество и изходъ на злополукитѣ, изгубени надници и засегнати отъ злополуката органи презъ 1926 год.	
Д-ръ СЛ. ЗАГОРОВЪ—Бортневичъ като икономистъ	10	а) по индустрии	76
П. ПЕНЧЕВЪ — Раждаемостта въ България	13	б) по окржи и индустрии	80
СТ. ДИМИТРОВЪ — XVII сесия на Международния статистически институтъ	33	Табл. 3. Злополуки споредъ естеството на повредата и засегнатия органъ презъ 1926 год.	86
ПРОФ. Д. МИШАЙКОВЪ — Международна статистическа конференция въ Женева	45	Табл. 4. Злополуки по материални причини презъ 1926 год.	90
ХРОНИКА		Табл. 5. Възраст на погърпевшитѣ и материални причини на злополуката, по индустриални групи, презъ 1926 год.	98
Конюнктурно-статистически институти въ Германия, Франция и Италия	58	Табл. 6. Злополуки споредъ деня и часа на тѣхното настѣпване презъ 1926 год.	104
Предстоящата XVIII сесия на Международния статистически институтъ	60		
Изъ Върховния статистически съветъ	60	КОНСОМАЦИЯ — Брой на заклания едъръ и дребенъ здравъ добитѣкъ и полученото отъ него месо въ кланицитѣ на окржнитѣ градове въ Царството презъ първото тримесечие на 1929 год.	107
ВИБЛИОГРАФИЯ	67		
ТАБЛИЦИ			
УМИРАНИЯ — Умрѣли лица по възраст и причини на смъртта презъ първото тримесечие на 1929 г., въ всички градове на Царството	71		

2281/54

ТРИМЕСЕЧНО СПИСАНИЕ НА ГЛАВНАТА ДИРЕКЦИЯ НА СТАТИСТИКАТА ГОДИНА I — СОФИЯ — КНИГА I	
REVUE TRIMESTRIELLE DE LA DIRECTION GÉNÉRALE DE LA STATISTIQUE I ANNÉE — SOFIA — FASCICULE I	VIERTELJAHRSCHEFTE DER GENERALDIREKTION DER STATISTIK I JAHRGANG — SOFIA — HEFT I

Значението на статистическия методъ за установяването и анализирането на фактитъ на държавния и общественъ животъ ежедневно расте. Въ днешно време той методъ е единственото сръдство за изучаване на държавнитъ и общественитъ явления, тъй както тъ настъпватъ въ времето и пространството. Статистическиятъ данни, които той донася, сж неизбежно необходимата основа, както за теоритическиятъ заключения на обществената наука, така и за практическитъ изводи на държавното управление.

Нашата държава отдавна е повърила на Главната дирекция на статистиката, като на свой централенъ статистически институтъ, събирането, обработването и публикуването на статистически данни изъ всички области на социалната и държавна действителностъ. Тая задача Главната дирекция на статистиката, съ компетентното съдействие на Върховния статистически съветъ, се е мъчила да разрешава дотолкова пълно и добре, доколкото това е било възможно при сръдствата, съ които е разполагала, и при съществуещото културно ниво на населението. Резултатъ на тая деятелностъ сж многобройнитъ статистически публикации, които Главната дирекция на статистиката е пуслала досега на бълъ свѣтъ.

Но тия публикации, засъгащи едни или други области на нашия животъ, не изчерпватъ всичко онова, което би било нужно да се каже и съобщи въ връзка съ приложението на статистическото изследване въ нашата страна.

Отъ една страна, необходими сж изследвания отъ теоритиченъ и методологиченъ характеръ по редица въпроси на статистиката, чрезъ които да се освѣтляватъ основнитъ теоритически проблеми на статистиката, а така сжщо да се разискватъ и начинитъ за събирането, обработването, математическата трансформация и научното използване на събранитъ материали. Безъ подобни изследвания и разисквания не е мислимо правилното използване на статистическиятъ данни, не е мислимъ и прогресътъ на теорията и техниката на статистиката.

Отъ друга страна, условията на действителността не даватъ никога възможностъ нито да се произведе статистическото наблюдение съ точно спазване на всички предварително установени изисквания, нито статистическиятъ данни да отговарятъ точно на действителността. При това положение, извънредно необходимо е да се изтъкватъ винаги условията, при които се извършватъ

2

статистически наблюдения, мъчно ги съпровождали, и въроятната близост на резултатите им с действителността. По този начин биха се предотвратили много неоснователни критики и превратни тълкувания на статистическите данни.

Въпреки че времето, нашата задача би била само отчасти разрешена, ако статистическата дейност се изчерпваше само в публикуване на суровите статистически числа. Тези числа трябва да говорят, за да кажат какво се крие вътре. Необходимо е, следователно, научното разработване, с цел да се правят заключения за причините и тенденциите на изразените в числата явления.

Тези задачи досега са били само отчасти поставяни и разрешавани. Главните причини за това бяха липсата на достатъчно число теоритично подготвени работници и липсата на един журнал, в който да могат да се публикуват работи от подобен характер. За голяма радост, ние виждаме през последните години как постоянно се увеличава числото на научно подготвените работници от областта на статистиката. На тези работници трябва да се даде необходимото насърчение: първата стъпка за тази цел трябва да бъде създаването на едно статистическо периодическо издание.

Поради липса на средства, това не би могло да стане по частна инициатива. Единствена може да създаде и издава едно подобно списание нашата Главна дирекция на статистиката.

Идеята за това списание, изтъкната в бюрото на Върховния статистически съвет и обсъждана съвместно с управлението на Главната дирекция на статистиката, намъри, за щастие, пълната подкрепа на г. Министра на търговията, промишлеността и труда, комуто редакционният комитет на това място чувства нуждата да изкаже своята признателност.

Списанието, на което първата свъзка предлагаме на читателите, ще съдържа:

- а) статии по теоритични и методологични въпроси из областта на статистиката;
- б) студии върху научни въпроси, осветени с статистически данни, и аналитични прегледи на публикуваните официални статистики;
- в) доклади, протоколи и по-важни решения на Върховния статист. съвет;
- г) съобщения из областта на статистическата наука и за по-важните събития из живота на статистическите учреждения въ чужбина и у нас;
- д) рецензии, библиография и пр.

Във всяка книжка, покрай интерпретирането на статистически данни и методологични въпроси, ще се дава и таблична част, която ще съдържа: а) отделни цѐли статистики, б) таблици поясняващи или приложени към текста.

От по-важните статии и аналитични прегледи ще се правят кратки резюмета на френски, а въ табличната част ще се дава и френски текст на заглавията и антетите.

Като туря началото на това периодично издание, редакционният комитет е дълбоко увѐренъ, че то ще отговори на една насъщна нужда и ще способствува за развитието и задълбочаването на статистическите изследвания на нашата действителност.

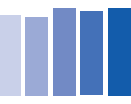
София, 1 юний 1929 год.

3 март 2019 г.

София

С уважение към читателите на сп. „Статистика“,

д-р Богдан Богданов



90 ГОДИНИ СПИСАНИЕ „СТАТИСТИКА“

*Богдан Богданов**

РЕЗЮМЕ Тази година се навършват 90 години от излизането на първата книжка на сп. „Статистика“. През всичките години на своето съществуване списанието отразява различни аспекти от развитието на теорията и практиката в областта на статистиката.

В първата книжка на списанието от 1929 г., когато наименованието му е „Тримесечно списание на Главната дирекция на статистиката“, на вниманието на читателите се представя автентичният текст на програмната статия, която определя визията на неговите създатели. Актуалността на написаното тогава не е загубена и до днес. Още в първия брой на списанието авторите посочват, че резултатите от статистическите изследвания се считат за „неизбежна необходима основа“ за развитието на науката и държавата.

Постиженията на статистическата теория и практика, широко разпространени чрез страниците на списанието през годините, поставиха НСИ на престижно място в международния обмен на информация. Затвърдиха неговата роля като държавна институция със 138-годишна история, която е необходима за държавното управление. Бъдещите задачи на сп. „Статистика“ са свързани със запазване на академичния дух, завещан от неговите създатели.

* Д-р, заместник-председател на Националния статистически институт; e-mail: bbogdanov@nsi.bg.

90 ЛЕТ ЖУРНАЛУ „СТАТИСТИКА“

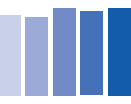
*Богдан Богданов**

РЕЗЮМЕ В этом году исполняется 90 лет со дня выхода первого номера журнала „Статистика“. На протяжении всех лет своего существования журнал занимается отражением различных аспектов развития статистической теории и практики.

В первом номере журнала 1929 года, когда он назывался „Ежеквартальный журнал Главного управления статистики“, вниманию читателей был представлен аутентичный текст статьи - программы, в которой излагается видение ее создателей. Написанное тогда, и по сей день остается актуальным. Еще в первом номере журнала авторы отмечают, что результаты статистических исследований являются „неизбежной необходимой основой“ для развития науки и государства.

Достижения статистической теории и практики, получившие широкое отражение на страницах журнала в течение многих лет, позволили НСИ занять престижную позицию в международном обмене информацией. Они утвердили роль НСИ как государственной институции со 138-летней историей, необходимой для управления государством. Дальнейшие задачи журнала „Статистика“ связаны с сохранением академического духа, завещанного его создателями.

* Д-р, зам.- председателя Национального статистического института; e-mail: bbogdanov@nsi.bg.



90 YEARS 'STATISTICS' MAGAZINE

*Bogdan Bogdanov**

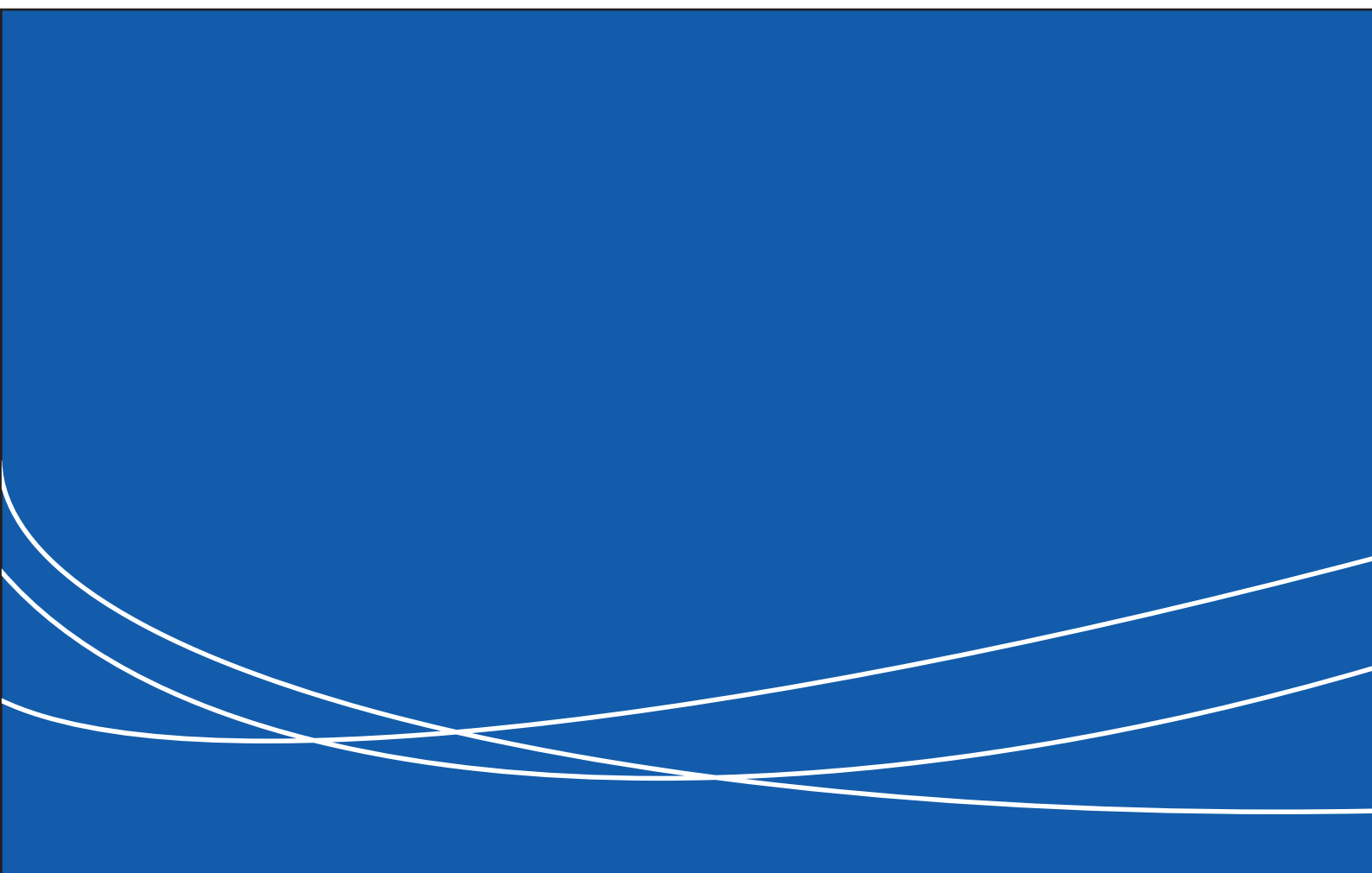
SUMMARY This year marks 90 years since the first book of the 'Statistics' magazine. Throughout all years of its existence, the magazine reflects various aspects of the development of theory and practice in the field of statistics.

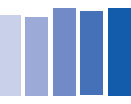
In the first issue of the magazine from 1929, when its name is 'Quarterly magazine of the General Directorate of Statistics' to readers' attention is presented an authentic text of the program article, which defines the vision of its creators. The actuality of the written then is not lost even today. In the first issue of the magazine the authors point out that the results of the statistical surveys are considered "unavoidable necessary basis" for the development of science and the state.

Achievements of statistical theory and practice, widespread through the pages of the magazine over the years, has placed the NSI at a prestigious pedestal in the international exchange of information. They have strengthened its role as a state institution with a 138 - year history that is needed for the state government. Future tasks of the 'Statistic' magazine are related to the preservation of the academic spirit, bequeathed by its creators.

* Dr, Deputy President of the National Statistical Institute; e-mail: bbogdanov@nsi.bg.

**СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И
АНАЛИЗИ**





НОВИ ИЗИСКВАНИЯ ПРЕД ОФИЦИАЛНАТА СТАТИСТИКА В КОНТЕКСТА НА СЪВРЕМЕННАТА ДИНАМИКА. ЗНАЧЕНИЕ НА „ОТВОРЕНИТЕ ДАННИ“

*Росена Иванова**



Въведение

Животът в глобалното информационно общество и новите технологии ни превърнаха в обект на постоянен приток от информация. Взаимозависимостта между държавите направи обмена на информация статукво, което не свидетелства автоматично за легитимността на съдържанието ѝ. Критиците на този процес задават въпроси за произхода, достоверността и целите на нестихващия информационен поток. Зараждат се все по-основателни съмнения в източниците и истинността на данните. Макар подобни твърдения да могат да бъдат отнесени за всеки тип информация, тази статия ще се фокусира върху една специфична разновидност данни и по-конкретно върху статистическите показатели. Целта е не да се разискват некоректните статистически данни в мрежата, а да се обърне внимание на изискванията пред официалните статистически данни, така че те да изпълняват предназначението си, да се разграничат и да бъдат „предпочитани“ пред другите, със съмнителна стойност.

През последните десетилетия се наблюдава рязко нарастване на търсенето на официална статистика. Глобалните програми за развитие „Цели за устойчиво развитие“ (ЦУР) и „Цели на хилядолетието за развитие“ (ЦХР), както и конкретни инициативи като „Стратегия за намаляване на бедността“ на Световната банка, поставят сериозни

* Главен експерт в отдел „Потребителски цени, цени на жилища и ППС“, дирекция „Макроикономическа статистика“, НСИ; e-mail: rgivanova@nsi.bg.

изисквания към националните статистически системи за наблюдение и докладване на съответните индикатори.

В България търсенето на официална статистика се увеличава с участието на държавния и частния сектор в европейски програми, правенето на политики на местно и европейско ниво. Официалната статистика е от основно значение за наблюдението на националния напредък и вземането на политически решения, основани на доказателства. Проучванията показват, че местните политици в страните с нисък и среден доход използват официалната статистика повече от всеки друг вид данни в своята работа (Masaki: 2017, Custer и Sethi: 2017 по Sethi и Prakash: 2018). Въпреки че статистическата информация е изключително важна за политическия елит, тя е не само малко значима за бизнес средата, академичната общност в България, както и за всички международни организации, които имат интерес към страната.

С повишаване на нуждата от официални статистически данни се заражда и въпросът за функциите на статистическите агенции и естеството на самите данни. По определение „официалните статистически данни са числови масиви от данни, изготвени от официални правителствени агенции, главно за административни цели: преброяване, данни за престъпността, за доходите, за равнищата на заетост и т.н. (Payne, G., Payne, J.: 2004). Данните могат да бъдат основани и на социални изследвания, финансирани от правителствата: икономическа статистика (национални сметки, платежен баланс, държавни финанси) и социална и демографска статистика (данни за населението, здравеопазването, образованието и пазара на труда) (Sarwar, M., Samman, E., Greenhill, R.:2018). Тяхното предназначение е да „обслужват правителството, икономиката и обществеността с данни за икономическата, демографската, социалната и околната среда“ (UN Fundamental Principles of Official Statistics: 2014 по Sethi и Prakash: 2018).

Що се отнася до източниците на самите данни, както е заложено в Стратегията за развитие на Националната статистическа система на Република България: „Характеризирането на нови явления и процеси като глобализация, икономика на знанието, благосъстояние и качество на живот изисква прилагане на интегриран подход и съчетаване на информация от различни източници“ (Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България: 2013 г., изменена чрез удължаване до 2020 година).

Целта на статията е да разгледа два основни въпроса. Първият се отнася до ролята на официалната статистическа система в контекста на съвременните изисквания



и предизвикателства, пред които е поставена. Как статистическите агенции защитават своята представителна функция на официални източници на данни, като гарантират достоверност, актуалност и обхватност. Също така, дали отговарят на потребителските нужди, били те национални, или международни. В търсене на отговор на така поставените въпроси ще бъдат разгледани институционалните основи на статистическите агенции (национални стратегии за развитие на статистиките, включително и българската); ще бъдат представени възгледите на служителите статистици и политиците, както и независимата гледна точка на неправителствения сектор.

Втората основна тема е свързана с понятието „отворени данни“, наложило се през последните години като термин, обобщаващ не само качествената стойност на данните, но и тяхната достъпност и разпространение сред заинтересованите групи. Изследвания на независими източници и неправителствени организации ще бъдат разгледани и анализирани в дълбочина. Тяхната оценка за състоянието на „отворените данни“ в националните статистически агенции е важна, тъй като колкото и качествени да са произведените данни, ако те не са лесно достъпни и разпространени в подходящи формати, не биха могли да достигнат до потребителите.

I. Същност и значение на „отворените данни“

Важно е още в началото да изясним какво се разбира под термина „отворени данни“. Това са: „... достъпни цифрови данни, с помощта на технически и правни средства, така че данните да бъдат свободно използвани, повторно използвани и обменяни от всеки, навсякъде и по всяко време“ (Open Data Charter, Principles: 2019¹). Отворените набори от данни също се дефинират по отношение на други типове данни, най-вече „големи данни“ (big data). „Големите данни“ се отнасят до масиви от данни, които са обемни, разнообразни и навременни. „Отворените“ и „големите“ данни следва да се разглеждат като отделни концепции. „Отворени“ описва доколко прозрачни и преносими са данните, а „големи“ описва размера и сложността им.

Ползите от „отворените данни“ могат да бъдат видени и извън статистическия сектор. Потребителите на информация като цяло имат голямо преимущество от по-широкия достъп до данни. Сайтовете за онлайн пазаруване, които предлагат сравнения на цените, са пример как можем да се възползваме от „отворените данни“. Когато говорим за ползи, трябва да споменем, че съществуват и рискове. „Отворените данни“ създават нови заплахи, включително за репутацията и загубата на контрол върху

¹ Open Data Charter. 2019 *Principles*: <https://opendatacharter.net/principles/>

поверителна информация. Например показването на обобщени данни за бизнеса би могло да се превърне в пречка за конфиденциалността на някои компании.

Съзнавайки значението на „отворените данни“, се изграждат глобални мрежи от регионални центрове за „отворени данни“: „Отворени данни за развитие“ (OD4D). Партньорството в статистиката за развитие през 21-ви век (PARIS21) вече включва „отворените данни“ в препоръките си към националните стратегии за развитие на статистиката (НСРС), а също и в своите програми за обучение. Инициативата на Световната банка „Оценка на готовността за отворени данни“ (ODRA) помага на страните да идентифицират пропуските и възможностите.

Не са малко международните инициативи, които имат за цел да насърчат откритостта и прозрачността в публичното пространство. „Партньорството за отворено управление“, първоначално възникнало в осем държави през 2011 г., днес включва 79 държави участнички. Принципите на отвореното управление подчертават, че откритостта е от съществено значение за превръщането на обществата в по-приобщаващи, справедливи и устойчиви, както и за насърчаване на икономическите, социалните, културните, гражданските и политическите права на всички.

Националните правителства не остават безразлични към тези процеси. През юли 2013 г. лидерите на Г-8 подписват „Харта за отворени данни“, която очертава набор от пет основни принципа на „отворените данни“. Много правителства приветстват Хартата на Г-8, но общото схващане е, че принципите могат да бъдат подобрени и усъвършенствани, за да бъдат по-широко, глобално приети. През следващите месеци редица международни групи инициират свои собствени дейности за установяване на по-всеобхватни и представителни принципи на „отворени данни“, включително „Работна група за отворени данни“ на „Партньорството за отворено управление“ (OGP). Хартата е разработена с активното ангажиране на правителствата и гражданското общество от целия свят. През 2016 г. шестнайсет правителства приемат „Международна харта за отворени данни“ като декларация за ангажимента си за „отворени данни“.

Шестте принципа на Хартата представят глобално съгласуван набор от норми за това как да се публикуват данни:

1. „Отворени“ по подразбиране;
2. Навременни и изчерпателни;
3. Достъпни и използвани;
4. Сравними и оперативно съвместими;

5. Целят подобряване на управлението и ангажираността на гражданите;
6. За приобщаващо развитие и иновации.

Увеличаването на стойността на официалната статистика чрез „отворените данни“ може да се мисли като обществено благо и като икономически ресурс. Отворените данни са двигател на икономическия растеж и създаване на работни места. Бързоразвиващите се икономики често основават успеха си на богата информация, която се превръща в знания, в по-сложни и разнообразни продукти.

Изследване на Глобалния институт McKinsey определя количествено потенциалната стойност на използването на „отворени данни“ в седем области на световната икономика: образование, транспорт, потребителски продукти, електроенергия, нефт и газ, здравеопазване и потребителско финансиране. Посочва се, че с повече от три трилиона долара годишно могат да нараснат приходите в тези области с помощта на „отворените данни“. Това включва: повишена ефективност, разработване на нови продукти и услуги, както и потребителски излишък (икономии на разходи, по-качествени продукти). Социалните ползи не могат да се определят количествено. Например икономическото въздействие на подобреното образование може да се измери (по-високи заплати), но не и ползите, които обществото получава от наличието на добре образовани граждани. „Смята се, че потенциалната стойност ще бъде разделена приблизително между САЩ (1.1 трилиона долара), Европа (900 милиарда долара) и останалия свят (1.7 трилиона долара)“ (Manyika, J., Chui, M., Groves, P., Farrell, D., Kuiken, S., Doshi, E.: 2013).

II. Национални стратегии за развитие на статистиката (НСРС)

Дотук станаха ясни част от преимуществата, които „отворените данни“ дават в различни области: увеличаване на икономическите ресурси, повишаване на човешкия капитал, създаване на глобални мрежи от партньорства за подпомагане и разпространение на „отворените данни“. Националните статистически системи не бива и не остават по-назад от тези явления, като писмено и официално изясняват ролята на „отворените данни“ в статистиката чрез своите стратегии.

„Националната стратегия за развитие на статистиката (НСРС) е национална рамка, процес и продукт за развитие на статистиката, насочена към интегриране на статистиката в националната политика и процеса на планиране. Още - изготвяне на информация, отговаряща на нуждите на различните потребители; включване на сектори и други участници в Националната статистическа система (НСС); координиране на цялата НСС; подобряване на капацитета за произвеждане на по-качествени данни“

(NSDS Guidelines: 2019)². От 2003 г. насам около сто държави подготвят и прилагат национални стратегии за развитие на статистиката.

Изготвено е Ръководство с насоки за НСРС, което се занимава с въпросите, които ръководителите на националните статистически системи трябва да обмислят, за да направят статистическите агенции по-открити и прозрачни, да направят статистическата информация по-достъпна и полезна. В него са изброени важни ползи за НСС при правенето на „отворени данни“:

- Достъп до нови източници на данни;
- Подобряване на доверието в официалната статистика;
- Подобряване на качеството на официалната статистика;
- Достъпност до масив от данни за изследвания, анализи, други социални и икономически ползи;
- Повишаване на достъпността на данните за потребителите.

Отговорностите на националните статистически агенции в една програма за „отворени данни“ включват правенето на събраната и публикувана информация „по-отворена“. Предприемат се активни стъпки в гарантирането, че данните могат да бъдат свободно използвани, повторно използвани и преразпределени от всеки, по всяко време и навсякъде, при спазване на нормите на конфиденциалност (Директива за „отворени данни“ и повторното използване на публична информация)³.

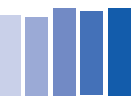
Идентифицирани са три групи дейности в националните стратегии за развитие на статистиката, които да съдействат за „отворени данни“: (1) оценка на състоянието, силни и слаби страни; (2) изготвяне на план за изпълнение и (3) разработване на процес за наблюдение на напредъка и оценка на резултатите. Следва кратко описание на тези три етапа, имащи голямо значение за развитието на „отворени данни“ в дългосрочен план.

Етап 1. Оценка. Способи за оценка на състоянието

- „Оценката на готовността за отворени данни“ е инструмент на Световната банка. Това е бърза диагностика и план за действие, съобразен със законодателството, институциите на всяка страна и търсенето/предоставянето на данни.
- Барометърът „Отворени данни“, разработен от Фондация „Световна мрежа“, е експертна оценка, понастоящем на разположение за 92 страни, която предоставя

² NSDS Guidelines: 2019 <https://nsdsguidelines.paris21.org/node/530>

³ Directive on Open Data and Public Sector Information (PSI): http://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-525_en.htm



оценка на прилагането на стандартите за „отворени данни“ за 15 категории данни, от които една засяга националните статистики.

- „Доклад за оценка за отворените данни“ (ODIN) е инструмент за оценка, разработен от Open Data Watch, който се фокусира върху данните, събирани и разпространявани от националните статистически системи чрез техните официални уебсайтове.

Етап 2. Изпълнение на програми за „отворени данни“

Въз основа на резултатите от оценката се разработват и прилагат специфични програми за „отворени данни“. Препоръчително е да се разгледат три ключови елемента.

Първо, полезно е да се определи ограничен брой действия, които могат да бъдат въведени сравнително лесно и бързо. Това може да са: създаване на национални архиви с данни, съдържащи както метаданни, така и набори от вече завършени проучвания и преброявания; укрепване на процесите за управление и разпространение на метаданни, като се използват международните стандарти; подобряване на взаимодействието и комуникацията с потребителите на данни както онлайн, така и чрез потребителски форуми и други.

Изключително важно за подобряване на разпространението на данни, по-специално чрез статистическите уебсайтове, е данните да са технически четими и в непатентовани, разпространими формати. Добрите практики включват редовното документално оповестяване на данни и пресконференции, чрез които у потребителите да се създаде по-голяма ангажираност към статистическите данни и процеси. Важно е приемането и публикуването на условия за ползване на данни, така че да отговарят на приетите стандарти за „отворени данни“ (Creative Commons by Attribution (CC-BY) license).

На второ място, програмата за „отворени данни“ трябва да включва широк спектър от партньорства освен основните заинтересовани страни. Например възможно е да се партнира със софтуерни разработчици за разработване на приложения, които да помогнат на потребителите да анализират и използват различни статистически данни.

Трето, важно е да се гарантира, че последователността от реформи и действия се управлява внимателно. Би било полезно да се разработи специална програма за проследяване на изпълнението на „отворени данни“, която да използва същата времева рамка като в НСРС по отношение на планиране на бюджета и разходите, както и за оперативните дейности.

Процесът по мониторинг установява стъпки за идентифициране на промените във времето, изготвя доклад за постигнатото и идентифицира къде са необходими допълнителни промени в плановете. Механизмите, които могат да се използват, са:

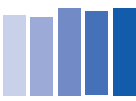
- Мониторинг на наличието на „отворени данни“ (като дял от всички налични данни в НСС);
- Редовно получаване на обратна информация от потребителите на данни чрез регулярни официални проучвания за удовлетвореността на потребителите, както и „качествена“ обратна връзка чрез срещи;
- Проследяване на употребата на статистически данни (например от уебсайтове);
- Мониторинг на използването на микроданни;
- Контрол на качеството на данните.

В следващата част ще бъде разгледан пример за това как са имплементирани обсъжданите дотук насоки за развитие на НСС чрез преглед на основни акценти в Стратегията за развитие на Националната статистическа система на Република България 2013 - 2017 година, изменена чрез удължаване до 2020 година.

III. Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България, 2013 - 2017 година, изменена чрез удължаване до 2020 година

В преговорния процес за присъединяване на България към Европейския съюз област „Статистика“ е една от първите успешно завършени реформи. Националният статистически институт на България участва в Статистическата комисия на ООН, както и в заседанията на Комитета по статистика и политика в областта на статистиката на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР). В Националната статистическа програма (НСП) са включени статистически изследвания с установена обществена значимост, като повече от 95% от тях са в изпълнение на задълженията на България към ЕС.

„Националната статистическа система на Република България осъществява дейностите по събиране, обработване, анализиране и съхраняване/архивиране на статистически данни, както и дейностите по предоставяне и разпространение на официалната статистическа информация. Националната статистическа система се състои от Националния статистически институт и органите на статистиката, които са неделима част от Европейската статистическа система и от Българската народна банка“



(Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България: 2013 г., изменена чрез удължаване до 2020 година).

Главната цел на НСС съвпада с международните насоки, дадени към статистическите агенции: „...разработването, производството и разпространението на качествена статистическа информация за всички групи потребители, съобразно техните информационни нужди“ (Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България: 2013 г., изменена чрез удължаване до 2020 година). Подобрения са планирани в информационните и комуникационните технологии; съществуващите източници на данни, административната тежест за респондентите и статистиците; хармонизирането на статистическите данни между членовете на НСС. В Стратегията се говори още за ефективност на разходите; производство на статистически данни с доказано качество в съответствие с международните стандарти; информация за разработване, мониторинг и оценка на политики и програми на национално и регионално равнище.

Подчертан е интересът на потребителите към официална, комплексна и многоаспектна статистика и как НСИ следва да се съобрази с променящите се информационни потребности. Поради това статистическите продукти и услуги трябва да гарантират високо качество, да са произведени по хармонизирани европейски методологии и стандарти.

Приоритетно значение се отдава още на развитието на социалната статистика, свързано с препоръките в стратегия „Европа 2020“ и съобщението „Отвъд БВП - измерване на напредъка в свят на промени“. Предвижда се подобряване на навременността, разширяване на възможностите за измерване на благосъстоянието и качеството на живота, изпълнение на дейности, включени в декларацията, приета в Малта, относно миграцията, развитието на статистиката на здравеопазването и образованието.

„До 2020 г. водеща роля в дейността на НСС ще имат принципите:

- Професионална независимост;
- Безпристрастност и обективност;
- Задължение за високо качество;
- Стриктно спазване на статистическата тайна;
- Адекватност на ресурсите;
- Ефективност на разходите;

- Активно сътрудничество и координация в НСС и в рамките на Европейската статистическа система“ (Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България: 2013 г., изменена чрез удължаване до 2020 година).

Стратегията за развитие на НСС до 2020 г. очертава план за действие, съобразен с потребителските и статистическите изисквания за повишаване на капацитета и ролята на официалната статистика. Един от заложените приоритети е разпространението на „информация чрез „отворени“ и „свързани отворени“ данни с цел повишаване на доверието към официалната статистика и като възможност за потребителите да разработват свои продукти на основата на статистическите данни“ (Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България: 2013 г., изменена чрез удължаване до 2020 година). Стратегията е свидетелство за една съвременна визия за развитие на официалната статистика, в крак с глобалните тенденции, признаващи значимостта на „отворените данни“.

Анализът на документалните източници, свързани със статистическото развитие, е отправна точка в размисъла за това пред какви проблеми и предизвикателства са поставени националните статистически системи. Релевантно допълнение в тази насока би било да се проследят трудностите на практика и в реални условия. Предстои да се разгледа изследване, предлагащо гледни точки на засегнатите по темата лица.

IV. Доклад „Да разчитаме на статистиката: Как могат националните статистически служби и спонсори да увеличат употребата на данни?“

Този доклад се основава на възгледите на служителите на националните статистически институти и правителствените потребители в 140 LMICs (страни с нисък и среден доход). Част от проекта, водена от Open Data Watch и PARIS21, проучва как националните статистически системи могат най-ефективно да разпространяват официалната статистика, като анализират достъпа на потребителите до данни чрез уебсайтовете на седем национални статистически служби. България е сред участниците в изследването.

Проучването идентифицира сериозни проблеми пред НСС:

- „Събирането, управлението и публикуването на официална статистика не е безплатно, но често се предоставя на потребителите без никакво (или ниско) заплащане, подобно на други публични блага“ (Sethi, P., Prakash, M.: 2018).

- В свят, в който технологията улеснява всеки да публикува данни, официалната статистика има още по-важна роля за противодействие на фалшивите истини и да съдейства за „обявяването на достоверна, основаваща се на доказателства

информация за обществото“ (Fu, 2018 по Sethi, P., Prakash, M.: 2018). Официалната статистика обаче не може да играе тази роля, ако самата тя се самоопределя като некачествена.

- „Официалните статистически данни са широко търсени от различни местни и международни организации, така че националните статистически институти често трябва да вземат тежки решения за това как да подредят приоритетите на своите усилия в светлината на ограничения финансов и технически капацитет“ (Sanga, 2013 по Sethi, P., Prakash, M.: 2018).

- „Изпълнителната власт иска данните да информират за националната политика и изпълнението на програмите, докато местните власти може да се вълнуват повече от преброяването на населението или мерките за бедност, които определят ресурсите, които ще получават от правителството“ (Dargent, 2018 по Sethi, P., Prakash, M.: 2018). От другата страна са международните спонсори на официалната статистика, които имат собствени изисквания, като често наблягат на показателите на макроравнище, за да се даде възможност за сравнения на страните с глобалните програми за развитие. Очевидно е, че официалните статистики се намират в трудна ситуация, между различните интереси на заинтересованите страни.

- „Очаква се недостигът на финансиране на статистически данни да бъде около 200 млн. долара годишно за периода 2016 - 2030 г.“ (GPSDD, 2016 по Sethi, P., Prakash, M.: 2018). „Увеличаването на финансирането за по-добра официална статистика се основава на това дали местните или международните инвеститори виждат възвръщаемост на тази инвестиция под формата на увеличаване на използването и полезността на тези данни“ (Jacob, 2017 по Sethi, P., Prakash, M.: 2018). „Глобалният план за действие Кейптаун на ООН за данни за устойчиво развитие“ е пример за това желание за по-голяма координация и сътрудничество между тези, които произвеждат, финансират и използват официалната статистика.

Как служителите на националните статистически агенции виждат потребителите и употребата на данни?

Според авторите на това проучване две са основните теми, по които се изисква работещите в статистически агенции да вземат отношение. Първо, кои са най-важните потенциални потребители на техните данни? Второ, доколко те разбират нуждите на политиците като потребители на данни?

По-надолу са синтезирани откритията, на които се натъкват изследователите:

✓ Откритие № 1: Международните партньори са определени от статистиците като най-важните и чести потребители, следвани от местните изследователски организации.

Като цяло значението на местните потребители е относително ниско с изключение на научноизследователските организации, университетите и мозъчните тръстове. Тази академична общност е много по-важна за националните статистически институти като целева потребителска групи в сравнение с местните политици.

✓ Откритие № 2: Техническият персонал в министерствата би могъл да бъде ключов посредник за достигане до висши служители.

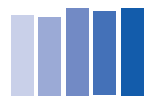
Висшите държавни служители са по-редки ползватели, защото искат данни във визуални формати, които понастоящем не са достъпни, като например интерактивни портали, които им позволяват да потърсят данни, отговарящи на конкретни въпроси. Това не означава, че не употребяват статистическа информация в подкрепа на водените от тях политики. Техническият персонал е разглеждан като връзката в отношенията служители на националните статистически институти - висши държавни служители.

✓ Откритие № 3: Служителите на националните статистически институти надценяват доверието, което другите държавни служители имат в официалната статистика.

Повече от 85% от респондентите от националните статистически служби смятат, че другите държавни служители имат „високо доверие“ или са „доста уверени“ в четири категории официална статистика: преброяване, национални проучвания, национални сметки и данни от Централната банка. Доверието се определя като доверие в точността на данните. Отчита се разлика с резултатите на служителите от други държавни структури. Най-висок е процентът на далите отговор „доста уверени“, но не и категорично изпитващи доверие в официалните данни. Следователно статистическият персонал е склонен да надценява доверието в прецизността на информацията, която произвежда.

✓ Откритие № 4: Може да се наложи националните статистически агенции да преосмислят някои от своите стратегии за разпространение на информацията, за да отговорят на нуждите на политиците.

Най-предпочитана стратегия за разпространение е публикуването на данните на уебсайта на националните статистически институти или чрез портал на данни. Това потвърждава по-ранната констатация, че служителите в министерствата предпочитат



„онлайн“ режими на достъп до официална статистика чрез изтеглящи се текстови или визуални файлове (PDF, Word и Power Point).

Открояват се разминавания в предпочитанията за достъпа до данни. Докато за статистическите агенции получаването на съобщения по електронната поща или SMS е сред последните по одобрение методи за информация, то правителствените представители избират тази опция като втората най-желана.

✓ Откритие № 5: Повечето служители на националните статистически институти смятат, че е важно да се проследява използването на техните данни. Това мнение е най-отчетливо при страните с по-високи нива на доходи и статистически капацитет.

По данни на Световната банка за статистическия капацитет значително по-малък дял от служителите на националните статистически институти в страни с нисък и среден капацитет наблюдават употребата на данни в сравнение с техните колеги в страни с по-висок капацитет.

Знаейки, че най-предпочитаният източник за достъп до данните са уебсайтовете на статистическите институции, то логично би било да бъдат ползвани и за потреблението на тези данни. С техническите възможности, които предлага съвременният информационен свят, организациите могат да проследяват трафика на уебстраниците си, генерирането на файлове и т.н. Измерването на използването на официалните статистически данни може да помогне да се приоритизират ограничените ресурси и статистическият опит в съответствие с потребителското търсене. Насърчаването на използването на данни следва да доведе до възвръщаемост на инвестициите в производството на тези данни. Остава проблемът за автономията на националните статистически служби и финансовия капацитет, които са определящи за това какво могат и не могат да направят, за да подобрят качеството на предлаганите данни.

✓ Откритие № 6: И статистическите служители, и представителите на правителството се обединяват около това, че по-лесният достъп е определящ за стимулиране на използването на данни.

От значение е лесното използване на данните чрез по-добра документална база и визуализация на данните, както и лесният достъп до данни чрез безплатни и обществено достъпни файлови формати, технически четими.

Най-голямото разминаване между статистическите представители и тези от правителството е, че респондентите от националните статистически институти

поставят по-голям акцент върху това да направят уебсайтовете си по-лесни за навигация, докато техните колеги от министерствата са по-загрижени за честотата на публикуване на данните.

✓ Откритие № 7: Потребителите на данни, заемащи най-високи държавни позиции, са най-загрижени за улесняване на достъпа и навигацията на сайта, докато другите държавни служители от правителството искат данните да се публикуват по-често и да са по-лесни за употреба.

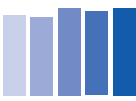
В този доклад е отчетена силната заинтересованост на служителите на националните статистически институти да отчетат използването на данните, които произвеждат. Националните стратегии за развитие на статистиката предлагат план за спонсориращите организации, правителствата и националните статистически служби за укрепване на статистическия капацитет на национално ниво. Според авторите тези документи в момента не акцентират достатъчно върху употребата на официалната статистика и нейните ползватели. По този начин се възпрепятства реализирането на пълния потенциал на официалната статистика, независимо дали да информира политиците, или да ангажира гражданите да държат отговорни правителствата си за резултати. Във връзка с това в края на обсъждания документ са предложени три препоръки за националните статистически институти и три препоръки за партньорите и спонсорите им.

➤ Препоръка № 1: За да се увеличи използването на данните в рамките на правителствата, националните статистически институти трябва да позволяват на потребителите да се абонират за получаване на актуална информация за нови данни чрез електронна поща и/или SMS.

➤ Препоръка № 2: Националните статистически институти трябва да изграждат търсене на официална статистика в рамките на държавата чрез приоритизиране на нуждите на местните потребители и ангажиране на повече технически служители в министерствата.

➤ Препоръка № 3: Националните статистически институти могат да изграждат доверие в официалните статистики, като търсят обратна връзка, увеличават прозрачността и използват валидиране на качеството от външни лица.

➤ Препоръка № 4: Партньорите на националните статистически институти трябва да им помагат, особено в страните с ограничени ресурси и капацитет, да анализират използването на официалната статистика чрез уебанализи.



➤ Препоръка № 5: Глобалните партньорства и доверителните фондове следва да инвестират в области, които са приоритетни както за производителите, така и за потребителите на официалната статистика: да направят тези данни по-достъпни и по-лесни за използване.

Изграждането на капацитета на персонала на националните статистически институти е добре да включва обучения на персонала относно визуализирането на данните, публикуването им в машинно четима форма и създаването на наръчници за употреба.

➤ Препоръка № 6: Партньорите на националните статистически институти трябва отговорно да използват позицията си като важни потребители на данни, да подкрепят по-голямото предлагане на официална статистика в съответствие с вътрешното търсене.

Ключова роля за търсенето на данни е доверието - ако потребителите не вярват на данните, те нямат стимул да ги използват. Какви решения предлагат авторите?

Първо, „националните статистически служби трябва да търсят обратна връзка от потребителите не само за това, какви данни искат или използват, но и за притесненията им относно качеството на наличните данни и как могат да бъдат подобрени. Второ, националните статистически институти следва прозрачно да документират процесите, чрез които гарантират качеството и точността на своите данни. Трето, националните статистически служби биха могли да засилят доверието в процесите по осигуряване на качеството и достоверността на техните данни, като включат външни организации или потребители. И накрая, националните статистически служби трябва с течение на времето да следят дали и как тези усилия за изграждане на доверие променят съществуващите нагласи на потребителите“ (Sethi, P., Prakash, M.: 2018).

Ограниченията на капацитета също влияят върху възможностите статистическите служители да проследяват употребата на техните данни. Ако нямат достатъчен финансов, човешки и технически капацитет за производство и разпространение на данни, същите тези ограничения могат да намалят способността им да проследяват и анализират използването на данни.

В доклада се изказва предположението, че статистическите служби виждат тяхната основна роля единствено като „производители“ на данни, а НПО и научноизследователските организации са по-подходящи за популяризирането на официалната статистика за по-широко използване. В този смисъл насърчаването за употреба на официалните данни и измерването им, са извън техния мандат.

Националните статистически институти трябва да избягват подобно възприятие за себе си и да създават условия за надграждане на образа си на „разпространители“ на информация.

Неправителственият сектор е важен източник на информация за състоянието на официалната статистика, в частност на откритостта на данните, които се публикуват. НПО създават световна мрежа от партньорства, което насърчава обмена на актуални сведения и най-вече дава възможност за страничен поглед върху статистическата работа. В следващите редове ще бъдат представени разкритията на една влиятелна в областта неправителствена организация.

V. Open Data Watch (ODW) - неправителствената организация, чиято мисия са „отворените данни“

Open Data Watch (ODW)⁴ е международна организация с нестопанска цел, която работи в подкрепа на осъществяването на промяна в производството и управлението на официалните статистически данни. Фокусира се върху употребата на „отворени данни“ и концентрира усилия в три области - политически съвети, поддръжка на данни и мониторинг. ODW се стреми да направи данните по-качествени, по-достъпни за по-широка употреба и въздействие. Всяка година отчита усилията на над 100 страни да развият „отворени данни“.

„Оценка за отворените данни“ (Open Data Inventory) е годишен доклад на ODW, който дава най-вече количествена оценка на обхвата и откритостта на официалните статистически данни, публикувани на уебсайтовете на националните статистически институти. Целта на ODI е да предостави обективна и възпроизводима мярка за наличието на официална статистика, която отговаря на дефиницията за „отворени данни“.

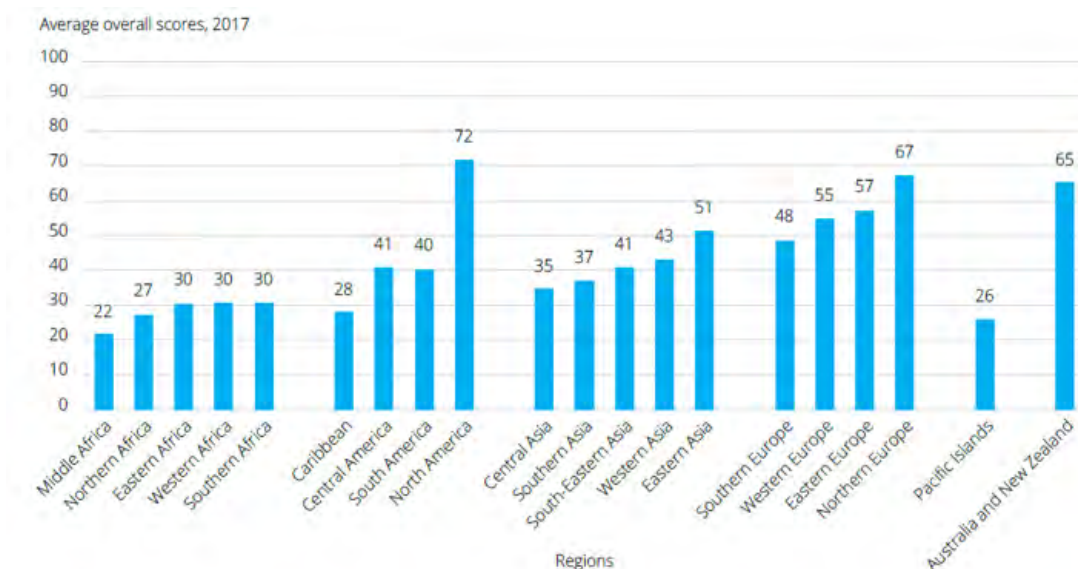
Докладът от 2017 г. сочи, че напредъкът е бавен. Оценката е направена на основата на 21 категории данни в 180 страни в периода между юни и октомври 2017 година. Всички резултати се основават на данни, достъпни на официалните уебсайтове на националните статистически институти. Отчетено е цялостно подобрене в откритостта на данните, но за сметка на това има застой или спад в наличността на данни на официалните уебсайтове. Средната оценка за обхвата на данните през 2017 г. е 36.5, което е намаление с 2.5 пункта спрямо 2016 година. Средната оценка за „отвореност“ на данните се увеличава от 37.0 на 37.5, а общата средна оценка е 37.4.

⁴ Open Data Watch - <https://opendatawatch.com/>

Най-висока оценка има Дания. Четири нови държави са се преместили в челната десетка - Нидерландия, България, Мексико и Словения, измествайки Чешката република, Литва, Естония и САЩ. От 21 категории най-често липсват данни в следните категории: електроенергия, замърсяване, статистика на престъпността и правосъдието. Наличността на данни на първо и второ административно (поднационално) ниво се е подобрила от 2016 г., въпреки че данните на второ ниво остават оскъдни за повечето страни. Наличието на данни за последните пет- и десетгодишни периоди леко намалява.

Оценката по отношение на опциите за изтегляне на данни се е увеличила за последната година. Другите елементи на „отвореност“ на информацията бележат малки промени. Най-слаб резултат (средно 21 за всички страни) е отчетен за наличието на „условия за ползване“. Най-простото и най-евтино подобрение, което повечето страни могат да направят, за да повишат тази оценка, е да приемат „открит лиценз“, обхващащ свободното и повторното използване на официалната им статистика.

Фиг. 1. Средна оценка за 2017 г. по региони (точки)



Източник: Open data inventory. 2017 annual report. A progress report on open data.

Най-високи средни резултати за достъпност на официалните статистически данни получават Северна Америка и Европа, докато Африка има най-ниски (фиг. 1). В самата Европа разликите са ясно изразени. Северна Европа, която включва три от най-добре представилите се страни - Дания, Норвегия и Швеция, има десет точки повече от Източна Европа. По наблюдения на изследователите по-богатите страни като цяло постигат по-високи резултати в тяхното годишно проучване. Средните резултати в страните с високи доходи са два пъти по-големи от средните в страните с ниски доходи.

В ODI всяка категория данни е оценена на базата на пет елемента за „обхват“ на данните и пет за „отвореност“ на данните. Забелязва се, че оценките за „отвореност“ на данните надвишават резултатите за „обхват“ сред повечето страни. Общата оценка на страната е средната стойност от посочените два критерия.

1. „Обхват“ на данните

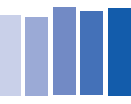
През 2017 г. средната стойност за обхват на данните е 37.6. Максималният резултат е 70.2, постигнат от Полша и Норвегия. Петте елемента за оценка на обхвата на данните са: (1) има налични представителни и дезагрегирани индикатори; (2) налични са данни за предходните пет години; (3) налични са данни за предходните десет години; (4) данните са дезагрегирани на първо административно ниво и (5) данните са дезагрегирани на второ административно ниво.

Най-ниска оценка е получил елементът за дезагрегирани данни на второ административно ниво. Този проблем до голяма степен вероятно е свързан с ресурсите на статистическите агенции, които в много страни са ограничени. Вторият елемент с най-ниска оценка е наличието на данни за последните десет години.

Показателите за обхват и дезагрегация измерват колко от представителните показатели за всяка категория данни са налични на уебсайта на националните статистически институти. Резултатите от този елемент показват, че приблизително 59% от представителните показатели и техните дезагрегирани данни могат да бъдат открити на уебстраниците.

2. „Отвореност“ на данните

През 2017 г. средната стойност за „отвореност“ на данните е 43.2. Максималният резултат е 98.1, постигнат от Нидерландия. Петте елемента за оценка на „отвореност“ на данните са: (1) данните са технически „четими“; (2) данните се публикуват в непатентован формат; (3) съществуват различни опции за изтегляне на данните; (4) налични са метаданни и (5) посочени са ясни условия за ползване.



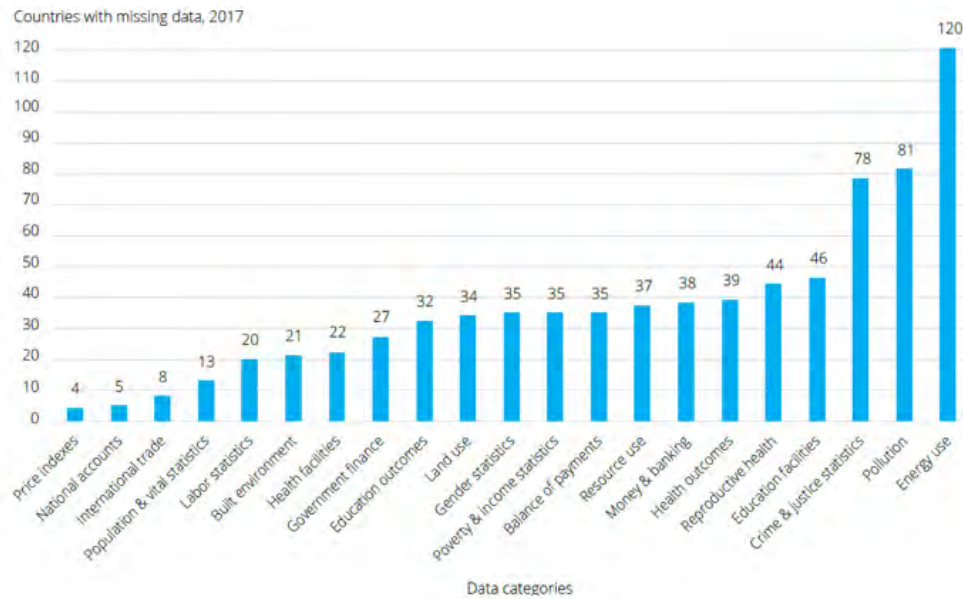
Най-висок резултат получава елементът за непатентован формат на данни, като средно 69% от представителните показатели са публикувани в такъв формат. Шест държави имат оценка 100 по този елемент: Канада, Естония, Монголия, Нидерландия, Норвегия и Словения.

Най-ниска оценка има елементът за наличието на ясни условия за ползване, а те са важни, тъй като информират потребителите как могат да използват данните. Почти половината от страните, включени в ODIN, нямат условия за използване. Вторият най-ниско оценен елемент е наличието на опции за сваляне на информация. Повечето страни предлагат опции за изтегляне, но не ги предлагат за всички публикувани от тях данни. Най-често срещаната възможност е изтегляне на всички данни накуп - приблизително 57% от данните, оценени в този доклад. Втората най-често срещана опция позволява на потребителите да персонализират набора от данни, преди да ги изтеглят - 27% от масивите от данни.

От голямо значение е и форматът на файлове, които могат да се изтеглят от уебстраниците на националните статистически институти. Формати като XLS, XLSX, CSV, TXT или JSON позволяват на потребителите лесно да обработват данните с помощта на компютър. Общата средна оценка от 43 е симптоматична за продължаващата употреба на PDF файлове за публикуване. Това сериозно ограничава възможностите, с които потребителите разполагат в употребата на данните, и все пак този формат е непатентован, което пък дава възможност за по-широка достъпност до информацията.

3. Пропуски в данните и „отворени данни“

През 2017 г. само 24 държави публикуват данни във всички 21 категории данни, които са анализирани от неправителствената организация. Докато половината от страните нямат данни в четири или повече категории, то при цели 32 страни липсват данни в осем или повече категории.

Фиг. 2. Липсващи данни по категории (точки)

Източник: Open data inventory. 2017 annual report. A progress report on open data.

На графиката ясно личи, че статистиката за потребление на енергия е най-слабо отчетена в данните за 2017 г.: 120 от 180 страни не са представили нито един от представителните показатели в тази категория. Статистиката за замърсяването (81) и статистиката за престъпността и правосъдието (78) имат следващия най-голям брой пропуски, докато индексите на потребителските цени (4), националните сметки (5) и статистиката за международната търговия (8) имат най-малко липси в данните си. Подобен модел се наблюдава и в предишните доклади на организацията.

Ниските резултати на много държави отразяват липсата на данни, а също и неспазването на стандартите за „отворени данни“ или своевременното публикуване на данни на национално и поднационално равнище.

4. Регионални резултати

Страните, включени в изследването, са от 20 региона, дефинирани от ООН. Европа има най-висок среден резултат, но Северна Америка (САЩ и Канада) има най-висок регионален резултат. Австралия и Нова Зеландия, които са на трето място като общ резултат, имат втората най-висока оценка за „отвореност“ на данните.

Данните са обобщени в три основни категории: социална; икономическа и финансова; екологична статистика. Има девет подкатегории социални данни, седем подкатегории икономически и финансови данни и пет подкатегории данни за околната среда. Най-достъпна е информацията, свързана с икономическата статистика, а най-слабо наличие на данни има в статистиката на околната среда.

5. Резултати по държави

През 2017 г. десетте държави с най-високи резултати са се променили значително спрямо 2016 година. Четири нови страни се изкачват в редиците: Нидерландия, България, Мексико и Словения, измествайки Чешката република, Литва, Естония и САЩ (фиг. 3).

Фиг. 3. Класиране на държави по средна оценка за 2016 и 2017 г. (точки)

Rank	ODIN 2016		ODIN 2017	
	Country	Overall score	Country	Overall score
1	Sweden	81	Denmark	80
2	Czech Republic	79	Netherlands	78
3	Norway	78	Sweden	77
4	Poland	78	Poland	75
5	Lithuania	77	Canada	75
6	Denmark	76	Finland	75
7	Estonia	76	Norway	74
8	Canada	75	Bulgaria	73
9	United States	75	Mexico	71
10	Finland	72	Slovenia	69

Източник: Open data inventory. 2017 annual report. A progress report on open data.

Някои страни са подобрили позициите си, тъй като са публикували нови показатели през 2017 година. Например Нидерландия, която между 2016 и 2017 г. е „скочила“ с 10 места в класацията и е добавила 8 точки към общата си оценка. Интересното е, че тя има разлика от 42 точки между оценките си за обхват и отвореност. Страната се нарежда на първо място по отношение на „отвореност“ от всичките 180 страни. Нидерландия постига добри резултати за броя показатели, които публикува, и честотата, с която го прави, но не разпространява почти никакви данни на поднационално равнище.

Друга нова за топ 10 страни, която отбелязва напредък в „отвореността“ на данни, е България. „Скача“ с цели 19 места и 14 точки. Въпреки че резултатът за обхват е почти непроменен, откритостта на данните се е увеличила с 30 точки. През 2017 г. Националният статистически институт на България прави промени в уебсайта си, което води до значителни подобрения в достъпа до данни, увеличава количеството информация, предоставена във формати, отговарящи на описаните изисквания. Освен това приема нова политика по отношение на условията за ползване, която също е оценена като даваща добри резултати.

6. България

През 2017 г. Националният статистически институт на България със 72 точки заема 8-ма позиция в класацията от общо 180 държави. Този изключителен успех се дължи най-вече на показателя „отвореност“ на данните (83 точки). Категорията „икономически данни“ получава най-висок резултат за обхват и откритост - 81 при средно 67 за страните от Източна Европа. С малка преднина пред „социалната“ категория данни се нарежда „околна среда“, която бележи напредък от 11 точки спрямо резултата за Източна Европа (фиг. 4).

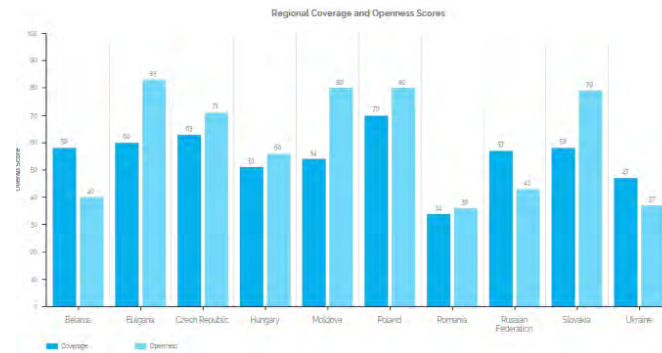
Фиг. 4. Средна оценка за 2017 г. на България, Източна Европа и на страни със средни доходи по категории (точки)



Източник: Open data inventory. 2017 annual report. A progress report on open data.

ODW изготвят сравнение на страните на регионално равнище, което е полезно предвид големия брой страни участнички (180) и за проследяване на цялостното развитие на държавите в даден регион. За регион Източна Европа първа позиция заема Полша със 76 точки, последна, десета, е Румъния с 36 точки, а България е втора със 72 точки. На фиг. 5 може да се види, че българският статистически институт заема челната позиция по критерия „отвореност“, оставяйки след себе си държави като Руската федерация, Полша, Чешката република и Словакия. Резултатът от 60 точки за обхват на данните е също сред най-добрите. За сравнение, съседна Румъния получава само 34 точки. Шампион по този критерий е Полша.

**Фиг. 5. Оценка за „обхват“ и „отвореност“ на данните за 2017 г.
по държави (точки)**



Източник: Open data inventory. 2017 annual report. A progress report on open data.

В по-задълбочен анализ на резултатите от доклада са идентифицирани силните и слабите страни на обхвата и достъпа до информация по категории статистически данни (фиг. 6). С най-висок общ резултат са данните за населението, демографската статистика, както и националните сметки и външната търговия. Резултатът от 0 за „health outcomes“ посочва проблемна област, на която трябва да се обърне внимание. Терминът се отнася до въздействието на здравните дейности върху хората. Здравните резултати проследяват дали даден процес на болест се подобрява или влошава, какви са разходите за грижи и колко доволни са пациентите от грижата, която получават. Фокусът е не върху това, което се прави за пациентите, а върху това какви са резултатите от направеното.

Фиг. 6. Оценка за „обхват“ и „отвореност“ по категории данни за 2017 г. за България (точки)

Data Categories	Data Elements		
	Coverage	Openness	All
Population & vital statistics	100	90	95
Education facilities	80	90	85
Education outcomes	50	90	70
Health facilities	80	90	85
Health outcomes	0	0	0
Reproductive health	50	90	70
Gender statistics	40	90	65
Crime & justice	40	90	65
Poverty & income	40	90	65
Social Statistics subscore	53	80	67
National accounts	100	90	94
Labor	60	90	75
Price indexes	40	80	60
Government finance	75	90	78
Money & banking	100	80	88
International trade	100	90	94
Balance of payments	100	80	88
Economic Statistics subscore	78	84	81
Land use	30	80	55
Resource use	60	70	65
Energy use	60	90	75
Pollution	40	90	65
Built environment	70	90	80
Environment subscore	52	84	68

Източник: Open data inventory. 2017 annual report. A progress report on open data.

Неправителствената организация е установила, че през 2017 г. Националният статистически институт на България е разширил употребата на официалния си уебсайт, което довежда до по-голяма достъпност за потребителите. Увеличили са се наличните данни в машинно четими и в непатентовани формати. Освен това е приета нова политика за условията за ползване, което допринася за по-високата оценка за „отвореност“.

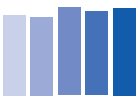
В заключение, Националният статистически институт на България бележи голям напредък само за година в обхвата и отвореността на данните, които предоставя чрез своя уебсайт на потребителите. Изпреварвайки в класацията по общ резултат държави като Германия, САЩ, Франция, Австрия и редица други, българската статистическа институция може да бъде изключително удовлетворена от успеха си и да работи за задържане и подобряване на своето представяне.

Заключение

В епохата на бързо и лесно достъпна информационна среда статистическите агенции трябва да се стремят да бъдат конкурентни на пазара на данни. Да изграждат доверие, за да не бъдат изместени от частните компании, които, да не забравяме, имат частни интереси. Глобалните масиви от данни засилват не само нуждата от намиране на конкретна информация, но и от безпроблемното ѝ откриване и боравене с нея. С „един клик“ да е възможно да се отговори на потребителските изисквания. Промяната в обществените нужди довежда неминуемо и до необходимостта от един нов прочит на ролята на официалната статистика - не просто на информатор, но и на професионален коментатор на своите данни. Тя трябва да притежава капацитета и ресурса, за да развива и за да прави данните си „отворени“. Друг е въпросът дали за постигане на това най-важна е финансовата подкрепа.

През последните години PARIS21 отчита увеличаване на дела на официалната финансова помощ за развитие на данните и статистиката, както и за разширяване и диверсификация на групата от инвеститори, които подкрепят тези публични блага (PRESS, 2017). Нужна е обаче и политическа подкрепа, за да се увеличава ефектът от „отворените данни“.

Взаимовръзката между политици и статистически данни е сложна. Без „отворени данни“ е трудно да се демонстрира тяхната стойност на политиците, но едновременно с това и без признание за стойността на данните от страна на политиците напредъкът за пълни и „отворени данни“ се забавя. Правителствата играят централна роля като източник и регулатор на „отворени данни“. За да се насърчат подходите към



„отворените данни“, те могат да намалят опасенията на потребителите и бизнеса относно безопасността на „отворените данни“ и да помогнат на обществеността да се информира за потенциалните ползи за икономиката и обществото.

Ползите от „отворените данни“ понякога са трудно измерими поради нематериалния си характер. Достъпът до гарантирана информация, следователно и знание, проследено във времето, би могъл да донесе материални облаги, но знанието само по себе си е нематериална ценност с висока стойност.

„Отворените данни“ стават стратегическа цел на статистическите институти, чийто приоритет е да се гарантира повишаване на потребителското търсене, както и активното включване на самите потребители в идентифицирането на проблемните области. Оценката на лица, външни на производствения процес, е важен инструмент при обективното измерване на състоянието на статистическите данни.

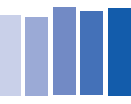
В прегледа дотук на няколко доклада на неправителствения сектор бяха синтезирани проблемите, които самите статистици и ползватели на данни съзират. В световен мащаб е отчетен като цяло напредък в обхвата и достъпа до данни, които статистическите служби предоставят. В тази насока Националният статистически институт на България постига изключително добри резултати, сравними с постиженията на много напреднали западни страни.

Всекидневните технически нововъведения дават тласък и на статистическото развитие. Изградените системи за проследяване на този напредък предоставят възможност институциите да планират разумно и ефективно своите приоритети, както и стъпките за постигането им. Официалните статистически агенции трябва не само да създават качествена информация, отговаряща на всички потребителски нужди, но и да промотират своите продукти, да рационализират и улеснят достъпа до тях.

Често потребителите имат нужда от по-конкретна информация, не на равнище, обобщаващо резултатите. В тази посока може да се работи за подобряване на качеството на данните на по-ниско ниво на агрегация, което да води до публикуването им. Добре би било не само да се отчита удовлетвореността на потребителите на статистическата информация, а да се провокират реални предложения за увеличаване на данните, от които те имат нужда. Това може да се случи чрез въвеждане на кратки, интерактивни въпросници, които да се популяризират сред по-широк кръг хора. Визуализацията на данните чрез таблици и графики е също особено важно, когато говорим за потребителите и най-вече за тези, които не са специалисти статистици. Следователно е належащо те да бъдат максимално улеснени в достъпността до данните



и тяхната визуализация - удобен за употреба интерфейс, достъпен през компютър, телефон, таблет. Не на последно място е добре да се отчита ефектът на живия контакт между потребители и производители на статистическа информация, както и изграждането на традиции в тази насока. По-честият диалог и обмен на мнения между тях би могъл да доведе до подобряване на данните и употребата им като част от едно ползотворно сътрудничество.



Използвани съкращения

НПО - неправителствена организация

НСИ - Национален статистически институт

НСП - Националната статистическа програма

НСРС - Национална стратегия за развитие на статистиката

НСС - Национална статистическа система

ОИСР - Организацията за икономическо сътрудничество и развитие

ООН - Организация на обединените нации

ЦУР - Цели за устойчиво развитие

ЦХР - Цели на хилядолетието за развитие

LMICs - страни с нисък и среден доход

ODIN - Доклад за оценка на „отворените данни“

OD4D - „Отворени данни“ за развитие

ODRA - Оценка на готовността за „отворени данни“

ODW - Open Data Watch

OGP - Партньорството за отворено управление

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България, 2013 - 2017 година, изменена чрез удължаване до 2020 година (2013), достъпно на: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pages/uplf/Strategy2013-2017_2020.pdf

Manyika, J., M. Chui, P. Groves, D. Farrell, S. Kuiken, E. Doshi. (2013). *Open data: Unlocking innovation and performance with liquid information* McKinsey Global Institute.

Open Data Team (2018). *Open data inventory. 2017 annual report. A progress report on open data.*

Payne, G., J. Payne. (2004). *Official statistics. Key concepts in social research* (pp. 162 - 165). London: SAGE Publications Ltd. doi: 10.4135/9781849209397.

Sarwar, M., E. Samman R. Greenhill. *Good Practices for Sustained Financing of National Statistics, PARIS21 Discussion Paper No. 12. Paris,* <http://www.paris21.org/sites/default/files/2018-08/Good%20Practices%20for%20Sustained%20Financing%20of%20National%20Statistics%20-%20WEB.pdf>

Sethi, P., M. Prakash. (2018). *Counting on Statistics: How can national statistical offices and donors increase use?* Williamsburg, VA: AidData at William & Mary.

ИЗПОЛЗВАНИ ОФИЦИАЛНИ САЙТОВЕ:

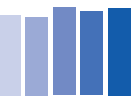
European Commission, Digital Single Market: EU negotiators agree on new rules for sharing of public sector data, достъпно на: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-525_en.htm

NSDS Guidelines, достъпно на: <https://nsdsguidelines.paris21.org/node/530>

Open Data Charter, достъпно на: <https://opendatacharter.net/history/>

Open Data Watch, достъпно на: <https://opendatawatch.com/>

Open Data Charter, Principles, достъпно на: <https://opendatacharter.net/principles/>



НОВИ ИЗИСКВАНИЯ ПРЕД ОФИЦИАЛНАТА СТАТИСТИКА В КОНТЕКСТА НА СЪВРЕМЕННАТА ДИНАМИКА. ЗНАЧЕНИЕ НА „ОТВОРЕНИТЕ ДАННИ“

*Росена Иванова**

РЕЗЮМЕ Каква е ролята на официалните статистически агенции днес? Пред какви изисквания и предизвикателства са поставени? Доколко важни са „отворените данни“ и как съдействат за по-широкия достъп до информация? Тези въпроси са в основата на настоящата статия, чиято цел е да посочи различни гледни точки по поставените проблеми.

Представени са различни визии към сравнително новото понятие „отворени данни“: в националните стратегии за развитие на статистическите системи, включително и в българската; в проучвания на неправителствения сектор. Изложени са възгледите на служителите на НСИ и на правителствения сектор. Резултатите от ежегодното изследване на Open Data Watch за 2017 г. представляват интерес не само заради комплексния подход в наблюдението на „отворените данни“, но и поради успеха на Националния статистически институт на България, заел осма позиция сред статистическите агенции, предлагащи най-голяма откритост и достъпност на данните си.

Ключови думи: „отворени данни“, Национална стратегия за развитие на статистиката, Open Data Watch

* Главен експерт в отдел „Потребителски цени, цени на жилища и ППС“, дирекция „Макроикономическа статистика“, НСИ; e-mail: RGIvanova@nsi.bg.

НОВЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К ОФИЦИАЛЬНОЙ СТАТИСТИКЕ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОЙ ДИНАМИКИ. ПОНЯТИЕ „ОТКРЫТЫЕ ДАННЫЕ“

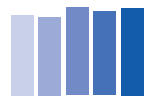
*Росена Иванова**

Ключевые слова: „открытые данные“, Национальная стратегия развития статистики, Open Data Watch

РЕЗЮМЕ Какова роль официальных статистических агентств сегодня? С какими проблемами они сталкиваются? Насколько важны „открытые данные“ и как они способствуют более широкому доступу к информации? Все эти вопросы лежат в основе данной статьи, которая направлена на то, чтобы указать различные точки зрения на поднятые проблемы.

Представлены различные концепции относительно нового понятия „открытых данных“: в национальных стратегиях развития статистических систем, в том числе в Болгарской; в деятельности неправительственного сектора. Излагаются мнения служителей НСИ и государственного сектора. Результаты ежегодного исследования Open Data Watch за 2017 год представляют интерес не только ради комплексного подхода к наблюдению „открытых данных“, но также из-за успеха Национального статистического института Болгарии, занимающего восьмое место среди статистических агентств, предлагающих наибольшую открытость и доступность своих данных.

* Главный эксперт отдела „Потребительские цены, цены на жилье и ППС“, дирекция „Макроэкономическая статистика“, НСИ; e-mail: RGIvanova@nsi.bg.



**NEW REQUIREMENTS FOR OFFICIAL STATISTICS IN THE
CONTEXT OF THE CONTEMPORARY DYNAMICS.
IMPORTANCE OF ‘OPEN DATA’**

Rosena Ivanova *

SUMMARY What is the role of official statistical agencies today? What challenges and challenges are there before them? How important are ‘open data’ and how do they contribute to wider access to information? These questions are the essence of this article, which aims to point out different points of view on the issues raised.

Various visions of the relatively of the new ‘open data’ concept are presented: in the national strategies for development of the statistical systems, including in the Bulgarian; in surveys of the non-governmental sector. The views of the NSI employees and the government sector are stated. The results of the annual Open Data Watch study for 2017 are of interest not only because of the complex approach in the ‘open data’ monitoring, but also because of the success of the National Statistical Institute of Bulgaria, occupying eighth position among the statistical agencies offering the greatest openness and accessibility of its data.

Keywords: ‘open data’, National Statistics Development Strategy, Open Data Watch

* Chief Expert in Consumer Prices, Housing prices and PPP Department, Macroeconomic Statistics Directorate, NSI; e-mail: RGIVanova@nsi.bg.

ВЛИЯНИЕТО НА ЦЕНИТЕ НА ХРАНИТЕЛНИТЕ ПРОДУКТИ ВЪРХУ БЕДНОСТТА В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2011 ГОДИНА

(Част втора)

*Расим Рюстем**



Тази статия е продължение на статията, публикувана в бр. 3 и 4/2018 г. на сп. Статистика“.

4. Прилагане на ценовите индекси към данните за България

Индексите на Пааше, Фишер и Торнквист бяха построени с цел изравняване на доходите на домакинствата, живеещи в отделните територии на България, от гледна точка на покупателната им способност, тъй като домакинства, живеещи в територии с високи цени, разполагат с по-малка част от доходите си отколкото домакинства със същите доходи, живеещи в територии с по-ниски цени. Данните, върху които се прилагат ценовите индекси, са създадени за целите на проекта „Картографиране на бедността в Република България“ на НСИ и Световната банка.

4.1. Проект „Картографиране на бедността в Република България“

През 2017 г. Националният статистически институт съвместно със Световната банка представи резултати от проект „Картографиране на бедността в Република България“. Основната цел на проекта беше да се изчисли относителният дял на населението в риск от бедност на ниско териториално ниво (области и общини). При реализирането на проекта е приложен подходът на оценки за малки подсъвкупности

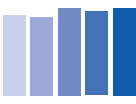
* Главен експерт в отдел „Статистика на условията на живот“, дирекция „Демографска и социална статистика“, НСИ; e-mail: RRustem@nsi.bg.

(small area estimation). За картографирането на бедността в България са използвани две изследвания. Първото е изчерпателното изследване „Преброяване на населението и жилищния фонд в Република България 2011“, а второто е изследването „Статистика на доходите и условията на живот“ (SILC). В България, както и в други европейски страни, като основен инструмент за оценка на населението в риск от бедност се използва изследването SILC. То осигурява богат набор от индикатори, измерващи бедността и условията на живот, но поради извадковия му характер не може да предостави информация на ниски териториални нива като общини или населени места. При изготвянето на оценки за малки подсъвкупности е необходимо референтните години на източниците на данни да са възможно най-близки. Поради тази причина в проекта са използвани данни от преброяването на населението през 2011 г. и изследването SILC 2012, в което референтната година за дохода е 2011 година. Приложеният метод за КБ е основан на модел, разработен от Крис Елберг, Джийн О. Ланджоу и Питър Ланджоу (ELL), и е внедрен в софтуерния продукт PovMap, разработен от Световната банка за целите на картографирането на бедността. Методът за оценка на малки подсъвкупности като този, предложен от ELL (2003), се основава на модел, при който оценките за малките подсъвкупности се получават посредством симулиране на множество вектори на доходите, получени от преброяването.

Оценките често се представят посредством карти, откъдето идва и името „картографиране на бедността“.

4.1.1. Статистика на доходите и условията на живот

Европейското изследване „Статистика на доходите и условията на живот“ (SILC) е част от Европейската статистическа система и се осъществява по единна методология, определена с Регламент № 1177/2003 на Европейския парламент и на Съвета. Изследването стартира през 2003 г. в шест страни от Европейския съюз. През 2004 г. разширява своя обхват върху 15-те държави членки, а от 2005 г. вече се провежда в 25 страни от Европейския съюз, включително Исландия и Норвегия. България, Румъния, Турция и Швейцария въвеждат изследването за доходите и условията на живот през 2006 година. През 2015 г. изследването се провежда в 34 ([8], с. 51) страни, сред които 28-те членки на ЕС, Република Северна Македония, Ирландия, Норвегия, Сърбия, Швейцария и Турция. EU-SILC е инструмент за осигуряване на навременни и съпоставими данни за разпределението на доходите, равнището и структурата на бедността и социалната изолация в ЕС. Изследването предоставя два вида годишни данни:



- Моментни данни (cross-sectional data), отнасящи се за даден период от време (година), включващи информация за доходите, бедността, социалната изолация и условията на живот;

- Повторени във времето данни (longitudinal data), които се отнасят за промени в доходите, бедността, социалното изключване и условията на живот на индивидуално ниво, наблюдавани през период от четири години.

SILC е базиран на интегриран дизайн от четиригодишен ротационен панел. Ротационният дизайн представлява група от независими подизвадки, които са представителни за цялото население. Отделните подизвадки трябва да бъдат идентични по обем и дизайн. Между отделните години някои от подизвадките се проследяват повторно, докато други отпадат и се заменят с нови. След достигане на оптималния размер/дизайн всяка подизвадка престоива в наблюдението четири последователни години и след това се заменя с нова. Това позволява обновяването на извадката с около 25% всяка година. Основната характеристика на интегрирания дизайн е възможността за комбинирането на моментните и повторените във времето данни в едно изследване и получаване на информация от едни и същи извадкови единици.

В България изследването SILC се провежда от 2006 г. насам. То е част от Националната статистическа програма. България е от страните, използващи извадка, базирана на домакинския подбор. Генералната съвкупност, която служи за основа на извадката, е последното преброяване на населението. Прилага се двустепенна, гнездова извадка, стратифицирана на базата на административното деление на страната по области и град и село. Образуват се 28 страти в градовете и 28 страти в селата. За гнезда се използват преброителните участъци от преброяването. На първа степен се избират преброителните участъци в съответната страта, а на втора степен се избират домакинствата в съответното гнездо. Минималният ефективен размер на извадката е 4 500 домакинства. Целевата съвкупност в изследването са всички обикновени домакинства и техните членове, живеещи на територията на страната в момента на наблюдението. Лицата, живеещи в колективни домакинства и в институции, са изключени от целевата съвкупност. Единици на наблюдение са домакинствата и техните членове. Изследването обхваща цялата територия на Република България.

Изследването е основен източник на информация за лицата в риск от бедност в страната. За оценяването на бедността се използва относителният метод. При този метод за бедни се считат лицата с доход по-нисък от определен процент от медианния еквивалентен доход за наблюдаваните домакинства. За определяне на относителната

линия на бедност се прилага 60% от медианния еквивалентен разполагаем доход на домакинствата, метод, използван в изследванията на Евростат.

Доходът на всяко отделно домакинство се формира, като се вземат предвид индивидуалните доходи на всеки член на 16 и повече години и доходите на домакинството като цяло. Прилагат се две основни концепции за общия доход - общ брутен доход на домакинството и общ разполагаем (нетен) доход на домакинството. Разполагаемият (нетен) доход се получава като разлика между общия брутен доход на домакинството и регулярните данъци и изходящите трансфери към други домакинства.

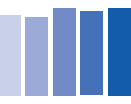
Общият брутен доход е образуван от следните компоненти:

- Брутен паричен компонент на възнаграждението
- Непаричен компонент на възнаграждението
- Доход на самонаетите лица
- Доход от пенсия, включително и от доброволно пенсионно осигуряване
- Социални плащания, които включват обезщетение при безработица, обезщетения при навършена възраст, обезщетения на наследници, обезщетения при заболяване, обезщетения при инвалидност, стипендии
- Доход от отдаване под наем на движимо и недвижимо имущество
- Социални помощи, включващи помощи за подпомагане на семействата и децата, целева помощ за жилище, целева помощ за ниски доходи, целева помощ за отопление и други
- Регулярни трансфери, получени от домакинството
- Доход от акции, лихви, бизнес инвестиции и продажба на имущество
- Доходи, получени от деца под 16 години.

Регулярните данъци и изходящите трансфери включват:

- Регулярни данъци за собственост
- Регулярни трансфери, давани от домакинството
- Данък върху доходите и социалноосигурителни вноски.

За пресмятане на индикаторите за бедност се използва общ разполагаем (нетен) доход на еквивалентна единица. Поради различния състав и брой лица в домакинствата се прилагат еквивалентни скали. Използва се модифицираната скала на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, според която първият възрастен на 14 и повече години получава тегло 1-ца, вторият и всеки друг възрастен на 14 и повече години получава тегло 0.5 и всяко дете под 14 години получава тегло 0.3. Теглата се присъждат на



всеки член на домакинството и се сумират, за да се получи еквивалентен размер на домакинството. Общият разполагаем (нетен) доход за всяко домакинство се разделя на неговия еквивалентен размер и се формира общ разполагаем (нетен) доход на еквивалентна единица. Така например, ако едно домакинство, образувано от двама възрастни и две деца до 14 години, разполага с нетен доход от 2 100 лв., еквивалентният размер на това домакинство е 2.1. Средният доход за едно лице в това домакинство е 525 лв., а еквивалентният разполагаем доход е 1 000 лв. за еквивалентна единица.

Всяко домакинство, което разполага с еквивалентен доход под линията на бедност, се приема за бедно. Бедността е хомогенна на ниво домакинство и така всички членове на даденото домакинство се определят като бедни.

4.1.2. Преброяване на населението и жилищния фонд през 2011 година

Преброяването на населението и жилищния фонд е най-старото и най-голямо изчерпателно изследване. Целта му е да осигури надеждна, изчерпателна и в същото време достатъчно детайлизирана информация на възможно най-ниско териториално ниво за броя и основните характеристики на населението и жилищния фонд в страната.

Преброяването на населението и жилищния фонд през 2011 г. е 17-ото поред преброяване в историята на страната.

По време на преброяването е събрана информация за основни характеристики на следните единици:

- Лица - обект на наблюдение са всички лица, чието обичайно местоживеене към критичния момент на преброяването е на територията на страната;
- Домакинства - всички обикновени и институционални домакинства;
- Жилища - обект на наблюдение са: жилища в жилищна сграда, независимо дали в тях живеят домакинства и лица; жилища в нежилищни сгради, в които живеят постоянно към момента на преброяването едно или няколко домакинства; жилища в примитивни и подвижни постройки; жилища в студентски/работнически общежития; колективни жилища;
- Сгради - обект на наблюдение са само жилищните сгради, в които са намерени домакинства и лица, които живеят обичайно в тях или не живее никой, но са годни за живеене, вкл. и новопостроените сгради.

4.1.3. Фази и моделиране в проекта КБ

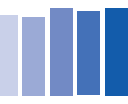
Оценките на малки подсъвкупности се основават на модел, използващ регресионен анализ, чрез който се моделира връзката между дохода на домакинството и неговите

характеристики. Данните, върху които се оценяват параметрите на регресионните уравнения, са от изследването SILC. Зависимата променлива на регресионното уравнение е еквивалентният разполагаем доход на домакинствата, а фактори са различните характеристики на домакинствата. Коефициентите на факторните променливи се получават по метода на най-малките квадрати. Оценява се логаритмичен модел на еквивалентен доход на възрастен в домакинството. Доходите на домакинствата, намиращи се в една и съща община (населено място), не са независими, т.е. налице е хетероскедастичност на остатъците от модела. Поради тази причина крайните оценки за коефициентите на факторните променливи са получени чрез обобщен метод на най-малките квадрати. Така получените параметри от етапа на моделиране се използват за симулиране на сто вектора на еквивалентен доход за всяко отделно домакинство в масива на преброяването. Така получените доходи се сравняват с определена за целта линия на бедност. Данните се агрегират на желаното териториално ниво и така се получават сто вектора за относителен дял на бедните. Крайната стойност е средната оценка от стотте вектора, докато стандартната грешка е стандартното отклонение.

Детайлна информация за проекта КБ и резултатите от него може да се намери в публикацията за проекта [1].

4.2. Прилагане на ценовите индекси върху картата на бедността

За да се оцени ефектът на ценовите индекси, получени в т. 3.4, върху бедността, доходите на домакинствата трябва да се поправят с тях. Атаманов ([11], с. 15, фиг. 13) предлага поправянето на целия доход на домакинствата с пространствен индекс на цените. Също така предлага и поправянето само на частта от доходите на домакинствата, отделяни за храна с този индекс. Относителният дял на разходите за хранителни стоки и алкохол беше изчислен по данните от НДБ. За разходи за храна и алкохолни напитки бяха използвани всички позиции от СОICOP независимо от това, че при изчисляването на пространствените ценови индекси бяха използвани само 52 групи продукти. За дохода на домакинствата е използван разполагаемият паричен доход на домакинствата, където доходите в натура не са включени. За 52 домакинства беше налице отрицателен доход, т.е. разходите са по-големи от доходите на домакинствата. Това се дължи на факта, че разполагаемият паричен доход не включва трансферите към други домакинства и платените данъци и социалните осигуровки от домакинствата. Нерегулярните доходи (като доход от продажба на имущество) на домакинствата също не са включени в разполагаемия паричен доход. Домакинствата могат да използват спестявания, заеми или



кредити, за да покрият разходите си. Тези доходи са изключени от разполагаемия паричен доход. С цел запазването на тези домакинства с отрицателни доходи в масива техните доходи бяха импутирани с общия разход, който са направили. Така беше изчислен относителен дял на разходите на домакинствата от доходите им по области, градове и села.

Резултатите, получени от НДБ (индекси и относителен дял на разходите за храна), бяха съчетани с данните от проекта КБ. Като резултат беше получен обединен масив, съдържащ данни за разходите на домакинствата от домакински бюджети и данни за доходите на домакинствата от масива за проекта КБ. Пространствените ценови индекси бяха приложени към частта от доходите на домакинствата, изразходвани за храна и алкохол. Всеки от трите индекса (Пааше, Фишер и Торнквист) е приложен към стоте вектора на еквивалентен доход (налични от проекта КБ) на домакинствата в съответната територия. След това данните са агрегирани, за да се получи относителният дял на бедните за желаното териториално ниво. Относителният дял на бедните беше изчислен за цялата страна, по статистически райони, по области и по общини. Във всяка от изброените административни единици са включени населени места от градски и от селски тип.

Статистическите райони на страната са шест и са определени по класификацията NUTS¹. Районите са Северозападен, Северен централен, Североизточен, Югоизточен, Югозападен и Южен централен. В състава си включват различен брой области. Северозападният район е образуван от областите Видин, Монтана, Враца, Плевен и Ловеч. Северният централен статистически район се състои от областите Велико Търново, Габрово, Русе, Разград и Силистра. Североизточният район включва в състава си Варна, Добрич, Шумен и Търговище. Югоизточният район е образуван от областите Бургас, Сливен, Ямбол и Стара Загора. Югозападният статистически район включва областите София (столица), София, Благоевград, Перник и Кюстендил. Южният централен район е съставен от областите Пловдив, Хасково, Пазарджик, Смолян и Кърджали.

В табл. 6 са представени резултатите от приложените индекси за цялата страна и по статистически райони.

След прилагането на трите индекса не се наблюдават съществени различия в относителния дял на бедните за цялата страна. За сравнителна база бяха използвани резултатите от проекта КБ, а не данните от изследването SILC. Най-високо е отклонението на относителния дял на бедните при индексите на Фишер и Торнквист, приложени към целия доход на домакинствата - 1.2 процентни пункта.

¹ За детайлна информация: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pages/Classifics/NUTS_V2013_BG_BG.pdf.

На ниво статистически райони обаче разликите са по-високи. Най-съществените отклонения са при използването на индексите на Пааше и Торнквист, приложени към целия доход на домакинствата.

6. Относителен дял на бедните с приложени индекси на Пааше, Фишер и Торнквист

Райони	ОДБ	Пааше към разходите за храна	Пааше към целия доход	Фишер към разходите за храна	Фишер към целия доход	Торнквист към разходите за храна	Торнквист към целия доход
Северозападен	29.9	30.9	29.6	31.5	31.4	31.5	31.4
Северен централен	24.4	26	24.7	26.5	26.2	26.5	26.1
Североизточен	25.0	26.2	26.8	26.9	29.2	27.2	30
Югоизточен	28.9	26.9	27.3	27.4	28.8	27.3	28.5
Югозападен	11.6	12.7	13.3	13.1	14.6	13.1	14.4
Южен централен	27.3	25.6	24.9	26.2	26.4	26.1	26.2
Общо за страната	22.7	22.9	22.7	23.4	24.3	23.4	24.3

След прилагане на индекса на Торнквист в Североизточния статистически район относителният дял на бедните се увеличава с 4.1 процентни пункта. При прилагането на индекса на Пааше в Северозападния статистически район относителният дял на бедните намалява с 2.2 процентни пункта.

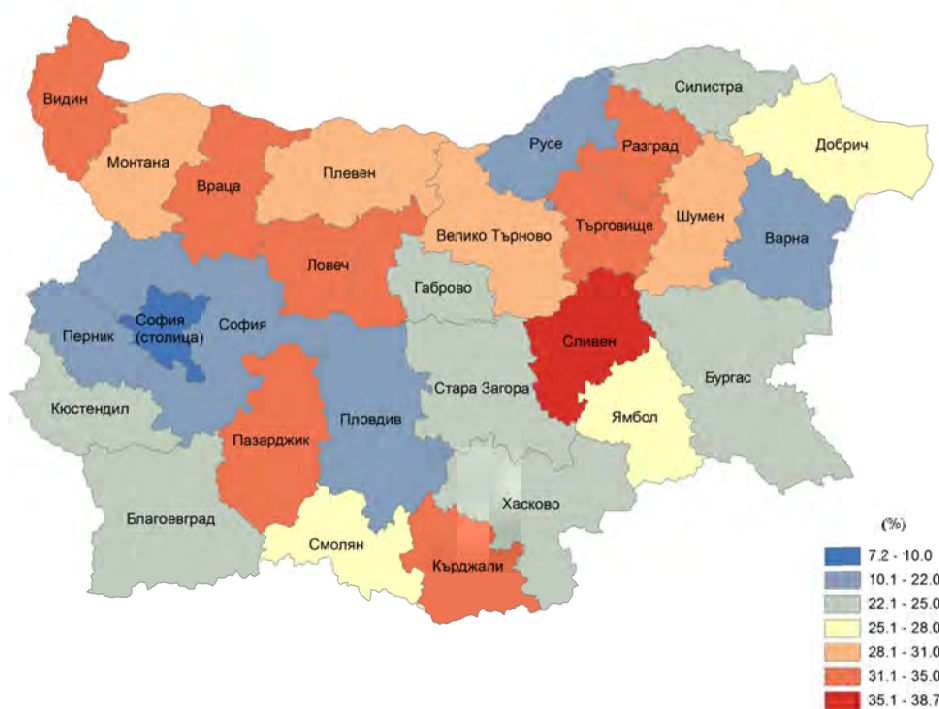
Резултати от приложените индекси по области

След прилагане на трите индекса към доходите на домакинствата се вижда, че различията на ниво области са по-големи отколкото при статистическите райони. На фиг. 1 е показан относителният дял на бедните (данни от КБ) по области в картографски вид. Използваните цветови нюанси са от синьо през жълто към червено. Синият цвят показва областите, където относителният дял на бедните е нисък, докато червеният цвят показва висок относителен дял на бедните. Жълтият цвят е за областите със среден относителен дял на бедните. При създаването на фиг. 2, 3, 4, 5, 6 и 7 са използвани същите нюанси и интервали както при фиг. 1. Целта е да се видят различията между отделните карти.

Фиг. 1. Относителен дял на бедните по области



Фиг. 2. Относителен дял на бедните по области с Пааше към разходите за храна



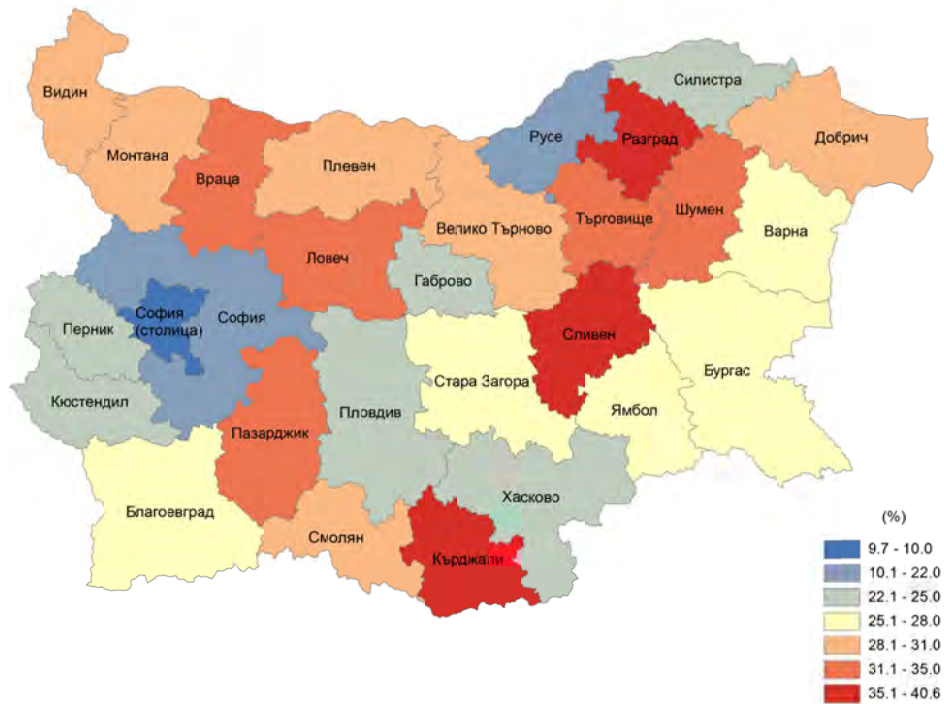
Фиг. 3. Относителен дял на бедните по области с Пааше към целия доход



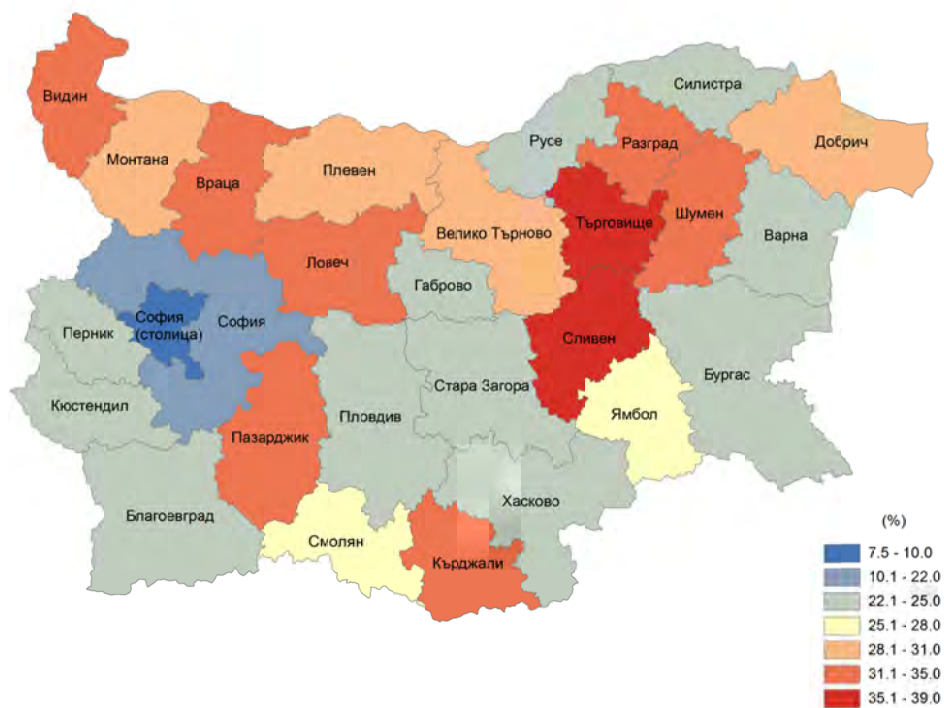
Фиг. 4. Относителен дял на бедните по области с Фишер към разходите за храна



Фиг. 5. Относителен дял на бедните по области с Фишер към целия доход



Фиг. 6. Относителен дял на бедните по области с Торнквист към разходите за храна



Фиг. 7. Относителен дял на бедните по области с Торнквист към целия доход

Очаквано най-високите различия в относителните дялове на бедните по области са получени след прилагането на индексите към цялата част от доходите на домакинствата. В областите Кърджали, Разград и Варна относителният дял на бедните е с най-високо увеличение и за трите индекса. С най-голямо намаление на относителния дял на бедните са областите София, Видин и Силистра и за трите индекса.

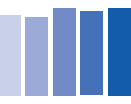
Резултати от приложените индекси по общини

Сравненията на ниво общини са показани на фиг. 8, 9, 10, 11, 12 и 13. Сравнени са относителният дял на бедните преди поправянето им с ценовите индекси и след като са поправени.

Относителният дял на бедните с поправени доходи с индекса на Пааше и без поправени доходи е илюстриран на фиг. 8 и 9.

След прилагането на индекса на Пааше към разходната част за хранителни продукти от доходите на домакинствата относителният дял на бедните намалява в 194 общини, а остава непроменен или се увеличава в 72 общини (общият брой общини през 2011 г. е 264). Намалението на относителния дял на бедните е най-съществено в община Горна Малина (област София) - 6.6 процентни пункта. Увеличението на относителния дял на бедните е най-високо в община Кирково (област Кърджали) - 2.5 процентни пункта.

Ако към целия доход на домакинствата се приложи индексът на Пааше, относителният дял на бедните намалява в 192 общини и се увеличава в 74 общини. Най-



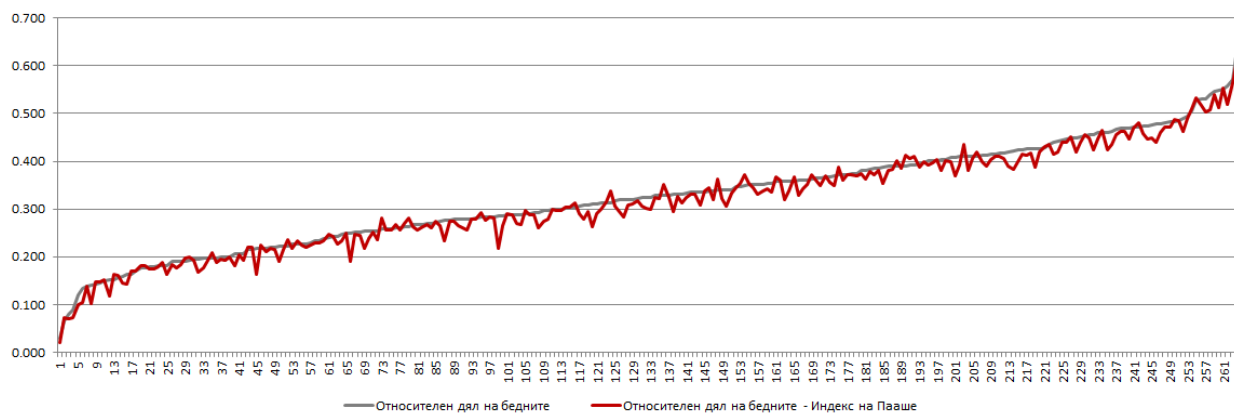
същественото намаление на относителния дял на бедното население е в община Горна Малина - 13.6 процентни пункта, докато увеличението е най-високо в община Самуил (област Разград) - 6.4 процентни пункта.

Резултатите от прилагането на индекса на Фишер към доходите на домакинствата са показани на фиг. 10 и 11. При прилагането на индекса на Фишер към разходната част за хранителни продукти от доходите на домакинствата относителният дял на бедните намалява в 135 общини, а в 129 остава непроменен или се увеличава. Както при индекса на Пааше, намалението в относителния дял на бедните е най-високо в община Горна Малина, но вече с 6.3 процентни пункта. Най-голямото увеличение на този показател се наблюдава в община Самуил - 3.5 процентни пункта. Когато приложим индекса на Фишер към целия доход на домакинствата, делът на бедните намалява в 130 общини и се увеличава или остава на същото ниво в 134 общини. Общините със съществено намаление и увеличение на относителния дял на бедните остават същите. В община Горна Малина намалението вече е с 13 процентни пункта, докато увеличението в община Самуил е с 9.9 процентни пункта.

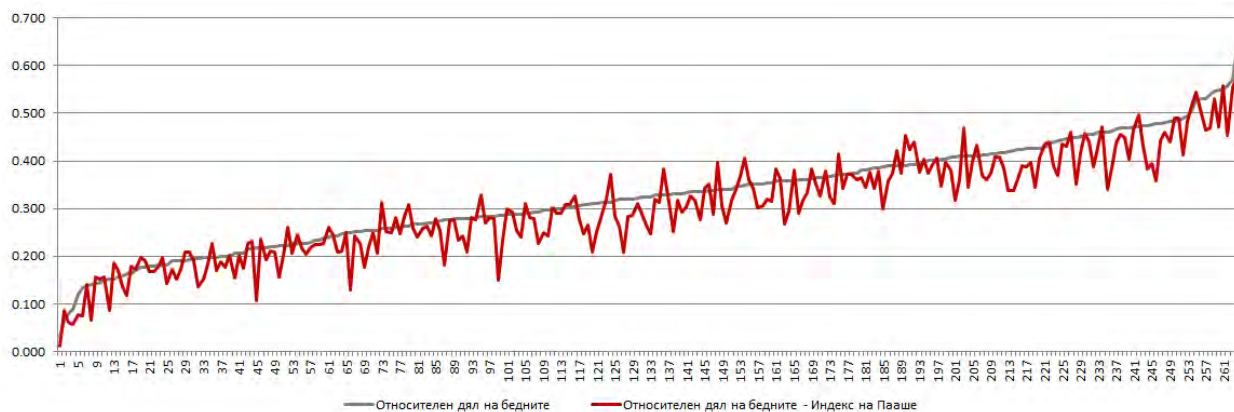
Ефектът от прилагането на индекса на Торнквист върху дела на бедните е показан на фиг. 12 и 13. Общините с крайни стойности са същите както при индекса на Фишер. Разликите обаче се задълбочават. Когато приложим индекса на Торнквист към разходната част на дохода, делът на бедните в община Горна Малина намалява с 6.6 процентни пункта, докато този дял се увеличава в Самуил с 3.6 процентни пункта. След прилагането на индекса към целия доход на домакинствата относителният дял на бедните в община Горна Малина намалява с 13.5 процентни пункта, а в община Самуил се увеличава с 10.2 процентни пункта.

Разликите между броя на общините с увеличение или намаление в дела на бедните след прилагането на индекса към дела на хранителните разходи и към целия доход се дължат на няколко факта. Първо, относителният дял на разходите за храна се различава за градовете и селата на съответната община. Второ, ценовите индекси също са различни и трето, броят на населението в различните територии е различен. По този начин след прилагането на даден ценови индекс към целия доход на домакинствата броят на общините с намаляващ относителен дял на бедните може да се увеличи в сравнение с резултатите от приложения ценови индекс само за частта с хранителните разходи.

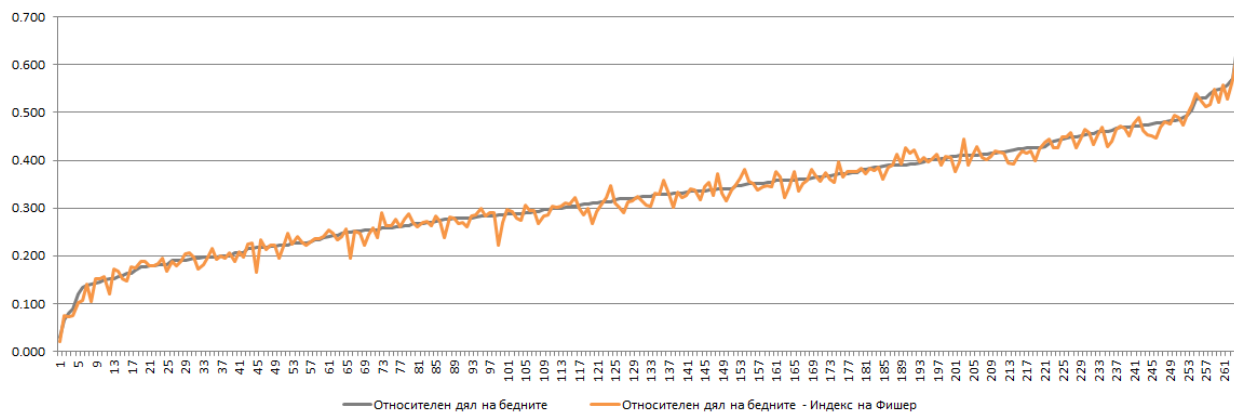
Фиг. 8. Относителен дял на бедните към относителния дял на бедните с Пааше към разходите за храна по общини



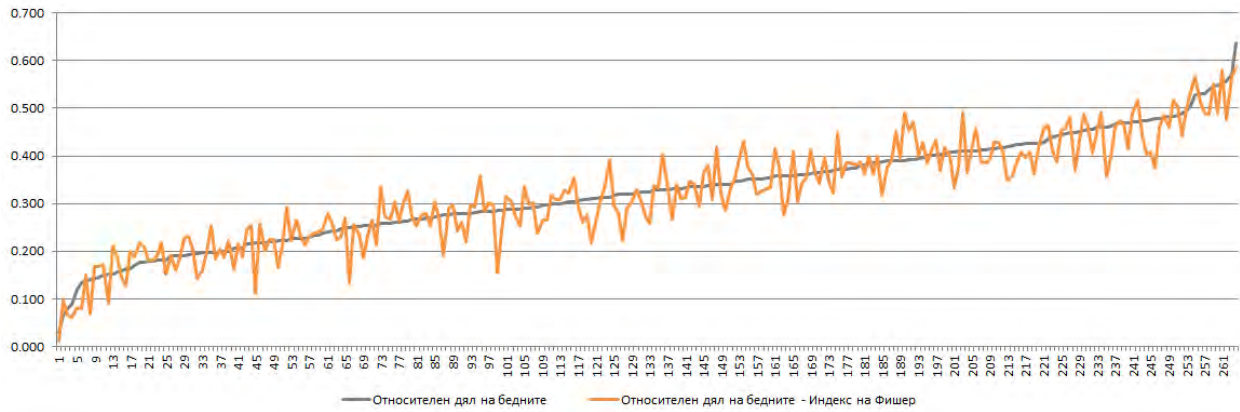
Фиг. 9. Относителен дял на бедните към относителния дял на бедните с Пааше към целия доход по общини



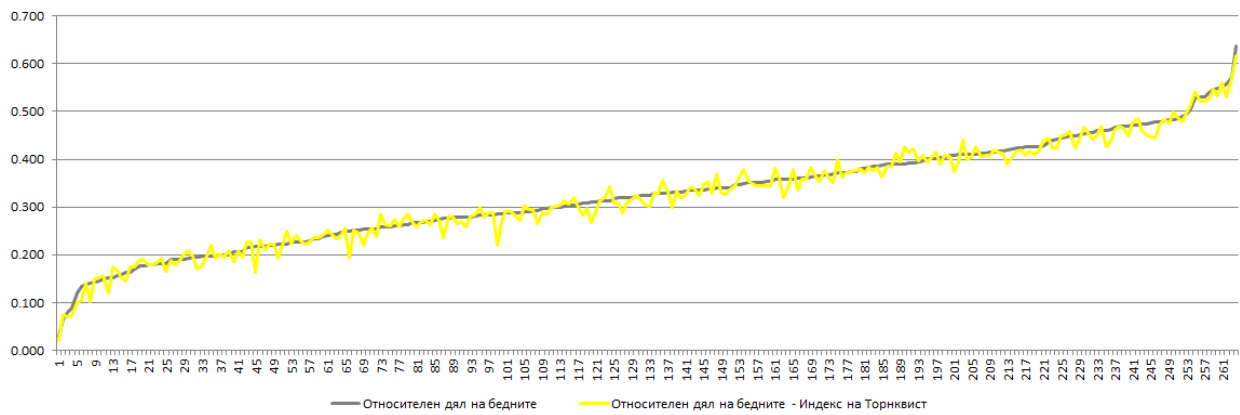
Фиг. 10. Относителен дял на бедните към относителния дял на бедните с Фишер към разходите за храна по общини



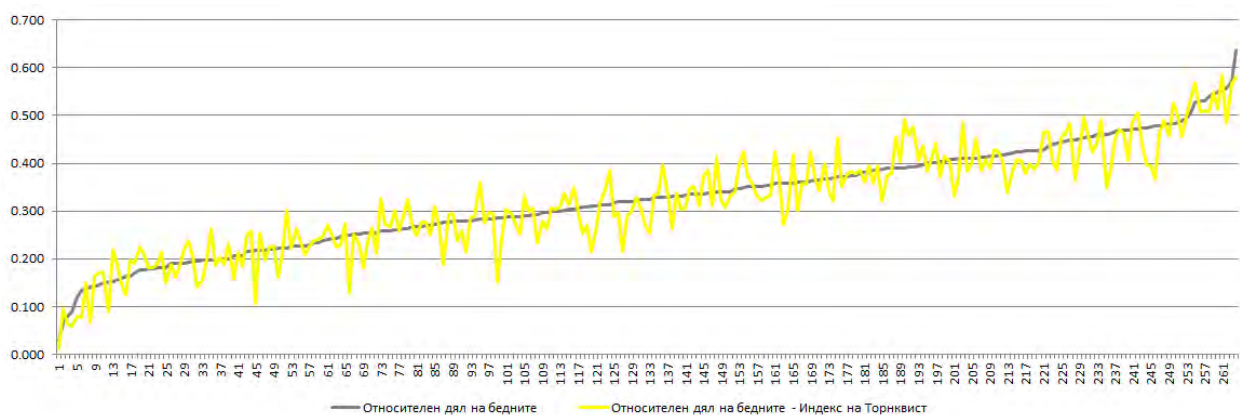
Фиг. 11. Относителен дял на бедните към относителния дял на бедните с Фишер към целия доход по общини



Фиг. 12. Относителен дял на бедните към относителния дял на бедните с Торнквист към разходите за храна по общини



Фиг. 13. Относителен дял на бедните към относителния дял на бедните с Торнквист към целия доход по общини



4.3. Връзки и зависимости на индексите

Пространствените ценови индекси бяха построени на основата на разходната част на домакинствата и сравненията в единичните стойности на консумираните стоки от домакинствата. Така построените индекси нямат никаква връзка с демографските характеристики на домакинствата или със социално-икономическия статус на лицата, обитаващи дадените територии.

За да може да изследва конкретната зависимост между индексите на ниво области (град/село) и характеристиките на лицата, обитаващи тези територии, беше приложен корелационен анализ. Индексите се отнасят за периода 2010 - 2011 г. и това позволява за сравнение да бъдат използвани данни от Преброяването на населението и жилищния фонд през 2011 година. Използвани бяха публикуваните данни от електронната страница на преброяването². Данните за икономическата активност, образованието и етническата принадлежност на населението са налични на ниво населено място. Данните бяха агрегирани до ниво област (град/село), за да могат да се сравнят с ценовите индекси. Средният доход на домакинствата, наличен от проекта КБ, също беше включен към групата от променливи. Анализът беше приложен и към трите индекса, но поради голямата зависимост между тях резултатите са идентични. Поради тази причина в табл. 7 са показани резултатите от корелационния анализ само за индекса на Пааше.

Най-голямата корелационна зависимост на индекса на Пааше е със средния доход на домакинствата - 0.56 (положителна). Това показва, че региони с високи доходи плащат по-високи цени за основни хранителни продукти. Следващите два показателя с висока корелация са свързани с икономически активното население. Коефициентът на корелация при безработните е 0.44 (положителна), а при заетите е 0.39 (положителна). Следват групата от променливите за образованието, а по-голямата част от показателите за етническата принадлежност са слабо корелирани с индекса на Пааше.

² <http://www.nsi.bg/census2011/>.

7. Корелация за индекса на Пааше

	Брой лица с висше образование	Брой лица със средно образование	Брой лица с основно образование	Брой лица с начално образование	Брой лица без образование	Среден доход на домакинствата
Пааше	0.338	0.375	0.295	0.339	0.220	0.558

	Брой заети лица	Брой безработни лица	Брой на неактивните лица	Българска етническа група	Турска етническа група	Ромска етническа група	Друга етническа група	Не се самоопределям
Пааше	0.386	0.444	0.327	0.337	0.236	0.107	0.36	0.367

Беше направен и регресионен анализ със зависима променлива индексът на Пааше. Приложена беше стъпкова линейна регресия. Единствената променлива, попаднала в модела, е средният доход на домакинствата. Обяснителната сила на модела е ниска - 0.29 (adjusted R square). Беше приложен тест на Колмогоров - Смирнов за нормалност на остатъците. Резултатите показват, че няма основание за отхвърляне на хипотезата за нормално разпределение на остатъците. Те имат разпределение $\mu = 0$ и $\sigma = 0.065$. Налице е и хомоскедастичност, проверена по теста на Бройш - Паган (Breusch - Pagan).

8. Модел 1

Променлива	Бета коэффициент	P-value
Свободен член	0.74062	<.0001
Среден доход	0.00004472	<.0001

За да се провери дали съществува друга зависимост, средният доход беше премахнат и стъпковата регресия беше повторена. Полученият модел е показан в табл. 9.

9. Модел 2

Променлива	Бета коэффициент	P-value	VIF
Свободен член	0.9926	<.0001	0
Без образование	0.00002565	0.0162	2.01856
Заети	0.00000441	<.0001	84.92308
Неактивни	-0.00000307	0.0038	51.7112
Българска етническа група	-0.00000115	0.0171	71.37673

Всички променливи са значими, но съществува мултиколинеарност между променливите в модела, видима от високите стойности на вариационно-инфлациите фактори (VIF). Стойностите на тези фактори за променливите брой на неактивните лица, брой заети и българска етническа група са доста над допустимите стойности, което прави модела неприемлив. По метода на изключването бяха премахнати една по една променливите с високи стойности на фактора VIF. Така моделът беше редуциран до една променлива - лицата без образование, но неговата обяснителна способност е едва 0.13.

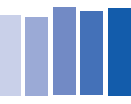
Единствената променлива (от използваните), тясно свързана с ценовите индекси, се оказва средният доход на домакинствата.

Заклучение

Построените пространствени ценови индекси на Пааше, Фишер и Торнквист могат да се използват, за да се изравнят ценовите различия между отделните области в България. При прилагането на тези индекси ясно се вижда влиянието на цените на основните хранителни продукти върху бедността в страната. Съществуват области и общини, в които ценовите различия имат съществено влияние за редуциране на бедността в тях. От друга страна, в териториите, изправени пред високи цени, се наблюдава повишаване на бедното население.

Индексът на Пааше сравнява цените в отделните области със средната цена за цялата страна. Поради тази причина при сравнения за цялата страна използването му, пред другите два индекса, е по-добрият вариант. Индексите на Фишер и Торнквист са получени с директни бинарни сравнения между дадените територии. Те са по-удачният вариант при правенето на директни сравнения между областите на страната. От така построените индекси е видно, че не само големите притегателни центрове на страната могат да бъдат изправени пред високи цени. Пред високи цени могат да бъдат изправени и малки населени места, което може да се дължи на слабата конкуренция между търговците на дребно. Също така съществува тясна връзка между цените и доходите на домакинствата. Колкото по-високи са доходите, толкова и цените са по-високи.

Така построените индекси изразяват само част от цените, пред които е изправено населението на страната. Въпреки че хранителните разходи са сред основните разходи на домакинствата, те не са единствените. Немалка част от разходите на домакинствата отиват за жилищни нужди. Пазарът на недвижимо имущество може да окаже сериозно влияние върху покупателната способност на населението. Цените и наемите на имотите могат да се различават значително в ерата на все по-засилена урбанизация. Наемите в големите



притегателни центрове, където населението получава по-големи доходи в сравнение с малките населени места, растат със значителни темпове.

Следващата стъпка при сравняването на ценовите различия може да бъде на основата на жилищните разходи. Трудно могат да се оценят цените на жилищата, но е възможно да се оценят субективната или условната рента на жилищата, в които живеят домакинствата.

Получените ценови индекси са агрегати на базата на разходите на домакинствата за основни хранителни стоки. Въпреки това те могат да служат за сравнение на цените в отделните части на страната. При използването им трябва да се има предвид, че ценовите индекси, като всички точкови оценки, се намират в даден интервал, който включва грешка и самата стойност на оценката.

Списък със съкращения

БВП - брутен вътрешен продукт

Евростат - Статистическа служба към Европейската комисия

ЕКС - Елтето - Ковес - Шулц

ЕС - Европейски съюз

ИПЦ - индекс на потребителските цени

КБ - Картографиране на бедността в Република България

НДБ (HBS) - Наблюдение на домакинските бюджети

НСИ - Национален статистически институт

НСП - Национална статистическа програма

ОИСР (OECD) - Организация за икономическо сътрудничество и развитие

ППС - паритет на покупателна способност

СПС - стандарт на покупателна способност

СОICOP - Класификация на индивидуалното потребление по цели

EU-SILC - Европейски съюз - Статистика на доходите и условията на живот (European union - Statistics on income and living conditions)

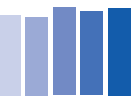
ELL - Крис Елберг, Джийн О. Ланджоу и Питър Ланджоу

NUTS - Класификация на териториалните единици за статистически цели

SILC - Статистика на доходите и условията на живот

Твърденията и изводите в тази статия са предмет на личните проучвания и анализ на автора и по никакъв начин не ангажират Националния статистически институт.

Изразявам специални благодарности на д-р Паул Андрес Корал, икономист в Световната банка (The World Bank), от когото дойде идеята за тази статия.

**ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:**

1. **Рюстем, Р., д-р Д. Димитрова, М. Костова, д-р Паул Корал, д-р Жоао Педро Азаведо** (2018). Картографиране на бедността в Република България. НСИ.
2. **НСИ** (2015). (Д. Димитрова, Р. Балъкова, П. Манахова, И. Тошева, А. Андреева, Р. Панайотова). Бюджетите на домакинствата в Република България 2015.
3. **Международна организация по труда**. Бедност в условия на преход. Програма на ООН за развитие, 1998.
4. **Eurostat-OECD Methodological Manual on Purchasing Power Parities** (2012 Edition). Methodologies & working papers. OECD Publishing, 2012.
5. **Deaton, A., J. Friedman and V. Alatas**. Purchasing Power Parity Exchange Rates from Household Survey Data: India and Indonesia. Princeton Research Program in Development Studies Working Paper, 2004.
6. **Deaton, A., S. Zaidi and World Bank**. Guidelines for constructing consumption aggregates for welfare analysis. World Bank Washington, DC, 2002.
7. **Fisher, I**. The Making of Index Numbers: A Study of Their Varieties, Test, and Reliability. Publications of the Pollak Foundation for Economic Research. Houghton Mifflin, 1992.
8. **Atkinson, Anthony B., Anne-Catherine Guio and Eric Marlier, editors**. Monitoring social inclusion in Europe. Statistical book. Eurostat, 2017.
9. **International Labour Office**. Consumer Price Index Manual: Theory and Practice. International Labour Office, 2004.
10. **United Nations Canberra Group on Household Income Statistics and United Nations**. Economic Commission for Europe. Canberra Group Handbook on Household Income Statistics. ECE/CES. UN, 2011.
11. **Atamanov, A., M. Mostafavi, D. Salehi-Isfahani, T. Vishwanath**. Constructing robust poverty trends in the Islamic Republic of Iran: 2008-14. Policy Research working paper; No. WPS 7836. Washington, DC.: World Bank Group, 2016.

ВЛИЯНИЕТО НА ЦЕНИТЕ НА ХРАНИТЕЛНИТЕ ПРОДУКТИ ВЪРХУ БЕДНОСТТА В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2011 ГОДИНА

(Част втора)

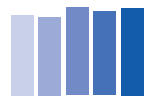
*Расим Рюстем**

РЕЗЮМЕ Както в световен, така и в регионален аспект лица, живеещи в различни географски региони, са изправени пред различни цени. Тези различия в цените могат да оказват сериозно влияние върху доходите на лицата и на домакинствата, в които живеят. Настоящата статия разглежда влиянието на цените върху покупателната способност на доходите на домакинствата.

Втората част на статията разглежда въпроса как могат да бъдат използвани ценовите индекси, построени в първата част. Индексите се прилагат на ниво области (градове/села) и се анализира влиянието на цените върху бедността в областите и общините на България.

Крайната цел е да се провери дали различията в цените на ниво област имат пряко влияние върху бедността в съответната област, или в общините, които я образуват.

* Главен експерт в отдел „Статистика на условията на живот“, дирекция „Демографска и социална статистика“, НСИ; e-mail: RRustem@nsi.bg.



ВОЗДЕЙСТВИЕ ЦЕН НА ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫЕ ТОВАРЫ НА БЕДНОСТЬ В БОЛГАРИИ В 2011 ГОДУ (Часть вторая)

*Расим Рюстем**

РЕЗЮМЕ Как на мировом так и на региональном уровне люди, живущие в разных географических регионах, сталкиваются с разными ценами. Эти ценовые различия могут оказывать серьезное влияние на доходы отдельных лиц и домашних хозяйств, в которых они живут. В этой статье рассматривается влияние цен на покупательную способность доходов домашних хозяйств.

Во второй части статьи рассматривается вопрос о том, как могут быть использованы индексы цен, построенные в первой части. Индексы применяются на уровне районов (городов / сел) и анализируется влияние цен на бедность в районах и муниципалитетах Болгарии.

Конечная цель состоит в том, чтобы проверить, оказывает ли разница в ценах на районном уровне прямое влияние на бедность в соответствующем районе или в муниципалитетах, которые его формируют.

* Главный эксперт отдела „Статистика условий жизни“, дирекция „Демографическая и социальная статистика“, НСИ; e-mail: RRustem@nsi.bg.

THE INFLUENCE OF THE PRICES OF FEEDING PRODUCTS ON POVERTY IN BULGARIA IN 2011

(Second part)

*Rasim Ryustem**

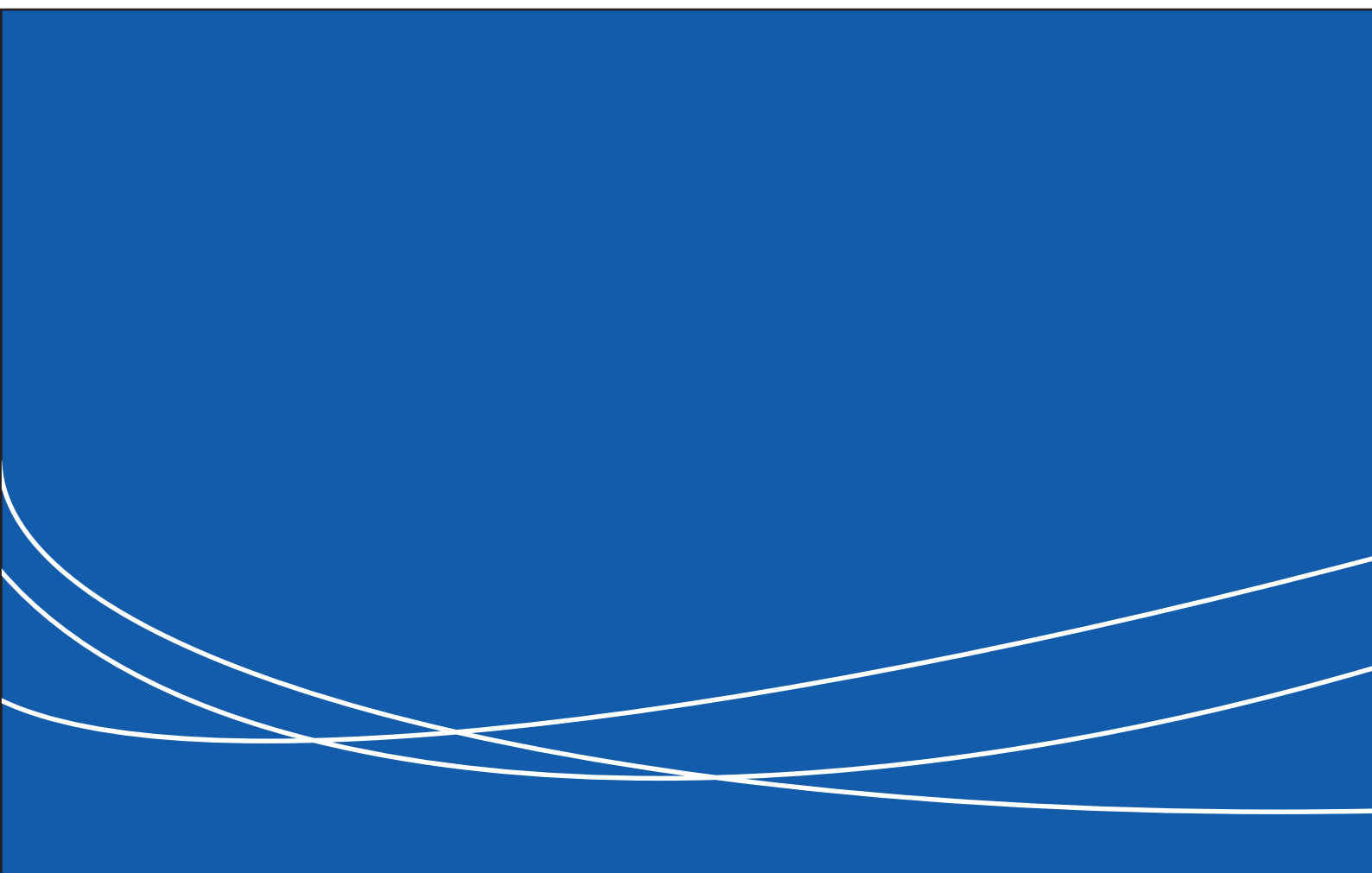
SUMMARY Both in global as well as in regional aspect, people living in different geographic regions face different prices. These price differences can have a serious impact on incomes of individuals and households in which they live. This article discusses the impact of prices on the purchasing power of household incomes.

The second part of the article discusses the issue how the price indices built in the first part can be used. The indices are applied at the level of districts (towns / villages) and the impact of prices on poverty in the districts and municipalities of Bulgaria is being analysed.

The final objective is to check whether price differences at district level have a direct impact on poverty in the area concerned or in the municipalities that form it.

* Chief Expert in the Statistics of Living Conditions Department, Demographic and Social Statistics Directorate, NSI; e-mail: RRustem@nsi.bg.

**БЪЛГАРСКАТА СТАТИСТИКА В ТРИ
СТОЛЕТИЯ**





ТВОРЧЕСКИЯТ ПЪТ НА ПРОФЕСОР Д-Р ПЕТКО БОЖИКОВ В БЪЛГАРСКАТА СТАТИСТИКА

Богдан Богданов^{}, Стоян Баев^{**}, Нели Божикова^{***}*



Проф. д-р Петко Божиков

**„...възприела ли е науката веднъж известни получени
резултати като правилни, то по-широките обществени
кръгове просто на просто са длъжни да се подчинят,
защото научната истина никога и никъде не се установява
посредством общо гласуване на профани.“**

О. Н. Андерсон

Професор Петко Димитров Божиков е роден на 2 септември 1935 г. в град Гоце Делчев в семейството на земеделец и домакиня.

Средното си образование завършва в родния си град. През 1960 г. завършва висше образование, специалност „Статистика“, във Висшия икономически институт - София, сега Университет за национално и световно стопанство.

Първите стъпки в трудовия си живот като статистик започва в Териториалното статистическо бюро - гр. Кюстендил, където работи през периода от март 1960 г. до октомври 1963 година. През същата година е избран за научен сътрудник по

* Д-р, заместник-председател на Националния статистически институт; e-mail: bbogdanov@nsi.bg.

** Консултант по статистика в Министерството на образованието, бивш началник на отдел в Националния статистически институт.

*** Съпруга на проф. Божиков.

медицинска статистика в Научноизследователския институт по педиатрия - София, където работи до март 1972 година. През този период участва в редица емпирични статистически изследвания в областта на медицината и обществените науки. Типичните за него отзивчивост и колегиалност го правят популярен сред лекарското съсловие и той става консултант по статистика на десетки лекари - научни работници и аспиранти, които след това придобиват по-високи научни степени и звания. Междувременно през 1967 г. е хоноруван асистент към катедра „Статистика“ на Висшия икономически институт - София (УНСС).

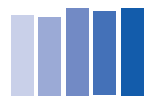
През март 1972 г. Висшата атестационна комисия присъжда на Петко Божиков научното звание „старши научен сътрудник II степен“ и той е избран за старши научен сътрудник и научен секретар в новосъздадения Научноизследователски институт по статистика при Централното статистическо управление. През същата година е и хоноруван преподавател към катедра „Социология“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

От юни 1976 г. ст.н.с. П. Божиков е назначен за и.д. директор на Научноизследователския институт по статистика и остава на тази длъжност до закриването му през октомври 1977 година. Тогава служителите на закрития институт са преназначени в новосъздадения Научно-координационен център по единна система за социална информация (ЕССИ) към Комитета по ЕССИ при Министерския съвет. Ст.н.с. П. Божиков е назначен за ръководител на секция в Научно-координационния център по ЕССИ.

От 1984 до 1990 г. ст.н.с. Петко Божиков е заместник-директор на Програмно-целевия колектив по преброяване на населението и жилищния фонд. Директор на Програмно-целевия колектив е проф. д-р Минко Минков.

През периода 1991 - 1997 г. ст.н.с. П. Божиков е ръководител на секция „Методология на статистическите изследвания“ в Националния статистически институт. През този период е и главен редактор на шестмесечното списание „Statistical Revue“ и на специализирания вестник „Статистически барометър“ - двуседмично издание на НСИ.

На 9 юни 1997 г. Висшата атестационна комисия присъжда на Петко Божиков научно звание „професор“ и той веднага е назначен на тази длъжност в Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“ - Благоевград. Преподавателската му дейност в ЮЗУ като професор по „Социална статистика“ на



студентите в специалностите „Социология“ и „Политология“ продължава до октомври 2002 година.

Дълъг е списъкът на неговите научни трудове, монографии, статии, учебници, доклади, съдържащи методически разработки и анализи на резултати от емпирични социологически и статистически изследвания. Такива са изследванията относно проблемите на личността, вътрешната миграция на населението, религиозното съзнание и поведение на пълнолетните лица, демографските и социално-икономическите характеристики на населението по данни от преброяванията.

Впечатляващо е участието на проф. Божиков в методическата подготовка и организация на извадковите изследвания, съпътстващи преброяванията на населението и жилищния фонд. В това биографично есе ще се спрем накратко върху съдържанието на една негова книга, озаглавена „Извадковият метод (преброяване на населението и други социални изследвания)“, издадена от Статистическото издателство и печатница при НСИ през 1996 година. Тази неголяма по обем книга (171 страници) с меки корици, написана в зрелите години на неговия професионален път, в голяма степен обобщава научноизследователския опит на проф. Божиков. В нея последователно се излагат натрупаните знания и креативност през годините в полето на практическата работа. По този начин по емпиричен път авторът достига до научни истини, които обогатяват теорията на извадковите изследвания. Блестящ импровизатор, с интуиция и въображение, проф. Божиков оставя трайна следа в работата на държавната статистика. Неговите разработки са актуални и днес, тъй като става дума за статистически методики, които надграждат и добавят непреходни знания, които могат да бъдат опорни точки в решаването на нови практически задачи в областта на статистиката.

В споменатата книга той разглежда поредица фундаментални въпроси за практиката на статистиката, които могат да се обобщят в две основни направления: съчетаване на преброяванията на населението с извадковия репрезентативен метод; приложение на репрезентативния извадков метод при реализацията на конкретни статистически и социологически изследвания.

Точно, последователно и съдържателно той представя основните направления за използване на извадковия метод при преброяванията на населението и жилищния фонд:

- Провеждане на пробни преброявания на населението и жилищния фонд - много важни при подготовката и проверката на инструментариума и организацията на всяко преброяване;

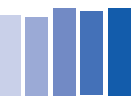
- Съчетаване на извадковото и изчерпателното преброяване на населението и жилищния фонд. Техника, която позволява да се получи информация за малки териториални единици и отграничения. През последните години тази техника непрекъснато се надгражда и позволява да се картографират редица важни обществени явления и процеси;
- Провеждане на микропреброявания между общите преброявания. Излага опита на множество страни и разглежда тяхната важност за управлението на държавата;
- Контролни преброявания за проверка на събираната информация¹;
- Извадкова разработка за получаване на бързи резултати²;
- Провеждане на извадкови изследвания по съществени проблеми на развитието на обществото и икономиката на съответната страна по време и след преброяването;
- Формиране на основна (базова) извадка, извадка майка, която служи за организиране и провеждане на извадкови изследвания между две преброявания³. По този начин постоянно се поддържа в актуално състояние сравнително голяма по обем извадкова съвкупност, която притежава структурата и потенциала на *генерална съвкупност*. Този подход гарантира излъчването на качествени репрезентативни извадки за регулярните изследвания, провеждани от държавната статистика, като разходите за актуализацията на списъците с адресите на потенциалните респонденти са незначителни. Това не може да се каже, ако се поддържат актуални списъци от преброяване, при което разходите ще бъдат сравнително по-големи.

В своята книга проф. Божиков отделя специално внимание на петте последователни преброявания (от 1965 до 2001 г.), при които се извършват репрезентативни изследвания за точността и обхвата на данните. Резултатите от тези изследвания поставят акценти върху достоверността на данните за числеността на населението, домакинствата и жилищния фонд по важни и значими аспекти и признаци от преброяванията. Те показват и равнището в качеството на работа на екипите, сформирани за преброяванията по места.

¹ Такива контролни преброявания за точност и обхват на данните от преброяванията на населението и жилищния фонд се провеждат след преброяванията на населението и жилищния фонд от 1956 до 2001 година. При последното преброяване през 2011 г. такива контролни преброявания не бяха проведени, което е необходимо, когато се доказва достоверността и качеството на събраната информация.

² Такава извадка не беше реализирана при последното преброяване през 2011 година.

³ Такава извадка не беше формирана след преброяването през 2011 година.



Също така той отбелязва, че статистическите извадкови репрезентативни наблюдения, свързани с преброяванията на населението, се прилагат за първи път след преброяването на населението и жилищния фонд през 1965 година. Така през 1966 г. по списъци от преброяването се формира извадка за изучаване на вътрешната миграция, като основната цел е да се установят причините за миграцията. След преброяването през 1975 г. се провеждат две извадкови наблюдения - за раждаемостта и отново за вътрешната миграция. По този начин се установява трайна практика за използване на извадковия метод при изследване на общественозначими явления и процеси по време или непосредствено след провежданите преброявания от държавната статистика.

Успоредно с това е представена и поредицата от социологически изследвания с дейното участие на проф. Божиков, свързани с преброяванията на населението. По-важните извадкови наблюдения с негово участие са: „Фактическа и потенциална миграция“ (1976 г.); „Градът и селото“ (1986 г.); „Здравното състояние на населението“ (1986 г.); „Вилният фонд в НР България и неговото използване“ (1986 г.); „Участие на населението в икономическата реформа“ (1992 г.); „Проблеми на семейството и личността“ (1995 г.). По принцип извадковият метод се наложи като постоянна практика, свързана с преброяванията на населението и жилищния фонд през годините.

За високите си научни и творчески постижения проф. Божиков е удостоен с редица награди и грамоти:

- почетна грамота на Института за младежта за дългогодишна изследователска дейност по проблемите на младежта;
- почетен знак и грамота на Националния статистически институт (30.12.1993 г.) за професионален принос в развитието на статистическата система на Република България и участие в преброяванията на населението и жилищния фонд;
- грамота по случай 60-годишнината му от името на ръководството на НСИ и редакцията на вестник „Статистически барометър“ за неговия принос за развитието на българската статистика;
- почетен орден „Св.св. Кирил и Методий“ II степен, връчен от Президента на Република България за големи творчески успехи и принос в науката.

Проф. Петко Божиков оставя трайна диря в българската статистика със своите качества на човек, учен, преподавател и най-вече голям експерт в извадковите статистически изследвания.

В края на това кратко биографично есе нека отбележим, че професор Петко Божиков беше жизнено многопластов, широко скроен и колоритен човек от плът и

кръв. Наред със сериозните научни изследвания той обичаше да се весели с приятели, да разказва анекдоти и да рецитира стихове. Безброй са забавните случки и весели спомени, които пази в съзнанието си всеки, който го познаваше отблизо. До края на дните си той остана верен на себе си и макар че вече беше пенсионер, работеше по задачи на държавната статистика. Последният ярък наш спомен е, когато помагаше на наши колеги след преброяването през 2001 г. при подготовката на специализираната публикация „Вътрешногнездовите корелации в социалната и демографската статистика“⁴. Публикацията е факт и макар че името му не е сред имената на авторите, неговият труд завинаги остана вграден в нея⁵. Тук може да се допълни, че проф. Божиков винаги споделяше охотно своите знания с по-младите колеги и винаги беше готов да помогне при решаването на казуси и проблеми от текущата практическа работа в НСИ.

Началото на биографичното есе за проф. Петко Божиков започва с една негова любима мисъл на проф. Оскар Андерсон (цитирана в книгата, посочена в предходните редове на този текст). Поставена е като мото на есето, защото може да се каже, че отразява една негова характерна черта, която сме запомнили - непримиримост към тези, които демонстрират посредственост и статистическа неграмотност в своята работа.

Житейският път на проф. Божиков завършва на 12 юли 2003 г., когато той е на 67 години.

⁴ Тази публикация се разработва с данни от всяко преброяване от 1965 г. до 2001 година. Изключение прави последното преброяване през 2011 г., когато публикацията по неизвестни причини не беше планирана в програмата за използване на резултатите от преброяването. По принцип данните от тези публикации визират оценки за вътрешногнездовите корелации между поредица от важни социодемографски признаци на населението, разпределено по гнезда в преброителните участъци. Тези оценки се използват за изчисляване на стохастичните грешки на показателите от текущите извадкови изследвания, осъществявани от държавната статистика в годините след всяко преброяване.

⁵ Авторите са изказали писмена благодарност за неговата помощ при разработването на публикацията.



ТВОРЧЕСКИЯТ ПЪТ НА ПРОФ. Д-Р ПЕТКО БОЖИКОВ В БЪЛГАРСКАТА СТАТИСТИКА

*Богдан Богданов**, *Стоян Баев***, *Нели Божикова****

РЕЗЮМЕ Професор Петко Божиков е роден на 2 септември 1935 г. в гр. Гоце Делчев. Той е един от ярките представители на научната мисъл в българската статистика. По-голямата част от професионалния му живот е свързана със статистиката като държавна институция (сега НСИ). От 1976 г. до пенсионирането си през 1995 г. проф. Божиков оставя след себе си забележима диря в теорията и практиката на статистиката. Неговите статии и разработки трасират развитието на емпиричните статистически изследвания в националната статистика на България. Особено впечатляващо е участието на проф. Божиков в преброяванията на българската статистика и реализацията на редица социологически изследвания. Неговото наследство остава завинаги в страниците на редица статистически публикации, където името му фигурира като автор и член на работни колективи.

* Д-р, заместник-председател на Националния статистически институт; e-mail: bbogdanov@nsi.bg.

** Консултант по статистика в Министерството на образованието, бивш началник на отдел в Националния статистически институт.

*** Съпруга на проф. Божиков.

ТВОРЧЕСКИЙ ПУТЬ ПРОФ. Д-РА ПЕТКО БОЖИКОВА В БОЛГАРСКОЙ СТАТИСТИКЕ

Богдан Богданов^{}, Стоян Баев^{**}, Нели Божикова^{***}*

РЕЗЮМЕ Профессор Петко Божиков родился 2 сентября 1935 года в городе Гоце Делчев. Он является одним из самых ярких представителей научной мысли в болгарской статистике. Большая часть его профессиональной жизни связана со статистикой как государственной институцией (ныне НСИ). С 1976 года до его выхода на пенсию в 1995 г., проф. Божиков оставил заметный след в теории и практике статистики. Его статьи и разработки прослеживают развитие эмпирических статистических исследований в национальной статистике Болгарии. Особенно впечатляющим является участие профессора Божикова в проведении переписей населения, проводимых болгарской статистикой и его участие в реализации ряда социологических исследований. Наследие профессора Божикова навсегда останется на страницах ряда статистических публикаций, где его имя фигурирует как автор и член рабочих групп.

* Д-р, зам. председателя Национального статистического института; e-mail: bbogdanov@nsi.bg.

** Эксперт в Министерстве образования, бывший начальник отдела в Национальном статистическом институте.

*** Супруга проф. Божикова.



THE CREATIVE PATH OF PROF. DR. PETKO BOZHICOV IN BULGARIAN STATISTICS

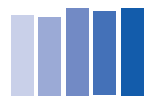
*Bogdan Bogdanov**, *Stoyan Baev***, *Nely Bozhikova****

SUMMARY Professor Petko Bozhikov was born on 2 September 1935 in the town of Gotse Delchev. He is one of the most prominent representatives of scientific thought in Bulgarian statistics. The majority of his professional life is connected to statistics as a state institution (now NSI). Since 1976 to his retirement in 1995 Prof. Bozhikov left behind a noticeable trace in the statistical theory and practice. His articles and works trace the development of the empirical and statistical surveys in the national statistics of Bulgaria. Particularly impressive is the participation of Professor Bozhikov in the population censuses of Bulgarian statistics and the realization of a number of sociological studies. His legacy remains forever in the pages of a number of statistical publications where his name appears as author and member of working groups.

* Dr, Deputy Chair of the National Statistical Institute; e-mail: bbogdanov@nsi.bg.

** Statistical Adviser at the Ministry of Education, former head of department at the National Statistical Institute.

*** Wife of Prof. Bozhikov.



СПИСАНИЕ „СТАТИСТИКА“ - ПОГЛЕД КЪМ ИСТОРИЯТА И ДНЕШНИЯ ДЕН

*Лидия Александрова**



Списание „Статистика“ излиза за първи път през 1929 г. под името „Списание на Главната дирекция на статистиката“. Още от самото заглавие разбираме, че списанието се издава от статистическата служба - Главна дирекция на статистиката, както е и днес - от Националния статистически институт. Първоначално списанието излиза веднъж на всяко тримесечие, от началото на 1957 до 2004 г. - на всеки два месеца, а след това отново излиза по един брой на всеки три месеца, каквато е практиката и сега.

В кн. 1 (1929) е посочен Редакционният комитет, който включва: Д. Мишайков - проф. по статистика при Софийския държавен университет, председател на Върховния статистически съвет; Ст. Димитров - управляващ Главната дирекция на статистиката; подпредседател на Върховния статистически съвет; О. Андерсен - професор по статистика във Висшето търговско училище - Варна; П. Пенчев - началник на отдел в Главната дирекция на статистиката, секретар на Върховния статистически съвет.

Интересен факт е, че корицата и титулната страница са оформени на български и френски език. Включени са кратки резюмета на френски език на статиите и аналитичните прегледи. Заглавията и анетките на таблиците са представени на български и френски език (1929). През 1936 г. Редакционният комитет е имал виждането, че за развитието на списанието би било подходящо на по-важните статии и анализи да се правят преводи или резюмета на френски език и евентуално на английски и немски език; при таблиците заглавията и анетките остават с паралелен превод на френски език. За сравнение, през последните години (от 2014) при издаването на списание „Статистика“ са включени кратки резюмета на статиите, които се публикуват

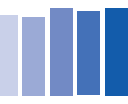
* Главен експерт в отдел „Публикации, библиотека и дигитални продукти“, Национален статистически институт; e-mail: l Aleksandrova@nsi.bg.

на български, руски и английски език, съдържанието също е представено на трите езика. До 2008 г. в списанието се публикува и годишно съдържание на български, руски и английски език, в което се подреждат заглавията на статиите по азбучен ред на авторите и по теми. В списанието е създадена практиката да се публикуват статии освен на български език и на руски (например Яшар Паша - „Определение бедности на основе многомерного статистического анализа“, бр. 1 и 4, 2017) и английски език (например проф. Венец Цонев - „Elementary Index Number Theory as a Safe Foudation of a System of National Accounts“/, „Елементарна индексна теория като сигурна основа на Системата на националните сметки“, кн. 4, 2008); (Гюрсакал, Огюзлар, Шентюрк - „Статистически тенденции на борсовия индекс в Турция“/, „What comes after what? Pattern statistics for the Turkish stock index“, бр. 1, 2007).

Създателите на списанието посочват съображенията си за необходимостта от неговата поява в България (кн. 1, 1929). На първо място, статистиката е „единственото средство за изучаване на държавните и обществени явления, тъй както те настъпват във времето и пространството“. Друго съображение на тогавашния Върховен статистически съвет е, че „условията на действителността не дават никога възможност нито да се проведе статистическо наблюдение с точно спазване на всички предварително установени изисквания, нито статистическите данни да отговарят точно на действителността. При това положение извънредно необходимо е да се изтъкват винаги условията, при които са ги съпровождали, и вероятната близост на резултатите им с действителността“ (пак там). Излизането на списанието е трябвало да стимулира и творческата активност на научните кръгове в областта на теорията на статистиката, като чрез него се разширят възможностите за публикуване на новите постижения, чрез които да се развие и обогати статистическата теория и се създадат предпоставки за нейното прилагане в статистическата практика.

Върховният статистически съвет решава като теми в съдържанието на списанието да бъдат включени: статии по теоретични и методологични въпроси от областта на българската статистика; студии върху научни въпроси, подкрепени със статистически данни и аналитичен преглед; доклади, протоколи и по-важни решения на Върховния статистически съвет; съобщения от областта на статистическата наука и за по-важните събития, случили се в статистическите институции в България и чужбина; рецензии, библиография и други. През годините някои от посочените теми са видоизменени, но по същество продължават да съществуват като рубрики в списанието. За сравнение, от 2014 г. насам в сп. „Статистика“ в различните броеве са включени основно следните теми: теория и методология на статистическите изучавания; статистически изследвания и анализи; историческо развитие на статистическата теория и практика; информации, рецензии, консултации и други.

Според Редакционния комитет „Във всяка книжка покрай тълкуването на статистически данни и разглеждането на методологични въпроси ще се дава таблична част, която ще съдържа таблици към текста и отделни цели статистики“ (1936). Това е стремеж и амбициозна цел на създателите на списанието за повишаване на неговата научна стойност, които напълно кореспондират със съвременния облик на списанието - анализ на теоретични и методологични въпроси, много таблици и графики, както и



съвсем нови рубрики, сред които е и „Българската статистика в три столетия“. Появяването на тази рубрика беше свързано с идеята в списанието да се направи едно връщане назад в миналото и да се потърсят и погледнат отново големите български имена в статистическата наука. За първи път в рубриката „Българската статистика в три столетия“ беше публикувана статията на доц. д-р Т. Къналиев „Проф. Венец Цонев - един забележителен творчески път в теорията и практиката на съвкупностните изследвания“ (бр. 1, 2018), в която авторът проследява житейския и творческия път на проф. Венец Цонев. Проф. д-р Поля Ангелова и доц. д-р Величко Петров разказаха в статията си „Проф. Стефан Станев - бележит учен и общественик“ за друг българин, свързал живота си със статистиката (бр. 2, 2018). В статията си „Академик проф. д-р Иван Стефанов - виден български учен статистик, финансист, демограф, икономист, педагог и общественик“ проф. д-р Надежда Николова успява да ни представи акад. проф. д-р Иван Стефанов „като един от класиците на Българската статистическа школа“, като и самото заглавие на статията говори достатъчно силно (бр. 3 и 4, 2018). И през 2019 г. „Българската статистика в три столетия“ ще продължи да попълва и обогатява списанието с имена на изтъкнати и заслужили родолюбиви българи, дали своя принос за развитието на статистическата наука в България.

Според съвременната и актуална визия на главния редактор на сп. „Статистика“ д-р Богдан Богданов има нови моменти, които касаят неговото съдържание: „...в списанието ще се публикуват не само подчертано научни статии за теорията на статистиката, но също така аналитични материали, носещи определени знания за социално-икономическите явления и процеси, кореспондиращи с управленски и политически решения“. Друга важна част от визията се отнася за читателската аудитория на списанието, която е необходимо да се разшири: „...да се включат не само експерти по статистика и икономика, но и прагматици, журналисти и обикновени читатели. Това означава да се разчупи съществуващата рамка и се даде повече простор за изява на анализи и писмени материали, носещи не само специализирани знания, но също и познавателно-практическа информация“.

За създателите на списанието е била ясна идеята непрекъснато да се развиват и разширяват връзките на статистическата мисъл и практика с обществеността. Техните виждания за развитието на списанието, задачите, които си поставят, основните направления в списанието звучат съвременно и днес. Оценката на времето и събитията са актуални и реалистични, съпоставими с вижданията на големите имена в статистическата наука изобщо.

В исторически план на страниците на списанието са отразени настъпилите промени в България, свързани с общите икономически и социални промени в Европа и света - дълбоката икономическа криза в края на 30-те години, подготовката на Втората световна война, военният период, краят на войната и създаването на нов обществен строй в България, както и преходът на България към демокрация и пазарна икономика в най-ново време. Съобразно конкретното историческо време и икономиката си поставя нови и различни задачи, които намират място и отражение в съответни текстове в списанието - статии, отзиви, рецензии и други. Промените в обществено-политическия и икономическия живот на страната рефлектират и върху позициите на списанието по основни въпроси, свързани със статистическата наука и практика, което е неизбежно и разбираемо.

Още съвсем в началото на съществуването на списанието е публикувана статията на руско-немския математик и икономист Оскар Андерсон „За репрезентативния метод и неговото приложение при разработката на материала от преброяването на земеделските стопанства на 31.XII.1926 г.“ (кн. 2 и 3, 1929), която запознава читателите с проведеното изследване, осъществено по репрезентативния метод, излага неговата същност и представя получените резултати. Методът получава признание и се използва изключително активно в статистическата практика - при изчерпателни наблюдения и преброяванията на населението.

По-нататък в кн. 4 (1929) е публикувана статията на Станислав Кон „Същина на статистиката и на статистическия метод“, в която се разглежда въпросът за същността на теорията на статистиката като наука. Авторът определя статистическата теория като специфична логика, специфична теория на познанието, която си служи със съвкупности от случаи и свързаните с тях понятия и категории.

Наред със статиите, които разглеждат основни въпроси на статистическата теория, се включват и статии от областта на демографията - за раждаемостта в България, за столетниците в България (проф. Д. Мишайков), за детската смъртност през периода 1918 - 1928 г. и други. Публикуват се статии, в които са представени изследвания в областта на икономиката и социалната област - за индустриалните предприятия, намиращи се под държавен контрол, за сградите в България, за вноса и износа и други.

Така е било в началото. През годините на своето съществуване в списанието се публикуват различни по теми и направления статии, които разглеждат теоретически въпроси, както и се анализират методологически въпроси, свързани със статистическите изучавания и изследвания. По този начин списанието е подпомагало развитието и усъвършенстването на всички процеси, свързани с теорията и практиката на статистиката като наука, както и професионалното развитие на статистиците. Едновременно с всичко това списанието съдейства за повишаването на статистическата култура на обществото.

През 1945 г. в кн. 1 - 4 в списанието се публикуват статии за българското стопанство през периода 1939 - 1944 г. от авторите д-р Пр. Киранов („За българската статистика“), В. Василев („Стопанското положение на България“), Д. К. Денчев („Земеделието“) и Ив. Дилов („Индустрията“).

От 1968 г. може да се каже, че списанието започва постепенно да придобива съвременния си вид и се издава от Централното статистическо управление (това е официалното наименование на националната статистическа институция в този момент) към Министерския съвет. Изготвят се кратки резюмета, които представят статиите, включени в съответния брой, на руски и английски език, резюмето на български език е кратко и предхожда самата статия. Публикуват се статии на статистици, които по-късно заемат най-високия административен ръководен пост в националната статистика като Станой Тасев, председател на Централното статистическо бюро (дн. НСИ) от 1987 до 1991 г. („Основни показатели за оценка на дейността на предприятията, организациите и стопанските обединения“, кн. 1, 1968; „Политика на растящо материално и културно благосъстояние“, кн. 1, 1976), и проф. Дано Балеvски, началник на Централното статистическо управление (дн. НСИ) при Министерския съвет (1976 - 1977),



председател на Комитета по единна система за социална информация (дн. НСИ) от 1976 до 1984 година („За категориите население, използвани при преброяванията на населението у нас“, кн. 4, 1968; „Възрастово-полова структура на населението на България (1900 - 1975), кн. 1, 1979).

През 1969 г. с постановление на Министерския съвет се създава Държавно управление за информация, което да ръководи изграждането на единна система за социална информация в България. Към него е създаден Научноизследователски институт по статистика, който съществува до 1977 година. На 1 януари 1977 г. се създава Комитетът по единна система за социална информация (Комитет по ЕССИ) при Министерския съвет без ранг на министерство. С неговото създаване се цели постигането на интегриране на статистическата дейност с дейността по изграждане на единна система за социална информация и на електронноизчислителните центрове. В Комитета по ЕССИ са включени бившето ЦСУ, Научноизследователският институт по статистика, Научнопроизводственото обединение „Автоматизация“ и Научният център по единна система за социална информация. Към Комитета по ЕССИ е сформиран Колегиум, на който се обсъждат методологичните проблеми на статистическите изследвания. През 1985 г. Комитетът по ЕССИ е преименуван на Комитет за социална информация (дн. НСИ).

През годините в списанието публикуват свои статии и се изявяват професионално много български учени, свързани със статистическата наука и практика. Част от тях публикуват през целия си творчески и професионален живот своите разработки в списанието, други по-рядко. Но това са личности, за които в днешното време е добре да говорим, тъй като сами са постигнали високо ниво на развитие в областта на статистиката, съчетано с ерудиция и богата обща култура. За такива личности ще си припомним отново.

Кирил Г. Попов е сред големите имена в българската статистическа история, виден представител на статистическата мисъл и практика. Завършил е математика във Висшето училище в София, след което свързва завинаги живота си със статистиката и Държавното статистическо бюро. През 1908 г. става главен директор на статистиката и остава на този пост до края на живота си (1927) с кратко прекъсване. Под негово ръководство се разширяват статистическите изследвания, за да се обхванат нови области на икономиката и социалната сфера. Кирил Г. Попов укрепва организационно и издига авторитета на Главната дирекция на статистиката, както и съдейства при подготовката на приетия закон за Дирекция на статистиката. Кирил Попов поставя началото на две статистически публикации: „Месечни статистически известия“ и „Статистически годишник на България“. Втората публикация представя пълна картина на състоянието на българското общество, която излиза и до днес като най-представителното и богато на информация издание. К. Попов проявява научен интерес към демографията, образованието, икономическата проблематика. Автор е на редица статии, студии, изказвания, речи и преди всичко книги - например „Стопанска България“ (1916).

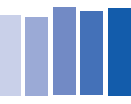
Проф. Славчо Загорев е световноизвестен български и австрийски икономист, статистик и политик. Първоначално следва в Берлинския университет, по-късно в Берн, Инсбрук и Лайпциг, където защитава докторат по икономически и социални науки.

Участва в програми по статистика, математика и национално стопанство в Харвард и Чикаго. Назначен е за вещо лице по статистически проучвания в Обществото на народите. Специализирал е в Лондонския колеж по икономика и политически науки. Бил е главен директор на статистическата служба на България, министър на търговията, промишлеността и труда, царски пълномощен министър в Берлин. Работил е като професор по статистика в Регенсбург, Германия, професор по статистически изследвания в университета Станфорд, Съединените американски щати, и професор по статистика във Виена, Австрия, където се установява за постоянно до края на живота си. Издателството на университета Станфорд публикува неговите проучвания в книгата „The Agricultural Economy of the Danube Countries“ (1955, в съавторство с Йено Вег, Александър Билимович). Проф. Загорев публикува свои разработки и в сп. „Статистика“ - например „Строеж и смисъл на индекса на индустриалното производство“ (кн. 1, 1938) и други.

Академик проф. д-р Иван Стефанов е високообразован български учен, завършил е Берлинският университет „Фридрих-Вилхелм“ (Хумболтовият университет), където изучава правни и икономически науки със специализация по статистика. Работи в Главна дирекция на статистиката, по-късно става управител на Българската народна банка, министър на финансите, депутат. Той е сред инициаторите за създаването на Икономическия институт на БАН и е неговият първи директор. Дългогодишен преподавател е във Висшето търговско училище „Димитър А. Ценов“, Софийския университет и Висшия икономически институт „Карл Маркс“ (дн. УНСС). Академик Ив. Стефанов основно проявява научен интерес към състоянието на българското земеделие и земеделската статистика, теорията на статистиката и демографията, както и към приложението на статистико-математическите методи при изучаването на икономическите и социалните процеси. Негови публикации в сп. „Статистика“ са „Цените на земеделските и индустриални произведения и реалният доход на земеделските стопани в България“ (кн. 1, 1936), „Статистическо обхващане на териториално разположение“ (кн. 6, 1958), „Основни жалони в развитието на българската държавна статистика“ (кн. 1, 1977).

Световноизвестният учен и енциклопедист в българската наука проф. д-р Анастас Ю. Тотев работи в различни научни области като право, финанси, статистика, демография, социология, логика, история и други. Признание за младия учен е поканата за специализация в Корнел, както и специализацията му успоредно с нея в Харвард. Дълги години е преподавател в Софийския университет, Икономическия институт, Строително-архитектурния институт и Военната академия. Публикувал е над 700 научни изследвания - монографии, студии, статии, рецензии, отзиви - някои от тях на английски, руски, френски, немски, румънски, хърватски и други езици. Проф. Тотев публикува свои анализи и разработки в сп. „Статистика“ в различни броеве през годините - статиите „Външна и вътрешна миграция на населението на България“ (кн. 2, 1968), „Статистически средни величини“ (кн. 1, 1977). В списанието е публикувана и статията на проф. Анастас Тотев в съавторство с проф. Венец Цонев „Няколко поколения български статистици за основните въпроси на общата теория на статистиката“ (кн. 2, 1982), в която са разгледани възгледите на видни български учени.

Проф. Венец Цонев е бележит български учен в областта на статистиката, високо-ерудиран, с авторитет в научните среди и изключително задълбочен



изследовател. Дипломиран юрист, проф. Цонев е бил преподавател по статистика и е чел лекции по редица статистически дисциплини. Научните му интереси са свързани с проблемите на планирането и организацията на репрезентативните извадкови изследвания. Учебникът му „Основи на репрезентативното изучаване“ (1958) е практическо ръководство за поколения статистици, социолози и други специалисти. Проф. Цонев е автор на близо 80 научни публикации, включващи студии, статии, учебници и рецензии в периодични и други издания, български и чуждестранни. Неговите статии намират място на страниците на списанието, в които той излага вижданията си за същността на статистиката като наука и за взаимоотношенията ѝ с философията и логиката - например „Формализация на процеса на построяване на системи от формули на синтетични и на аналитични индекси“ (кн. 1, 1981), „Структура на статистическото мислене“ (кн. 6, 1984), статията „Разгръщане на философията и на логиката в понятийното пространство на съвкупностите като конкретноисторически процес“ (кн. 5 и 6, 1996) и много други. Проф. Венец Цонев написва в съавторство с проф. Иванка Съйкова статията „Статистиката - наука за проектиране, организиране и провеждане на изследвания на масови явления“ (кн. 1, 2008). Проф. Цонев в статията си „Моят път като статистик“ (бр. 1 - 4, 2009) прави равносметка на своите търсения и разбирания за статистиката като наука и на своя професионален опит през годините. Той е сред активните автори на сп. „Статистика“, където публикува статии, дискусии, рецензии през целия си професионален живот като статистик. И по признанието на всички, които го познават и с които е работил - блестящ статистик.

Проф. д-р Стефан Станев също е изтъкнат учен, отдаден на работата си за българската статистическа наука. Специализирал е статистика в Австрия и Чехословакия. Научноизследователската дейност на проф. Станев включва десетки отпечатани научни публикации, статии в научния печат, рецензии, научни публикации в чужбина и четири академични учебника. Последователно е бил ректор на Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ - Свищов, председател на Централното статистическо управление (дн. НСИ), заместник-министър в Министерството на информацията и съобщенията, посланик на Република България във Венецуела и Канада. Проф. Станев активно присъства в дейността на международните структури по статистика, подпомага държавната политика в областта на статистиката и развитието на статистическата наука в България като активен изследовател, методолог, администратор и дългогодишен главен редактор на сп. „Статистика“. Преподавателската дейност на проф. Станев по статистика започва във ВТУ „Д. А. Ценов“ и по-късно продължава в УНСС - София като хоноруван преподавател по статистика. Проф. Стефан Станев проявява интерес и изследва инфлационните процеси, интеграцията в областта на статистиката, системата на националните сметки, действителността с похватите на статистиката, социалната статистика, проблемите на икономическия растеж и други. В сп. „Статистика“ проф. Станев публикува редица свои статии, някои от които са: „Основно концептуално различие между системата на националните сметки и баланса на народното стопанство и отражението му върху статистическите характеристики на производствената активност“ (кн. 2, 1991), „Относно индексите на потребителските цени“ (кн. 6, 1991), „Управление и статистика“ (кн. 6, 1993), „За статистическите показатели“ (кн. 4, 1995), „Индексът на цените на потребителските стоки и услуги“ (кн. 6, 1995), „Кирил Г. Попов - едно голямо име в българската статистика“ (кн. 2, 1997), „Седемдесет години от първата стъпка на

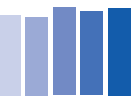
списание „Статистика“ (кн. 5, 1999), „За статистическата култура и ролята на списание „Статистика“ (кн. 1 - 2, 2000) и други.

Академик проф. Евгени Матеев е забележителен български икономист и политик. Завършил е Софийската духовна семинария и право в Софийския университет. Работи като журналист и заема висши държавни постове - подпредседател и председател на Държавната планова комисия, министър, член на Държавния съвет, председател на Централното статистическо управление (дн. НСИ), депутат. Заема висши международни ръководни позиции - подпредседател и председател на Икономическата комисия на ООН за Европа и вицепрезидент на Международната организация на транснационалните корпорации. В негова чест аудитория в УНСС носи неговото име. Бил е университетски преподавател и е един от организаторите на академичната наука, както и на системата на висшето образование в България. Академик Матеев е сред основоположниците на икономическата кибернетика в България. Основната област на неговите научни интереси е изследването на икономиката и на процесите на нейното управление от позициите на общата теория на системите, където постига забележителни успехи. Автор е на внушителни по обем и впечатляващи по съдържание научни анализи и изследвания - „Перспективно планиране и икономическа кибернетика“ (1966), „Структура и управление на икономическата система“ (1987), „Пазар и план в икономиката на кръстопът“ (1990) и още много други.

Проф. д-р ик.н. Захари Карамфилов е бил председател на Националния статистически институт и е основател на Учебния център „Сливек“, област Ловеч. Проф. Карамфилов има публикации и в сп. „Статистика“ - „Реформата в статистиката - насоки и проблеми“ (кн. 1, 1992), „Статистиката и европейската интеграция“ (кн. 6, 1997), „Статистиката и предизвикателствата на иновационните процеси“ (кн. 3, 1999).

Доц. д-р Александър Хаджийски също е бил председател на Националния статистически институт. Той успява да създаде благоприятна атмосфера и добра работна среда за ефективната трудова дейност на експертите в института. По повод годишнината от създаването на статистическата институция в България НСИ издава луксозното издание „120 години българска статистика 1880 - 2000“, в което обръщението към читателите е от доц. Хаджийски. През 2005 г. отново по повод годишнината НСИ издава публикацията „125 години българска статистика 1880 - 2005“, която е представена от доц. Хаджийски. Като председател на НСИ той поздравява Редакцияната колегия на сп. „Статистика“ с неговия 70-годишен юбилей (кн. 5, 1999, Статистика).

Проф. д-р Тодор Калоянов е преподавател в УНСС, катедра, „Статистика и иконометрия“. Главен редактор е на сп. „Икономически и социални алтернативи“. Научните интереси на проф. Калоянов са в областта на теорията на статистиката, демографската статистика, статистиката в одита. Автор е на редица монографии, студии, статии в български и чужди списания, доклади. Участва в консултативни и експертни съвети към национални и международни институции. Проф. Калоянов публикува свои разработки и в сп. „Статистика“ - „Различия между заплащането на труда на мъжете и жените в Република България през периода 1993 - 1996 г.“ (кн. 1, 1998), „Повъзрастова плодовитост на жените в България през периода 1985 - 1996



година“ (кн. 1, 1999), „Остаряване на населението на България през периода 1960 - 1990 година“ (кн. 2, 2001), „Преброяването на населението - важен фактор при формиране на демографската политика“ (кн. 3, 2004) и много други.

Проф. д-р ик.н. Кирил Гатев е бил дългогодишен преподавател по статистика в Университета за национално и световно стопанство и в други университети. Научните му изследвания са главно по методологията на статистическия анализ и по-специално по структурния анализ и индексологията. Автор е на учебници по обща теория на статистиката и икономическа статистика. Работил е в Икономическия институт на Българската академия на науките, бил е заместник-председател на Националния статистически институт и главен редактор на сп. „Статистика“. Негови статии са публикувани в сп. „Статистика“ - например „Въпроси на статистическото изучаване на потребителските цени“ (кн. 6, 1995), „100 години от първия закон за статистиката в България“ (кн. 5, 1997) и други.

Проф. д-р ик.н. Иванка Съйкова е дългогодишен автор и член на Редакцията на списанието. Научните интереси на проф. Съйкова са в областта на изследването на факторни връзки и зависимости и логика на СИ, както и емпиричните социологически изследвания. Тя има множество публикации, научни студии, статии и доклади от 1968 г. до днес, както и публикува редица свои статии в сп. „Статистика“ - „Проблеми за построяване и оценка на икономическите прогнози“ (кн. 3, 1968), „Икономико-математическото моделиране на статистиката“ (кн. 1, 1969), „За професионализма и етиката при използване на статистическите данни“ (кн. 5, 1991), „Лисабонската стратегия за икономическото и социално обновление на Европа и иновационните възможности на личността“ (бр. 2, 2005), „Предизвикателствата на времето и подготовката на бъдещите поколения статистици“ (бр. 4, 2007, в съавторство с проф. Венец Цонев), „Необходимост от повишаване и ефективно използване на иновативната активност в дейността на статистиците“ (бр. 1 и 4, 2016) и много други.

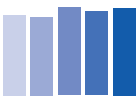
Проф. д-р Йордан Христосков е завършил специалност „Статистика“ във ВИИ „Карл Маркс“ - София (дн. УНСС). Бил е заместник-министър и министър на труда и социалните грижи, съветник на президента Желю Желев по социалните въпроси, управител на Националния осигурителен институт, депутат. Специализирал е в Унгария, бившия Съюз на съветските социалистически републики и Съединените американски щати. Проф. Христосков е сред идеолозите на пенсионната реформа в България. От 1977 г. до днес работи в Института за икономически изследвания към БАН. Има множество публикации в областта на социалното осигуряване, пазара на труда, социалната политика и регионалното развитие - монографии, публицистични книги, студии, учебници, статии и публикувани доклади на национални и международни конференции на български, руски и английски език - над 70 на брой. Ръководи и участва в проекти, свързани с икономиката, пазара на труда пенсионната система и много други. Проф. Христосков е автор на статии, публикувани и в сп. „Статистика“ - „Същност, класификации и статистически анализ на инфраструктурата на територията“ (бр. 2 и 4, 2014), както и на множество рецензии на статии, публикувани в списанието.

Проф. д-р Веселка Павлова е завършила ВИИ „Карл Маркс“ - София (дн. УНСС), специалност „Статистика“. Завършила е курс „Обучение на преподаватели по дистанционно обучение“ със семинари в Румъния, Великобритания и Испания. Специализирала е в Полша, Великобритания, Испания, Франция, Германия, Италия и

Португалия. Преподавател е в УНСС и чете лекции по различни статистически дисциплини. Кариерата на проф. Павлова стартира в Научния център по статистика към Централното статистическо управление (дн. НСИ). Понастоящем е заместник-ректор по учебната част в магистърска степен, дистанционно обучение и следдипломна квалификация и член на Националния статистически съвет на НСИ. Научните интереси на проф. Павлова са свързани със статистиката, бизнес статистиката, краткосрочните бизнес прогнози, демографията, статистиката на околната среда и други. Автор е на над 80 публикации - монографии, студии, статии, доклади, в страната и чужбина. В сп. „Статистика“ проф. Павлова публикува статиите си „Проблеми при хармонизиране на статистическата отчетност в областта на външната търговия“ (кн. 4, 2003) „Управление на качеството и промяната на висшето образование по статистика“ (кн. 1, 2006) и други.

Проф. д-р Васил Цанов е завършил Икономическата академия „Оскар Ланге“ във Вроцлав, Полша. Научната му квалификация е в областите - приложна иконометрия, пазар на труда, доходи и политика по доходите, бедност и социална защита и други. Специализирал е в Чехословакия и Великобритания. Проф. Цанов е преподавател във Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“ и до днес, а в Нов български университет преподава до 2005 година. В настоящия момент проф. Цанов е заместник главен редактор на сп. „Статистика“. Бил е председател на Постоянната комисия по стопански науки и управление към Националната агенция по оценяване и акредитация и член на Висшия статистически съвет, както и член на много други комисии и съвети. Автор и съавтор е на десетки научни трудове, статии, доклади, анализи и научни съобщения на български, английски и други езици. В сп. „Статистика“ публикува статиите си: „Еквивалентни скали на домакинствата и тяхното практическо приложение“ (кн. 3, 1998), „Сравнителна характеристика на методите за оценка на линията на бедност“ (кн. 4, 2002), „Еволюцията на неравенствата като предизвикателство към социалната политика“ (кн. 3 - 4, 2012), „Оценки на промените в структурата на сегментацията на заетостта, базирани на пакетни данни от „Статистика на доходите и условията на живот (EU-SILC)“ (бр. 2 и 4, 2014), „Икономическият растеж и безработицата в България - емпирични оценки на Закона на Оукън“ (бр. 2, 2018). Проф. Цанов е съавтор и научен редактор на анализа „България: Предизвикателствата на бедността 2003“ (2006, НСИ).

Сред изключително активните автори в списанието е и проф. д-р Димитър Аркадиев. Той е завършил Висшия икономически институт (дн. УНСС), специалност „Статистика“. Специализирал е в Нидерландия, Великобритания и Съединените американски щати. Дългогодишен преподавател е във Висшия институт по зоотехника и ветеринарна медицина (по-късно Тракийски университет) и Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“. Проф. Аркадиев има научни публикации в областта на статистиката, демографията и иконометрията. Автор е на учебните пособия „Статистика“, „Иконометрия“ и други. Проф. Аркадиев публикува редица свои разработки и в сп. „Статистика“: „Изменения в броя на населението по българските земи в състава на Османската империя“ (бр. 3, 2014), „Растежът на населението в средновековна България“ (бр. 1 и 4, 2015), „Между традицията, модерността и практиката: някои виждания за преподаване на статистика на икономисти“ (бр. 2, 2015), „Перспективи за растежа на населението в България“ (бр. 1, 2016), „Някои външни резерви за растеж на населението в България“ (бр. 1, 2017) и още публикации в списанието през 2017 г. за раждаемостта (бр. 3) и през 2018 г. за броя на населението в България в минали исторически периоди (бр. 2).



Друг дългогодишен автор в сп. „Статистика“ е проф. Емил Христов. Неговият научен интерес е насочен към демографията („Развитие на броя и възрастовата структура на българското население през 1965 - 2020 година“, бр. 6, 1999), математиката и логиката и по-конкретно към адитивния и индексния факторен анализ. Разработките на проф. Христов намират място в неговите статии, публикувани в списанието: „Елементарният функционален адитивен и индексен факторен анализ и неговите еднозначни решения с дискретната нечетна функция на математическия сигнум“ (бр. 1, 2015), „Адитивен факторен анализ на обема на продукцията на еднородни и разнородни съвкупности на стоки с дискретната нечетна функция на математическия сигнум“ (бр. 1, 2016), „Индексен факторен анализ на обема на продукцията на еднородни съвкупности на стоки с дискретната нечетна функция на математическия сигнум“ (бр. 2, 2016), „Индексен факторен анализ на продукцията от еднородни и разнородни съвкупности на стоки според промените на техните цени и натурални количества с дискретната нечетна функция на математическия сигнум (методика на анализа)“ (бр. 3, 2017), „Адитивен факторен анализ на средните цени от еднородни съвкупности на стоки с дискретната нечетна функция на математическия сигнум“ (бр. 1, 2018) и много други.

Проф. д.с.н. Светлана Съйкова е ръководител на Център за емпирични социални изследвания към Института за изследване на общества и знанието при БАН и член на Националния статистически съвет към Националния статистически институт. В сп. „Статистика“ проф. Съйкова публикува своите статии „Смущаващи влияния при събирането, анализа и използването на информацията от анкетните изследвания“ (кн. 5, 1997), „Предизвикателствата пред НСИ по информационното осигуряване на измерванията на качеството на живота“ (бр. 2, 2015), „Използване на информацията от социалните мрежи в интернет“ (бр. 3, 2015), „За анализите на социално-икономическата информация“ (бр. 2, 2017) и други.

Проф. Димитър Радилев е д-р. ик.н. в катедра „Статистика и приложна математика“ в Икономическия университет - Варна. Защитил е втора докторска дисертация на тема „Статистическата наука в информационното общество“ (2009). Той има над 180 публикации, които включват учебници, учебни помагала, статии на български, руски и английски език. Участвал е в написването на шест учебника по „Икономическа статистика“ и от тях три самостоятелно: 1) Икономическа статистика: Учебник, Варна, СТЕНО, 2000 г., 379 с.; 2) Икономическа статистика, Университетско издателство, ИУ-Варна, 2001 г., 428 с. (учебник-монография); 3) Икономическа статистика, изд. „Наука и икономика“, ИУ-Варна, 2013 г., 455 страници. Ръководил е написването на шест учебника по „Статистика“ в съавторство. В сп. „Статистика“ публикува статиите си „Статистически дефлатори на стойността на незавършеното строителство в България (кн. 1, 1992), „Професията на статистиците в управлението: промени и развитие“ (кн. 6, 1998) „Статистиката в информационното общество: предизвикателства на бъдещето“ (кн. 2, 2002), „Статистическата наука на кръстопът през 21 век: предизвикателства и бъдеще“ (кн. 3, 2005), „Европейската статистика в информационното общество“ (бр. 2, 2015), „Академични научни позиции за статистическата наука и за промените в професията на статистиците в съвременния свят“ (бр. 1, 2018). Ръководил е 16 докторанти, от които 12 са защитили успешно дисертации, трима от тях са се хабилитирали като доценти, а двама като професори.

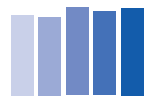
Д-р Богдан Богданов е заместник-председател на НСИ и главен редактор на сп. „Статистика“ от 2013 година. Той е магистър по статистика и доктор по икономика, завършил е Университета за национално и световно стопанство - София. Специализирал е във Великобритания, Испания, Франция и Съединените американски

щати. Бил е хоноруван преподавател в Югозападния университет „Неофит Рилски“ - Благоевград, и УНСС - София. В системата на националната статистика е от 1976 г., като публикува първата си статия в списанието през 1984 година. Научните интереси на д-р Богданов са насочени предимно в областта на домакинските бюджети и условията на живот, участва в изследване за бедността в България, анализира социалната политика и ролята на статистиката в началото на новото хилядолетие, както и проявява интерес към Big Data и тяхната връзка със статистиката. Неговите публикации в списанието са близо 40 на брой и представляват особен интерес, тъй като статистическата теория е приложена и проверена в практиката при множеството статистически изследвания, провеждани от националната статистическа институция - например „Статистиката на домакинските бюджети в условията на пазарната икономика“ (бр. 1, 1991), „Изследване на бедността чрез показатели за състояние на лишение“ (бр. 1, 1996) и други. Негови анализи са свързани с нови модерни идеи, каквито са например статиите „Въздействието на големите данни (Big Data) върху официалната статистика: възможност или провокация“ (бр. 3 и 4, 2016, в съавторство с д-р Галя Статева), „Бъдещето на изследванията ... и изследванията на бъдещето: възможни приложения на големите данни (Big Data) при производството на статистическа информация“ (бр. 1 и 4, 2017, в съавторство с д-р Галя Статева), „Статистиката в условията на глобалната икономика“ (бр. 4, 2003). Откровен разговор за миналото, настоящето и бъдещето на статистиката са статиите „За модерната статистика...“ (бр. 1 и 4, 2014), „135 години държавна статистика в България“ (бр. 2, 2015) и „Пет основни статистически измерения за социално-икономическото развитие на България преди и след влизането в Европейския съюз“ (бр. 2 и 4, 2018), както и много други. Д-р Богданов е съавтор и отговорен редактор на анализа „България: Предизвикателствата на бедността 2003“ (2006, НСИ).

Проф. Дано Балеvски в рубриката „История на статистиката“ на списанието се връща за кратко назад в близкото минало и го анализира в цяла поредица от статии: „Статистиката по време на управлението на НР България от Антон Югов (1956 - 1962 г.)“ (кн. 2, 1991), „Статистиката по време на управлението на НР България от Гриша Филипов (1981 - 1986 г.)“ (кн. 5, 1991) и други.

Проф. Здравко Сугарев е бил ръководител на катедра „Математика“, факултет „Приложна информатика и статистика“, в УНСС. Специализирал е статистика в Статистическия институт при Парижкия университет, математика и демография в институт „Анри Поанкаре“ към Парижкия университет, в Института за световно стопанство – гр. Кил, и в Московския икономико-статистически институт. Неговите научни интереси са насочени към демографската статистика, теорията на статистиката, икономическата и финансовата статистика, приложенията на математическите и статистическите методи в икономиката. Автор е на учебниците „Висша математика“ (1963, в съавторство), „Теория на вероятностите“ (1979, в съавторство), „Демографска статистика“ (1992, в съавторство) и на много други публикации.

Проф. д-р Петко Божиков е от професорите, които са завършили специалност „Статистика“ във ВИИ „Карл Маркс“ - София (дн. УНСС). Автор е на множество монографии, доклади, научни статии, учебници и други. Неговият научен интерес е насочен към изследванията, свързани с проблемите на личността, вътрешната миграция на населението, извадковите статистически изследвания и извадковия метод при преброяванията на населението и жилищния фонд, статистическата практика и много други. Някои от статиите му, публикувани в сп. „Статистика“, са „Детска смъртност по обществени групи в България“ (кн. 1, 1970), „Икономическа характеристика на населението в България“ (кн. 6, 1993), „Методика за извадково наблюдение на пътуванията с масовия градски транспорт в София“ (кн. 1, 1995), „За извадкова



разработка на данните от преброяването на населението в България към 1 март 2001 година“ (кн. 3, 2001, в съавторство с доц. д-р Йордан Калчев) и много други.

Проф. Марта Сугарева е доктор на социологическите науки. Завършила е специалност „Статистика“ във ВИИ „Карл Маркс“ (дн. УНСС). Специализирала е в Нидерландия, Унгария и в Оксфордския университет, Великобритания. Научните интереси на проф. Сугарева са в областта на демографските методи и процеси, икономическата демография, статистиката в училищата, семейството и политиката на държавата към населението и семейството. Хоноруван преподавател е по демография и демографска политика в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Автор е на монографии, студии и статии, научни информации, доклади, отзиви и рецензии на български, френски и английски език, както и на учебника „Въведение в демографията“ (2004). В сп. „Статистика“ проф. Сугарева предоставя за публикуване своите статии „Брачност и бракоразводност в България и Европа“ (кн. 2, 1998, в съавторство), „Върху методите за количествено оценяване на разстояния между статистически разпределения (с критичен коментар на някои съвременни приложения в демографията)“ (кн. 6, 2001), „Типологизация на европейските държави по степен на демографско остаряване“ (кн. 4, 2006, в съавторство), „Относителни влияния на раждаемостта и смъртността върху възпроизводството на населението“ (кн. 2, 2007, в съавторство), „Показателите за „смъртност“ и „раждаемост“ в демографията - дефиниции и терминология“ (бр. 2 и 4, 2017).

Проф. д-р Поля Ангелова е ръководител на катедра „Математика и статистика“ в Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - Свищов, и преподавател по статистика в академията. Научната насоченост на проф. Ангелова е в областта на аграрната статистика, заетостта, безработицата, социалната сфера, бедността и други. По много от посочените теми проф. Ангелова има свои публикации, а други са разработени в съавторство предимно на български език, но и на руски и английски език. Автор е на учебниците „Социална статистика“ (2009) и „Аграрна статистика“ (2018), а в „Ръководство по статистика“ (2001, 2004) участва в съавторство. Проф. Ангелова пише активно и публикува свои статии в сп. „Статистика“ - например „Аграрната статистика в България“ (бр. 1 и 4, 2015), „Индексът на човешкото развитие - методологически и приложни аспекти“ (бр. 2, 2016) и други. Проф. Ангелова участва в дейността на списанието и като рецензент.

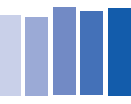
Доц. д-р Тодор Къналиев е сред завършилите специалността „Статистика“ във ВИИ „Карл Маркс“ (дн. УНСС). Специализирал е в Московския математико-статистически институт. Понастоящем е преподавател в Университета за национално и световно стопанство. Неговите научни интереси са в областта на теоретико-методологически и практикоприложни проблеми на статистиката и на статистическите изследвания, индексен метод на анализ, извадкови методи при статистическите изследвания и много други. Автор е на научни студии, статии и доклади, в които се разглеждат проблеми на статистиката. Участва в написването на учебника „Икономическа и финансова статистика“ (1974, 1990, в съавторство). Доц. Къналиев е от активните автори в списанието, където негови статии се публикуват от 1978 г. до днес - „Относно построяването на индексните формули чрез последователно съблюдаване на съвкупностния подход“ (кн. 1, 1978), „Някои тенденции във възпроизводството на населението в Република България през периода 1981 - 1991 г.“ (кн. 1, 1992), „Относно понятието статистическа структура и измерителите на структура в статика“ (кн. 5, 1992), „Има ли подходящ измерител на структури и на структурни изменения в съвкупност?“ (кн. 2, 2003), „Законови, организационни и кадрови проблеми на статистическата информационна система у нас“ (кн. 4, 2005) и други.

Доц. Любомир Иванов е доктор по икономика и преподавател в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов, катедра „Математика и статистика“. Научната му насоченост е в областта на инфлацията, заетостта, безработицата, външната търговия, доходите и потреблението на населението в България, надомната заетост, демографията и други. Автор е на монографии, научни студии, доклади, статии на български и английски език. Участва в съавторство при написването на учебниците „Основи на статистиката“ (2009) и „Макроикономическа статистика“ (2017) и на учебното помагало „Ръководство по статистика“ (2001, 2004, 2009). Същевременно доц. Иванов предоставя за публикуване в сп. „Статистика“ свои разработки на различни теми - например „Цикличност в развитието на някои демографски показатели в България“ (кн. 3, 2000), „Инфлацията в България и изчисляване на индикатор на доверието“ (кн. 3, 2001), „Оценка на автокорелацията при наличие на екстремални стойности в остатъчните величини“ (кн. 1, 2007), „Относно познавателната същност на автокорелацията в динамичните редове“ (бр. 3 - 4, 2010), „Познавателни възможности на коефициента на автодетерминация при статистическия анализ“ (бр. 2 и 4, 2017).

В сп. „Статистика“ се наблюдава интересен феномен - публикували са свои статии в различни времеви периоди статистици и техните вече пораснали и утвърдени като експерти деца, които са работили в областта на статистиката и са достигнали връх в професионалното си развитие - проф. Анастас Тотев (родител) и проф. Стоян Тотев (син), проф. Иванка Съйкова (родител) и проф. Светлана Съйкова (дъщеря); проф. Здравко Сугарев (родител) и проф. Марта Сугарева (дъщеря); проф. Венец Цонев (родител) и Стефан Цонев (син) (статията „Един практически подход за стратификацията на съвкупности“ (бр. 3 и 4, 2015), проф. Кирил Гатев (родител) и проф. Недка Гатева (дъщеря).

През всичките години на своето съществуване в списанието са публикували множество статии и материали и други изявени автори в областта на статистиката и експерти на НСИ, сред които са проф. Надежда Николова, проф. д-р Божидар Русев, проф. д-р Йордан Венедиков, проф. д-р Валентин Гоев, проф. д-р ик.н. Асен Ковачев, проф. Стоян Цветков, проф. Георги Мишев, доц. д-р Мариана Коцева, доц. д-р Величко Петров, доц. д-р Йордан Калчев, доц. д-р Екатерина Тошева, доц. д-р Соня Чипева, доц. д-р Венелин Бошнаков, доц. Калоян Харалампиев, доц. Александър Найденов, д-р Любен Томев, д-р Васил Бозев, Сергей Цветарски (председател на НСИ), Деян Славов, Стоян Баев, както и висококвалифицирани експерти на статистиката с професионални умения и опит като Антония Първанова, Палмира Фарах, Десислава Захариева, Расим Рюстем, Русин Русинов, Мартин Сомов и много други. Не е възможно да се изредят имената на всички, които са работили и писали за сп. „Статистика“. Това изложение е само опит за обръщане назад във времето и за разкриване на силните и важните страни на списанието - неговите автори - визионери и изключително добри анализатори, владеещи няколко чужди езика, преподаватели не само в България, но и в други страни, с впечатляваща обща култура.

Любопитна статистика от историята на списанието са периодите, през които не излиза от печат: след 1932 г. списанието спира да излиза и се появява отново през 1936 г.; вторият период, през който списанието не излиза, е между 1939 и 1945 г., третият период е от 1950 до 1953 г. и за последно списанието спира да излиза през 1984 г., като е възстановено през 1990 година. Така чрез прекъсвания и възстановявания през 2019 г. сп. „Статистика“ успя да направи 90 години живот.



Важно е да се знае, че през периода 1961 - 1967 г. списанието е обединено със сп. „Планово стопанство“, издавано от Държавната планова комисия, и излиза под заглавието „Планово стопанство и статистика“. След 1968 г. списанието продължава да излиза самостоятелно.

Към историята на списанието вече е и информацията, че от 2009 г. Националният статистически институт приема единен дизайн за графично оформление на своите издания и по този начин сп. „Статистика“ придобива своя уникален и разпознаваем вид. Списанието има обозначен международен стандартен номер за периодични издания за трите варианта на издаване за идентифициране и ефективна комуникация.

От 2014 г. сп. „Статистика“ се публикува и разпространява за първи път и като електронно издание и онлайн на платформа на сайта на Националния статистически институт, както и продължава да излиза и като печатно издание - първите три броя са електронни (на диск) и онлайн на сайта на НСИ, а последният четвърти брой е печатен, който включва най-добрите статии, издадени през годината, и също се публикува онлайн.

Списанието има важна роля в развитието на статистическия мисъл и статистическата практика, както и за разбирането на икономическите и социалните процеси в страната. Публикуваните статии и материали в списанието са от различни области на живота и с високо качество и познавателно значение. Напълно професионално и отговорно е било отношението на редакторите към авторите и читателите на списанието с публикуването на високостойности текстове през всичките му дълги години живот. По своята същност статистиката не позволява да бъде използвана за политически цели, тъй като в теоретически аспект е основно направление от математическата наука и се основава на безпристрастно регистриране на факти и събития от социално-икономическия живот на страната. Списание „Статистика“ в миналото и днес успява да реализира поставените си задачи и да отговори на нуждите на времето и търсенията на българското общество.

Статистиката е навсякъде около нас, тя е в нашия ежедневен живот. Не е възможно да си представим света без числа и информация. Особено днес, когато информационните технологии са толкова напреднали и бързо развиващи се. Човешкият живот също се забързва, за да се нагоди към динамичното време. Затова и статистиката е изключително актуална и важна, помага ни да научаваме много и нови данни от изследвания, които ни подпомагат в нашата работа и всекидневие.

Да пожелаем дълголетие на списанието!

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

Ангелова, П., В. Петров (2018). Проф. Стефан Станев - бележит учен и общественик, Статистика, бр. 2, София.

Богданов, Б., Ст. Баев, Н. Божикова (2019). Творческият път на професор д-р Петко Божиков в българската статистика, Статистика, бр. 1, София.

Комитет по ЕССИ при Министерския съвет (1984). 100 години българска държавна статистика (1881 - 1981), София.

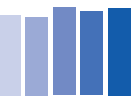
Къналиев, Т. (2018). Проф. Венец Цонев - един забележителен творчески път в теорията и практиката на съвкупностните изследвания, Статистика, бр. 1, София.

Национален статистически институт (2005). 125 години българска статистика 1880 - 2005, София.

Николова, Н. (2018). Академик проф. д-р Иван Стефанов - виден български учен статистик, финансист, демограф, икономист, педагог и общественик, Статистика, бр. 3 и 4, София.

Станев, Ст. (1997). Кирил Г. Попов - едно голямо име в българската статистика, Статистика, кн. 2, София.

Станев, Ст. (1999). Седемдесет години от първата стъпка на списание „Статистика“, Статистика, кн. 5, София.



СПИСАНИЕ „СТАТИСТИКА“ - ПОГЛЕД КЪМ ИСТОРИЯТА И ДНЕШНИЯ ДЕН

*Лидия Александрова**

РЕЗЮМЕ Списанието има важна роля в развитието на статистическата мисъл и статистическата практика, както и за разбирането на икономическите и социалните процеси в страната. Публикуваните статии и материали в списанието са от различни области на живота и с високо качество и познавателно значение. Напълно професионално и отговорно е било отношението на редакторите към авторите и читателите на списанието с публикуването на високостойностни текстове през всичките му дълги години живот. По своята същност статистиката не позволява да бъде използвана за политически цели, тъй като в теоретически аспект е основно направление от математическата наука и се основава на безпристрастно регистриране на факти и събития от социално-икономическия живот на страната. Списание „Статистика“ в миналото и днес успява да реализира поставените си задачи и да отговори на нуждите на времето и търсенията на българското общество.

През всичките години на своето съществуване в списанието са публикували множество статии и материали бележити учени и изтъкнати автори в областта на статистиката, както и висококвалифицирани експерти на Националния статистически институт с професионални умения и опит. Публикуваният текст е само опит за обръщане назад във времето и за разкриване на силните и важните страни на списанието - неговите автори - визионери и изключително добри анализатори, владеещи няколко чужди езика, преподаватели не само в България, но и в други страни, с впечатляваща обща култура.

* Главен експерт в отдел „Публикации, библиотека и дигитални продукти“, Национален статистически институт; e-mail: l Aleksandrova@nsi.bg.

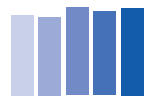
ЖУРНАЛ „СТАТИСТИКА“ - ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ И НАСТОЯЩЕЕ

*Лидия Александрова**

РЕЗЮМЕ Журнал играет важную роль в развитии статистической мысли и статистической практики, а также в понимании экономических и социальных процессов в стране. Статьи и материалы, публикуемые в журнале, относятся к разным сферам жизни, имеют высокое качество и познавательную значимость. Отношение редакторов к авторам и читателям журнала всегда было высокопрофессиональным и ответственным, с публикацией значимых текстов на протяжении всех лет его существования. По своей сущности статистика не позволяет использовать ее в политических целях, поскольку она в теоретическом аспекте является основным направлением математической науки и основана на беспристрастной регистрации фактов и событий из социально-экономической жизни страны. Журнал „Статистика“ в прошлом и настоящем успешно справляется с поставленными перед ним задачами и удовлетворяет потребности времени и потребности болгарского общества.

За годы своего существования журнал опубликовал множество статей и материалов выдающихся ученых и известных авторов в области статистики, а также высококвалифицированных экспертов Национального статистического института с профессиональными навыками и опытом. Настоящая статья является попыткой повернуть время вспять и раскрыть сильные и важные аспекты журнала - его авторов - визионеров и исключительных аналитиков, владеющих несколькими иностранными языками, преподавателей не только в Болгарии, но и в других странах, с впечатляющей общей культурой.

* Главный эксперт отдела „Публикации, библиотека и цифровые продукты“, Национальный статистический институт; e-mail: laleksandrova@nsi.bg.



‘STATISTICS’ MAGAZINE - A PEEK TO HISTORY AND THE CURRENT DAY

*Lidia Aleksandrova**

SUMMARY The magazine has an important role in the development of statistical thought and statistical practice as well as for the understanding of the economic and social processes in the country. Published articles and materials in the journal are from different areas of life and of high quality and cognitive significance. The attitude of the editors to the authors and readers of the magazine was highly professional and responsible, with the publication of high-quality texts throughout its long years of life. By its very nature, statistics does not allow to be used for political purposes, as theoretically it is the main direction of mathematical science and is based on the impartial recording of facts and events from the socio-economic life of the country. The ‘Statistics’ magazine in the past and today manages to fulfil its assigned tasks and respond to the needs of the time and the demands of the Bulgarian society.

Throughout all the years of its existence, numerous articles and materials from outstanding scientists and prominent authors in the field of statistics, as well as from highly qualified experts of the National Statistical Institute with professional skills and experience have been released in the magazine. The published text is only an attempt to turn back in time and reveal the strong and important aspects of the magazine - its authors - visionaries and extremely good analysts, masters of several foreign languages, lecturers not only in Bulgaria but also in other countries with an impressive general culture.

* Chief Expert in Publications, Library and Digital Products Department, National Statistical Institute;
e-mail: laleksandrova@nsi.bg.

АНКЕТА НА СТОЛЕТНИЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 1927 - 1928 ГОДИНА- ЕДИН НОВ ПОГЛЕД

*Здравка Бобева**



През 2019 г. се навършват 90 години от излизането на първия брой на сп. „Статистика“ - тримесечно издание на Националния статистически институт на Република България. Наближаването на почти вековното му съществуване е повод да разгърнем първите му броеве, за да видим от пожълтелите им страници неостаряващата сила на знанието, което носят статистическите изследвания. 138-годишната история на българската статистика безспорно е богата на събиране, обобщаване и публикуване на данни от всички области на общественото развитие на страната, които и в миналото, и днес показват пътя на модерната държава, като дават възможност на научния и управленския елит да вземат решения, трасиращи бъдещето. Едно от най-интересните изследвания е проведената през 1927 - 1928 г. Анкета на столетниците, резултатите от която са публикувани за първи път през 1929 г. във втория брой на „Тримесечно списание на Главната дирекция на статистиката“.

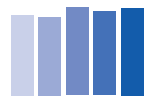
Във въстъпителните думи към статията, с която проф. Д. Мишайков представя анкетата, пише: „Възрастният състав на населението в България представлява една особеност, която го отличава от всички други населения на Европа. Тая особеност се състои в това, че населението на България показва паралелно с голямото значение на детските възрасти и едно особено участие на най-високите възрасти“. Преброяванията

* Главен експерт в отдел „Публикации, библиотека и дигитални продукти“, НСИ; e-mail: ZBobeva@nsi.bg.

на населението през 1900, 1905, 1910 и 1920 г. дават основание на статистиците да погледнат по-надълбоко в наличните данни и ги подтикват към провеждането на по-всеобхватно изследване с цел да се опитат да намерят максимално достоверни данни, на основата на които да бъдат направени сравнения с другите европейски страни и които да послужат за обяснение на явлението.

Още през 1900 г. Дирекция на статистиката се опитва да проведе административна анкета на столетниците, но опитът е неуспешен. През 1903 г. със съдействието на Дирекция на народното здраве се прави втори опит, но и той не успява. За трети път проблемът се поставя при преброяването през 1926 година. Работата е трябвало да бъде свършена от анкетъори, които да попълнят подробен въпросник, съдържащ 31 групи въпроси, засягащи родословието, демографските признаци, плодовитостта, начина на живот, храната, половия живот, характера, темперамента, физическите измерения, духовния живот на столетниците и други. Анкетата се провежда първо в София, после в Софийски окръг и след това в страната. Най-трудно се е достигало до получаването на отговор на въпроса за възрастта, тъй като са липсвали данни от каквито и да било граждански регистри. (Регистрирането на ражданията в този период се е извършвало от религиозните общности в страната, но не е съществувал единен държавен орган.) За постигането на максимално точни данни по този въпрос са използвани няколко изходни точки: чумата през 1834 г., холерата през 1844 г. и Кримската война през 1854 година. За определянето на възрастта на жените като главен изходен пункт е приемано предположението, че максималната родилна възраст на жената не може да бъде повече от 48 години. При сравняването на получените данни българските статистици установяват, че трудно може да се има пълно доверие и на данните за възрастните хора в другите страни. Това е така, защото статистическият опит е установил, че като цяло старите хора имат склонност да определят възрастта си като по-висока от действителната и че тази склонност е в пряка зависимост от културното ниво на населението.

Анкетата на столетниците започва на 10 март 1927 г. и завършва на 20 ноември 1928 година. За провеждането ѝ са употребени 1 120 работни дни, изминати са 18 055 километра. Разходите възлизат на 270 739 лв., от които 126 239 лв. пътни и 144 500 лв. дневни.



Резултати от анкетата

Общ брой на столетниците

- Към 31 декември 1926 г. в страната са преброени 158 столетници. Този резултат е твърде поучителен, защото показва, че всъщност у нас столетниците са 10.5 пъти по-малко в сравнение с резултатите от преброяването през същата година. С това се слага край на легендата за колосалния брой на столетниците в България, една легенда, послужила като основа за изводи, на които някои са придавали голямо научно значение.

- За съжаление, данните от анкетата в България не могат да бъдат достатъчно надеждно сравнявани с резултатите от преброяванията в другите страни, защото съществуват сериозни предположения, че чрез методите на преброяванията и в останалите страни от Европа има изкривявания.

Преброяването от 1926 г. отчита, че у нас на 1 млн. души население се падат 320.4 столетници. По това време в Европа на първо място е Литва, на второ - Португалия, а на трето - България. Както вече беше споменато, достоверността на тези данни е съмнителна. Най-сравняемите числа за България са тези за Италия, където за получаването им е проведена специална анкета (пет години по-рано), а не са взети от преброяване. Според тези данни излиза, че относителният брой на столетниците в България - 28.8 на 1 млн. души от населението, е 22 пъти по-голям отколкото в Италия, където той е 1.3 на 1 млн. души. Отхвърляйки твърдението, че броят на столетниците у нас дава едно изумително число, трябва все пак да се приеме, че България заема по това време първо място сред европейските държави.

Столетниците по надморска височина на местата, в които живеят

- Изключително интересни са данните, които показват разпределението на столетниците според надморската височина на местата, в които живеят. Оказва се, че високите места са по-благоприятни за столетниците, но най-благоприятна е надморската височина от 500 до 700 метра.

- Най-правилните изводи от получените резултати могат да бъдат направени, ако столетниците бъдат разпределени в три групи според надморската височина: първа група - до 300 м; втора група - от 300 до 700 м, и трета група - над 700 метра. В този

случай се вижда, че честотата в първата група е 2.4, във втората - 4.1, и в третата - 3.7. Заключение е, че столетниците са най-малко в ниските места, доста силно е присъствието им в най-високите, но оптималната надморска височина е умерената.

В анализа на резултатите по този показател е добре да се обърне внимание и на половата принадлежност на столетниците. В местата до 500 м на 100 столетници се падат 80 жени, а в местата над 500 м - 104, което води до заключението, че в по-високите местности жените столетници превишават мъжете столетници. Възможно е обаче причината за това явление да не се крие в географския показател, а във факта, че мъжете по-често емигрират от високопланинските райони.

Столетниците по териториални области

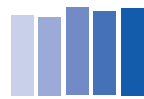
- Чрез разделянето на България на три големи области се установява, че най-голям абсолютен брой столетници живеят в Северна България (87 души), по-малък - в Югозападна (38), и най-малък - в Южна (33). На 1 млн. души от населението на Северна България столетници са 34.2, в Южна - 17.7, а в Югозападна - 35.5. Югозападна България е областта, в която броят им е най-голям.

Тези данни кореспондират с други демографски белези на Югозапада като хомогенност на българския етнос, съхраненост на патриархалните навици и по-примитивния начин на живот. Южна България е противоположност в този смисъл - тук чуждите културни влияния са най-отдавна и най-силни, а и в равнинните части на страната условията за здравето не са толкова благоприятни.

Столетници по народност

Поради историческа обусловеност България е държава с пъстър етнически състав на населението. Българският етнос е доминантен, но от гледна точка на анкетата е любопитно да се проследи разпределението на столетниците и сред другите етноси.

- Единствената етническа група, в която има и мъже, и жени столетници, е българската - 78 мъже и 65 жени.
- При турци, румънци, арменци, каракачани и куцовласи няма нито една жена столетница.
- При българи помаци, евреи, цинцари и цигани няма нито един мъж столетник.



Столетниците по пол

- От 158 столетници 85 са мъже и 73 - жени. Превесът на мъжете столетници над жените столетници е в резултат на по-високата смъртност при жените по онова време.
- Честотата на столетниците е интересна и сред градското и селското население. В градовете преобладават жените столетници, а в селата - мъжете. Това е в пряка зависимост от тежестта на селския бит - жените преждевременно изчерпват силите си и старостта при тях идва по-рано.

Столетниците по възраст

Анкетата през периода 1927 - 1928 г. отчита групата на столетниците в диапазона 100 - 113-годишна възраст. В скалата разделенията са през една година. Данните показват, че мъжете са тези, които достигат до най-високите нива, докато жените не надвишават средата на таблицата, което означава, че има регистрирани мъже от 109 до 113 години, но няма жени по-възрастни от 109 години.

- Средната възраст на столетниците е изчислена на 101.86 години, като при мъжете тя е 101.76, а при жените - 101.99. Този резултат не противоречи на предходните данни, защото мъжете са по-добре представени във възрастта 100 - 101 години и над 109 години, докато жените преобладават във възрастта 104 - 105, 106 - 107 и 108 - 109 години, но въобще липсват над 109 години.

- Много интересна за проследяване е връзката на столетниците с възрастта на предците им. Данните показват, че бащите на 63% от столетниците са починали на възраст по-висока от 80 години, а на 18% - след навършване на 100 години. Почти същите проценти са налице и при майките на столетниците - майките на 60% от столетниците са умирали след 80-годишна възраст, а на 13% - след навършване на 100 години.

- Всички тези съпоставяния ни дават възможност да установим, че има връзка между дълголетието на синовете и дъщерите и продължителността на живота на техните родители.

Столетниците по семейно положение

Според семейното си положение столетниците се разделят по следния начин в абсолютни числа: неженени в градовете - един, в селата - двама; женени в градовете - 5, в селата - 9; овдовели в градовете - 31, в селата - 110.

- В рамките на очакваното е, че най-малък брой столетници има сред неженените, по-голям при женените и най-голям при овдовелите. Напълно отсъства групата на разведените - не е известно само дали не е имало разведени, които след това отново са встъпили в брак.

- Между семейното положение на градските и селските столетници има някои разлики: неженените и женените столетници са повече в града, а овдовелите - на село. Тези резултати не съответстват на състава на населението по семейно положение, при което неженените са повече в градовете, но женените са повече и в селата, а овдовелите - в града. Много вероятно е късното овдовяване в селата да е голяма пречка за встъпване в нов брак в сравнение с града.

- Чрез анкетата са установени и разлики в семейното положение на столетниците мъже и жени. Неженените и женените са повече при мъжете и по-малко при жените. Особено голяма е разликата между женените мъже и омъжените жени, но овдовелите жени са повече от овдовелите мъже. Като цяло данните за столетниците съвпадат с констатациите за семейното положение на мъжете и жените при цялото население на България.

Столетниците по брачност

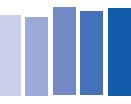
На каква възраст са встъпили за първи път столетниците в брак? Анкетата дава следните резултати: най-голямата част (67.8%) са встъпили в брак на възраст между 20 и 30 години, след тях са встъпилите в брак между 30 и 40 години (25.6%).

- Забележително е, че една столетничка е встъпила в брак на 13-годишна възраст, една на 14, една на 16 и три на възраст от 18 до 20 години.

- Двама столетници мъже са минали под венчило между 18 и 20-годишна възраст.

- Шестима мъже столетници са встъпили в брак след навършване на 40-годишна възраст, но няма нито една жена столетничка, която да се е омъжила за първи път на такава възраст. Всички регистрирани жени столетнички, встъпили в брак много рано, са само от градовете. В селата те са се омъжили на 18 - 20-годишна възраст.

- Данните по признака „брачност“ могат да се допълнят с данните за броя на браковете, в които са встъпили столетниците през своя живот. И така от 158 столетници трима не са встъпвали никога в брак (двама мъже и една жена); встъпили в брак по един път са 113 души (60 мъже и 53 жени); встъпили в брак по два пъти са 34 души (21 мъже и 13 жени); по три пъти - 7 души (двама мъже и 5 жени) и една жена е



встъпила в брак пет пъти. Встъпилите в брак по един път са повече при селското население и по-малко при градското.

- От 155 столетници 118 са живели брачен живот не по-малко от 40 и дори до 80 години. Мъжете са по-застъпени в групата на тези, които са живели повече от 40 години брачен живот.

Плодовитост на столетниците

Резултатите от анкетата показват равностойност в плодовитостта при столетниците - средният брой на децата при мъжете е 7.39, а при жените - 7.42. В абсолютни числа е установено, че женените и овдовелите столетници са родили от 2 до 17 деца. От родените от столетници деца живите съставляват 36%, а починалите - 64%. Анкетата е регистрирала и бездетни столетници, като е установила, че те се намират в селата, но броят им е толкова малък, че не е възможно да се правят каквито и да било изводи.

- Интересен щрих от изследването е установяването на пределната възраст за възпроизводство при столетниците. От 146 столетници, за които има сведения, един мъж е бил по-млад от 30 години при раждането на последното си дете, един мъж и три жени са били на възраст между 30 и 40 години, 29 мъже и 59 жени са били на възраст 40 - 50 години, 36 мъже и 6 жени са били на възраст 50 - 60 години и 11 мъже - на възраст 60 - 70 години. От тези числа е видно, че само 31 от 78 столетници мъже са се сдобили с последното си дете до навършване на 50-годишна възраст, а при жените столетници 62 от 68 са родили последното си дете до навършване на 50 години.

- Анкетата установява също така и че възпроизводството на потомство в селата спира на по-късна възраст от тази в градовете.

Професии и благосъстояние на столетниците

Сведенията за мъжете показват, че от 85 столетници 61 са се занимавали със селско стопанство, 12 - с индустрия и занаяти, 6 - с търговия, един - с транспорт, трима са били държавни и общински чиновници и двама - „разни“. При жените 66 са домакини и 7 са с различни нискоквалифицирани професии.

- Ако се вземат за база числата за разпределението на населението по професии от 31 декември 1920 г., ще се види, че на 100 000 активно заети мъже в селското стопанство и лесовъдството се падат 5.9 столетници, при заетите в индустрията и занаятите - 6.8, при заетите в търговията - 9.1. Този резултат показва, че градските професии дават относително по-голям брой столетници. Същевременно обаче най-

голямото дълголетие се пада на овчарите, които са били 76 на 100 000 активни мъже, или 13 пъти повече отколкото общо заетите в селското стопанство.

- Анкетата е отчетла и известна смяна на професионалното поприще сред столетниците, но няма нито един столетник, който да е упражнявал професията си по-малко от 20 години, четирима - от 20 до 29 години, 8 - от 30 до 39 години, 9 - от 40 до 49 години, 15 - от 50 до 59 години, 13 - от 60 до 69 години, 16 - от 70 до 79 години, и 19 - 80 и повече години. Тези данни показват, че последните упражнявани от тях професии са меродавни за живота на повечето от тях.

- Забележително е сходството на професиите, упражнявани от мъжете столетници, с професиите на техните бащи. Така от 85 бащи на столетници мъже 76 са били заети в селското стопанство, 6 - в индустрията и занаятите, и останалите - в други професии. При бащите на столетниците изпъква по-силно значението на селското стопанство като благоприятен фактор за дълголетие.

- От 158 столетници 16 са състоятелни, т.е. покриват житейските си нужди с излишък, 79 са умерено състоятелни, т.е. средствата им за живот им позволяват да водят живот съобразно потребностите си, и 63 са бедни, т.е. такива, на които приходите не им позволяват да покриват нуждите си. Това разпределение - 10% богати, 50% умерено състоятелни и 40% бедни, съответства на общото разпределение на благосъстоянието в страната, което дава възможност на статистиците да направят извода, че не съществува пряка връзка между благосъстоянието и дълголетие.

Физически характеристики на столетниците

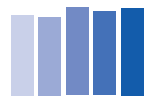
От физическите характеристики с най-голямо значение в анкетата са ръстът, гръдната обиколка и теглото.

- Средният ръст при мъжете е 164.15 см, като в изследването е установено, че надморската височина не дава никакви отклонения в ръста на мъжете.

- Жените не надвишават 165 см, като преобладаващата част са в диапазона 150 - 165 сантиметра.

- Най-масовата гръдна обиколка (81 - 85 см) е характерна за жените, докато мъжете се движат между 86 и 95 сантиметра.

- За получаване на максимално достоверен анализ на физическите характеристики на мъжете столетници са използвани данните за физическите параметри на младежите от донаторните комисии. Въз основа на този анализ статистиците достигат до извода,



че: 1) физическата конструкция на старите е по-развита отколкото на младите и 2) групата на столетниците трябва да е резултат на един достатъчно изразен естествен подбор и представлява селекция на твърде благоприятни физически качества.

- Най-често теглото на мъжете се движи между 51 и 65 кг, а при жените - от 41 до 50 килограма.

- Много любопитно е описанието, което анкетата дава на единствената жена с наднормено тегло по тогавашните стандарти: *Столетницата Стана Иванова, която тежи 84 кг, е от българска народност, на 100 години, към 31 декември 1926 г. е водила 78 г. брачен живот, има 5 деца, от които 2 живи и 3 починали, живее при средно заможни условия, родена е в с. Киреево (Кулска околия) на надморска височина 300 - 500 м, има още зъби, вижда, чува, помни, притежава максимална гръдна обиколка 108 см, обича да се весели и има тих темперамент.*

- От столетниците, за които има сведения, 19 мъже и 15 жени са с руси (светли) очи, 13 мъже и 13 жени са със сиви очи, 26 мъже и 14 жени са с кестеняви (кафяви) очи и един мъж и три жени са с черни очи.

Физиология на столетниците

Данните за физиологичните белези на столетниците са твърде поучителни. Така от 85 мъже 35 имат запазено зрение, 53 - запазен слух, 60 са със запазена памет, а 34 са все още работоспособни. При 73 жени числата са съответно 40, 50, 59 и 33. От съпоставянето на числата за мъжете и жените става ясно, че относително броят на жените със запазено зрение, слух, памет и работоспособност е по-голям. Анкетата установява и че всички тези физически характеристики отслабват и при мъжете, и при жените на много късна възраст.

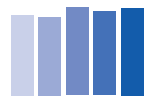
- От мъжете столетници не са боледували изобщо или пък са имали съвсем леки неразположения 64 души. Тежко болни са били 21. При жените числата са съответно 58 и 15. Процентът на тежко боледувалите е по-голям при мъжете. Този процент е по-малък в градовете, докато процентът на тежко боледувалите жени е по-голям в селата.

- Трети зъби са поникнали на трима мъже и 12 жени. От 54 мъже 33 са с нормален, а 21 с ненормален пулс; от 42 жени 31 са с нормален, а 11 с ненормален пулс. При градското население ненормалният пулс се среща по-често отколкото при селското.

Хранене и употреба на напитки от столетниците

От 158 столетници 93 са пиели преимуществено чешмяна вода, 64 - кладенчова; 77 са яли основно пшеничен, 12 - царевичен, двама - ръжен, и 67 - хляб от смесено брашно. 118 души са употребявали постна храна, 5 - месна, 35 - смесена. Не са употребявали спиртни напитки тридесет и трима, а 125 са употребявали, без да са алкохолици. 110 души не са пушили, а пушачи са били 48.

Почти непрекъснато съвременните поколения употребяват във всекидневието си думата „уникално“, влагайки в това твърде лекомислено значението „неповторимост“. Езикът ни е натоварен с твърде претенциозност, неотговаряща на тежестта на фактите. Изказът ни иска да поставя ударения и да отразява апломб от видимото. А невидимото, т.е. не онова, което не съществува, а което ние не виждаме, остава недооценено или направо пренебрегвано. Заради тази недооценка или заради това пренебрежение си струва да се обръщаме към съхраненото богатство от знание в отминалото време. 90-годишната история на сп. „Статистика“ е чудесен пример за това. Отгръщайки страниците му, заравяйки се в числата от изследванията, прочитайки анализите на безброй статистики от различни поколения, ние можем да достигнем до онова всеобхватно познание за живота на отминалите поколения, с което да се обогатим както в научен, управленски, така и в житейски план. В този смисъл ние ще можем с по-голяма лекота и увереност да боравим с определенията за фактите и събитията от настоящото време и с по-голяма точност да класифицираме уникалността. Анкетата на столетниците в България от 1927 - 1928 г. е едно от статистическите изследвания, които наистина заслужават определението *уникална*. Не само и не единствено поради историческия и статистическия факт на еднократното си провеждане. Тя заслужава това определение, защото по обхвата и дълбочината си достига до ново познание, поправя предишни данни, използва чуждестранен опит, но пречупен през призмата на националните особености и приспособен към националните нужди, детайлизира и прецизира всички аспекти на човешкото битие и здраве, които могат да отговорят в крайна сметка на въпроса защо България е на първо място по дълголетници в онзи период. Напълно можем да се доверим на думите на проф. Д. Мишайков, че ако не искаме да изпаднем в прекалени очаквания и надежди при установяване на причините за явленията, не бива да се уповаваме само на статистическия метод. За тази цел ни е необходим индуктивният метод. „В същото време статистическият метод има за свой обект не общото, но индивидуалното; неговата задача се състои в това да ни даде



възможност да установим явленията и техните отношения в определени рамки на времето и пространството. Чрез този метод ние не можем, следователно, да намерим строгата формула за връзката на причината със следствието. Той може само да ни покаже кои са ония фактори, за които ние предварително, още по индуктивен път знаем, че могат да влияят в определено направление, имат значение при причинната обусловеност на дадени групи случаи в определени временни и пространствени граници“ („Тримесечно списание на Главната дирекция на статистиката“, бр. 2, 1929, с. 171).

Анкетата на столетниците в България заслужава внимателния прочит на любознателния читател. Явлението *дълголетие* е специфично и трудно за изучаване, защото изисква прилагането на интердисциплинарни методи. Но данните от това изследване могат да ни покажат не просто моментната картина, а да ни научат, че в основата на нашето знание стои работата на статистиците с техния професионализъм и добросъвестност.

АНКЕТА НА СТОЛЕТНИЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 1927 - 1928 ГОДИНА - ЕДИН НОВ ПОГЛЕД

*Здравка Бобева**

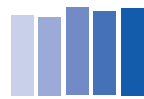
РЕЗЮМЕ Едно от най-интересните изследвания в историята на българската статистика е проведената през 1927 - 1928 г. Анкета на столетниците, резултатите от която са публикувани за първи път през 1929 г. във втория брой на „Тримесечно списание на Главната дирекция на статистиката“.

Анкетата на столетниците започва на 10 март 1927 г. и завършва на 20 ноември 1928 година. За провеждането ѝ са употребени 1 120 работни дни, изминати са 18 055 километра. Разходите възлизат на 270 739 лв., от които 126 239 лв. пътни и 144 500 лв. дневни.

Данните, които са събрани в резултат от изследването, са: общ брой на столетниците; столетниците по надморска височина на местата, в които живеят, по териториални области, народност, пол, възраст, семейно положение, брачност, плодовитост, професии и благосъстояние, физически характеристики, физиология и по храни и напитки, които са консумирали.

Анкетата на столетниците в България заслужава внимателния прочит на любознателния читател. Явлението *дълголетие* е специфично и трудно за изучаване, защото изисква прилагането на интердисциплинарни методи. Но данните от това изследване могат да ни покажат не просто моментната картина, а да ни научат, че в основата на нашето знание стои работата на статистиците с техния професионализъм и добросъвестност.

* Главен експерт в отдел „Публикации, библиотека и дигитални продукти“, НСИ; e-mail: ZBobeva@nsi.bg.



АНКЕТА ДЛЯ ДОЛГОЖИТЕЛЕЙ, ПРОВЕДЕННАЯ В ПЕРИОД 1927 - 1928 Г.Г. В БОЛГАРИИ - НОВЫЙ ВЗГЛЯД

*Здравка Бобева**

РЕЗЮМЕ Одним из наиболее интересных исследований в истории болгарской статистики является опрос долгожителей, проведенный в 1927 - 1928 гг., результаты которого впервые были опубликованы в 1929 г. во втором номере Ежеквартального журнала Главного управления статистики.

Исследование долгожителей началось 10 марта 1927 года и завершилось 20 ноября 1928 года. Исследование продолжалось 1 120 рабочих дней, и в процессе работы пройдено 18 055 километров. Расходы по исследованию составили 270 739 левов, из которых 126 239 - на транспортные расходы и 144 500 левов - суточные.

Данные, собранные в результате опроса следующие: общее количество долгожителей; их распределение по территориальным районам, по высоте места проживания долгожителей над уровнем моря, их национальность, пол, возраст, семейное положение, фертильность, профессия и материальное положение, физические параметры, продукты питания и напитки, которые они употребляли.

Материалы, связанные с исследованием долгожителей в Болгарии заслуживают особого внимания читателей. Феномен долголетия специфичен и труден для изучения, поскольку требует применения междисциплинарных методов. Данные, полученные в результате опроса долгожителей не только раскрывают картину, изучаемого явления, но и учат нас, что в основе знаний стоит работа статистиков с их профессионализмом и добросовестностью.

* Главный эксперт отдела „Публикации, библиотека и цифровые продукты“, НСИ; e-mail: ZBobeva@nsi.bg.

POLL OF THE CENTENARIANS IN BULGARIA IN THE PERIOD 1927 - 1928 - A NEW LOOK

*Zdravka Bobeva**

SUMMARY One of the most interesting researches in the history of Bulgarian statistics is the period 1927-1928. A poll of the centenarians, the results of which were published for the first time in 1929 in the second issue of the ‘Quarterly Journal of the General Directorate of Statistics’.

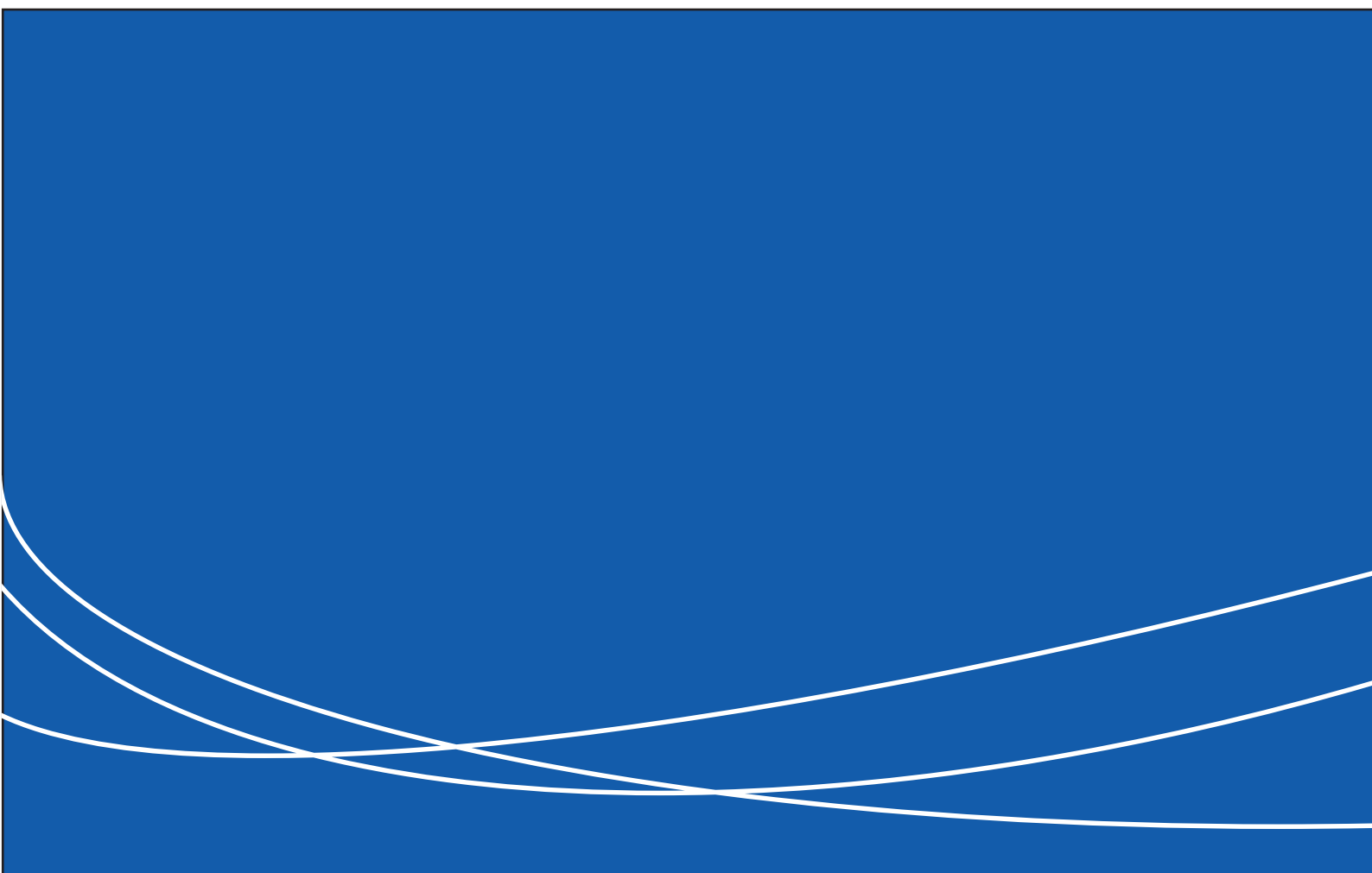
The poll of centenarians began on March 10, 1927, and ended on November 20, 1928. It took 1202 working days to carry it out, and 18 055 km had been covered. The expenses amounted to BGN 270 739, of which BGN 126 239 were for travel expenses and BGN 144 500 daily expenses.

Data gathered as a result of the poll are by: total number of centenarians; the centenarians at the altitudes of the places in which they live, territorial areas, nationality, gender, age, marital status, marriage, fertility, professions and well-being, physical characteristics, physiology, and food and drink they have consumed.

The poll of the centenarians in Bulgaria deserves a careful reading of the inquisitive reader. The *longevity* phenomenon is specific and difficult to study because it requires the application of interdisciplinary methods. But the data from this study can show us not just the momentary picture but teach us that the basis of our knowledge is in the work of the statisticians with their professionalism and good faith.

* Chief Expert in Publications, Library and Digital Products Department, NSI; e-mail: ZBobeva@nsi.bg.

**ИНФОРМАЦИИ, РЕЦЕНЗИИ,
КОНСУЛТАЦИИ**



ФАКТИЧЕСКО ИНДИВИДУАЛНО ПОТРЕБЛЕНИЕ

Фактическо индивидуално потребление на човек от населението в стандарт на покупателната способност, ЕС-28 = 100

*Русин Русинов**



Фактическото индивидуално потребление (ФИП) е производен показател, който цели да покаже какви са разликите в действителното потребление между отделните европейски страни. Фактическото индивидуално потребление обхваща стоките и услугите, действително потребени от населението, независимо дали са купени и платени от домакинствата, държавата или от нетърговски институции, обслужващи домакинствата. При международните сравнения на физическия обем на потреблението ФИП е предпочитан показател, тъй като не се влияе от различията в начина, по който в отделните страни са организирани някои важни услуги - образователни и здравни. Фактическото индивидуално потребление, което измерва материалното благосъстояние на домакинствата, е изразено в стандарти на покупателната способност (СПС).

Стандартът на покупателна способност представлява изкуствена валутна единица, която елиминира разликите в равнищата на цените между отделните страни. По този начин един СПС купува същия обем от стоки и услуги във всички страни. Тази

* Държавен експерт в отдел „Потребителски цени, цени на жилища и ППС“, Национален статистически институт; e-mail: rrusinov@nsi.bg.

валутна единица позволява смислено сравнение на физическите обеми на икономическите индикатори между страните. Агрегатите, изразени в СПС, са изчислени чрез разделяне на агрегатите в текущи цени и национална валута на съответния паритет на покупателната способност. Нивото на несигурност, свързано с базисните цени и данните от националните сметки, както и методите, използвани при съставянето на ППС, подсказват, че различията между страните, имащи много близки индекси, трябва да се интерпретират с известно внимание.

През 2017 г. ФИП на човек от населението, изразено в стандарти на покупателната способност, варира между държавите - членки на ЕС, от 54% за България до 132% за Люксембург от средното равнище в ЕС-28.

През 2017 г. десет държави членки отбелязват ФИП на човек от населението над средното равнище за ЕС-28. Равнището на ФИП на човек от населението е най-високо в Люксембург - 32%, следвана от Германия - 22% над средното за ЕС-28 ниво. Австрия, Дания и Обединеното кралство отчитат нива между 15 и 20% над средното равнище за ЕС-28. Белгия, Финландия, Нидерландия, Швеция и Франция са с нива около 10% над средното равнище за ЕС-28.

ФИП на човек от населението за тринадесет държави членки варира от средното равнище за ЕС-28 до 30% по-ниско. В Италия, Ирландия и Кипър равнищата на ФИП на човек от населението са до 10% под средното за ЕС-28, като в Испания, Литва, Чешката република и Португалия са от 10 до 20% по-ниски, а в Малта, Словения, Гърция, Полша, Словакия и Естония - от 20 до 30% по-ниски от средното равнище за ЕС-28.

Пет държави членки бележат ФИП на човек от населението повече от 30% под средното за ЕС-28 равнище. Латвия, Румъния, Хърватия и Унгария имат от 30 до 40% по-ниско равнище, а България - над 40% по-ниско равнище на този показател от неговото средно ниво за държавите от ЕС-28.

През последните три години ФИП на човек от населението в сравнение със средното за ЕС-28 остава относително стабилно за повечето от държавите членки. Повишение е регистрирано в Румъния (68% от средното за ЕС-28 през 2017 г. в сравнение с 58% през 2015 г.), Литва (88% към 83%) и Чешката република (82% към 78%). Най-голямо намаление е регистрирано в Люксембург (132% през 2017 г. към 140% през 2015 г.), следвана от Австрия (117% към 121%), Нидерландия (111% към 115%) и Швеция (109% към 113%).

БВП е основният измерител на икономическата активност. През 2017 г. БВП на човек от населението, измерен в СПС, е в границите от 49% в България до 253% в Люксембург спрямо неговата средна величина в ЕС-28.

През 2016 г. ФИП на човек от населението, изразено в стандарти на покупателната способност, варира между държавите - членки на ЕС, от 53% за България до 134% за Люксембург от средното равнище в ЕС-28.

През 2016 г. десет държави членки отбелязват ФИП на човек от населението над средното равнище за ЕС-28. Равнището на ФИП на човек от населението е най-високо в Люксембург - 34%, следвана от Германия - 22% над средното за ЕС-28 ниво. Австрия, Обединеното кралство, Финландия, Дания, Белгия, Франция, Нидерландия и Швеция отчитат нива между 10 и 20% над средното равнище за ЕС-28.

ФИП на човек от населението за тринадесет държави членки варира от средното равнище за ЕС-28 до 30% по-ниско. В Италия, Ирландия и Кипър равнищата на ФИП на човек от населението са до 10% под средното за ЕС-28, като в Испания, Литва, Португалия и Малта са от 10 до 20% по-ниски, а в Чешката република, Гърция, Словения, Словакия, Полша и Естония - от 20 до 30% по-ниски от средното равнище за ЕС-28.

Пет държави членки бележат ФИП на човек от населението повече от 30% под средното за ЕС-28 равнище. Латвия, Унгария и Румъния имат от 30 до 40% по-ниско равнище, а Хърватия и България - над 40% по-ниско равнище на този показател от неговото средно ниво за държавите от ЕС-28.

През последните три години ФИП на човек от населението в сравнение със средното за ЕС-28 остава относително стабилно за повечето от държавите членки. Повишение е регистрирано в Румъния (65% от средното за ЕС-28 през 2016 г. в сравнение с 56% през 2014 г.), Литва (85% към 81%) и Естония (72% към 69%). Най-голямо намаление е регистрирано в Люксембург (134% през 2016 г. към 141% през 2014 г.), следвана от Австрия (119% към 122%), Белгия (113% към 115%) и Гърция (77% към 80%).

БВП е основният измерител на икономическата активност. През 2016 г. БВП на човек от населението, измерен в СПС, е в границите от 48% в България до 260% в Люксембург спрямо неговата средна величина в ЕС-28.

През 2015 г. ФИП на човек от населението, изразено в стандарти на покупателната способност, варира между държавите - членки на ЕС, от 53% за България до 140% за Люксембург от средното равнище в ЕС-28.

Десет държави членки отбелязват ФИП на човек от населението над средното равнище за ЕС-28. Равнището на ФИП на човек от населението е най-високо в Люксембург - 40%, следвана от Германия - 22% над средното за ЕС-28 ниво. Австрия, Дания, Белгия, Финландия, Обединеното кралство, Франция, Нидерландия и Швеция отчитат нива между 10 и 20% над средното равнище за ЕС-28.

ФИП на човек от населението за тринадесет държави членки варира от средното за ЕС-28 до 30% по-ниско. В Италия, Ирландия и Кипър равнищата на ФИП на човек от населението са до 10% под средното за ЕС-28, в същото време в Испания, Литва, Португалия и Малта са от 10 до 20% по-ниски, а в Чешката република, Гърция, Словакия, Словения, Полша и Естония - от 20 до 30% по-ниски от средното за ЕС-28.

Пет държави членки бележат ФИП на човек от населението повече от 30% под средното за ЕС-28 равнище. Латвия и Унгария имат от 30 до 40% по-ниско равнище, а Румъния, Хърватия и България - над 40% по-ниско равнище на този показател от неговото средно ниво за държавите от ЕС-28.

През последните три години ФИП на човек от населението в сравнение със средното за ЕС-28 остава относително стабилно за повечето от държавите членки. Повишение е регистрирано в Румъния (58% от средното за ЕС-28 през 2015 г. в сравнение с 54% през 2013 г.), България (53% към 49%), Литва (83% към 78%) и Естония (71% към 68%). Най-голямо намаление е регистрирано в Люксембург (140% през 2015 г. към 142% през 2013 г.), следвана от Нидерландия (115% към 118%), Австрия (121% към 123%) и Италия (97% към 100%).

БВП е основният измерител на икономическата активност. През 2015 г. БВП на човек от населението, измерен в СПС, е в границите от 47% в България до 266% в Люксембург спрямо неговата средна величина в ЕС-28.

През 2014 г. ФИП на човек от населението, изразено в стандарти на покупателната способност, варира между държавите - членки на ЕС, от 51 до 141% от средното равнище в ЕС-28.

Десет държави членки са над средното равнище за ЕС-28. Равнището на ФИП на човек от населението е най-високо в Люксембург - 41% над средното за ЕС-28 ниво. Германия и Австрия са около 20% над средното равнище, следвани от Дания и Обединеното кралство, Белгия, Финландия и Нидерландия, Франция и Швеция, които са постигнали нива между 10 и 15% по-високи от средното.

ФИП на човек от населението за дванадесет държави членки варира от средното за ЕС-28 ниво до 30% по-ниско. В Италия и Ирландия равнищата на ФИП на човек от

населението са до 10% под средното за ЕС-28, в същото време в Кипър, Испания, Гърция, Португалия и Литва те са от 10 до 20% по-ниски, а в Малта, Словакия, Чешката република, Словения и Полша - от 20 до 30% по-ниски.

Шест държави членки бележат ФИП на човек от населението повече от 30% под средното за ЕС-28 равнище. Естония, Латвия, Унгария и Хърватия имат от 30 до 40% по-ниско равнище. Румъния е с 43% по-ниско, а България - с 51% по-ниско равнище на този показател от неговото средно ниво за държавите от ЕС-28.

През последните три години ФИП на човек от населението в сравнение със средното за ЕС-28 остава относително стабилно за повечето от държавите членки. Повишение е регистрирано в трите балтийски държави членки - Литва (81% от средното за ЕС-28 през 2014 г. в сравнение със 74% през 2012 г.), Латвия (65% към 61%) и Естония (69% към 65%), както и в Чешката република (78% към 73%). Най-голямо намаление е регистрирано в Италия (97% през 2014 г. към 103% през 2012 г.) и Кипър (91% към 94%).

БВП е основният измерител на икономическата активност. През 2014 г. БВП на човек от населението, измерен в СПС, е в границите от 47% в България до 269% в Люксембург спрямо неговата средна величина в ЕС-28.

През 2013 г. ФИП на човек от населението, изразено в стандарти на покупателната способност, варира между държавите - членки на ЕС, от 49 до 142% от средното равнище в ЕС-28.

Равнището на ФИП на човек от населението е най-високо в Люксембург - повече от 40% над средното за ЕС-28 ниво. Германия и Австрия са около 20% над средното равнище в ЕС-28; Дания, Финландия, Швеция, Обединеното кралство, Нидерландия, Белгия и Франция са постигнали нива между 10 и 15% по-високи от средното, докато Италия е на средното ниво.

В Кипър и Испания равнищата на ФИП на човек са до 10% под средното за ЕС-28, а в същото време в Португалия, Гърция и Малта те са от 10 до 20% по-ниски. Литва, Словения, Полша, Чешката република и Словакия са с 20 - 30% по-ниско ниво, докато Естония, Латвия, Унгария и Хърватия имат от 30 до 40% по-ниско равнище. Румъния е с 40% по-ниско, а България - с 50% по-ниско равнище на този показател от неговото средно ниво за държавите от ЕС-28.

БВП на човек от населението варира между държавите членки от 1 до 6 пъти. БВП е основният измерител на икономическата активност. През 2013 г. БВП на човек

от населението, измерен в СПС, е в диапазон от 45% в България до 261% в Люксембург спрямо неговата средна величина в ЕС-28.

През 2012 г. фактическото индивидуално потребление на човек от населението в държавите членки попада в диапазона от 50 до 139% от средното ниво за ЕС-28.

Докато БВП на човек от населението е основен показател, отразяващ нивото на икономическа активност, фактическото индивидуално потребление на човек от населението е алтернативен показател, който описва в по-добра степен материалното благосъстояние на домакинствата. Като цяло нивата на ФИП на човек от населението са по-хомогенни от тези на БВП, но все още показват значителни разлики между държавите членки. През 2012 г. ФИП на човек от населението, изразено в СПС, попада в диапазона от около 40% над средното ниво за ЕС-28 за Люксембург до около 50% под средното ниво за България и Румъния.

Високият БВП на човек от населението на Люксембург се обяснява частично с големия дял на пограничните работници, включени в общия брой на работната сила на страната. Тези работници допринасят за увеличението на БВП, а същевременно не се считат за част от местното население, което се използва при изчисляването на БВП на глава от населението.

1. Индекси на физическия обем на човек от населението в СПС, ЕС-28 = 100

Фактическо индивидуално потребление

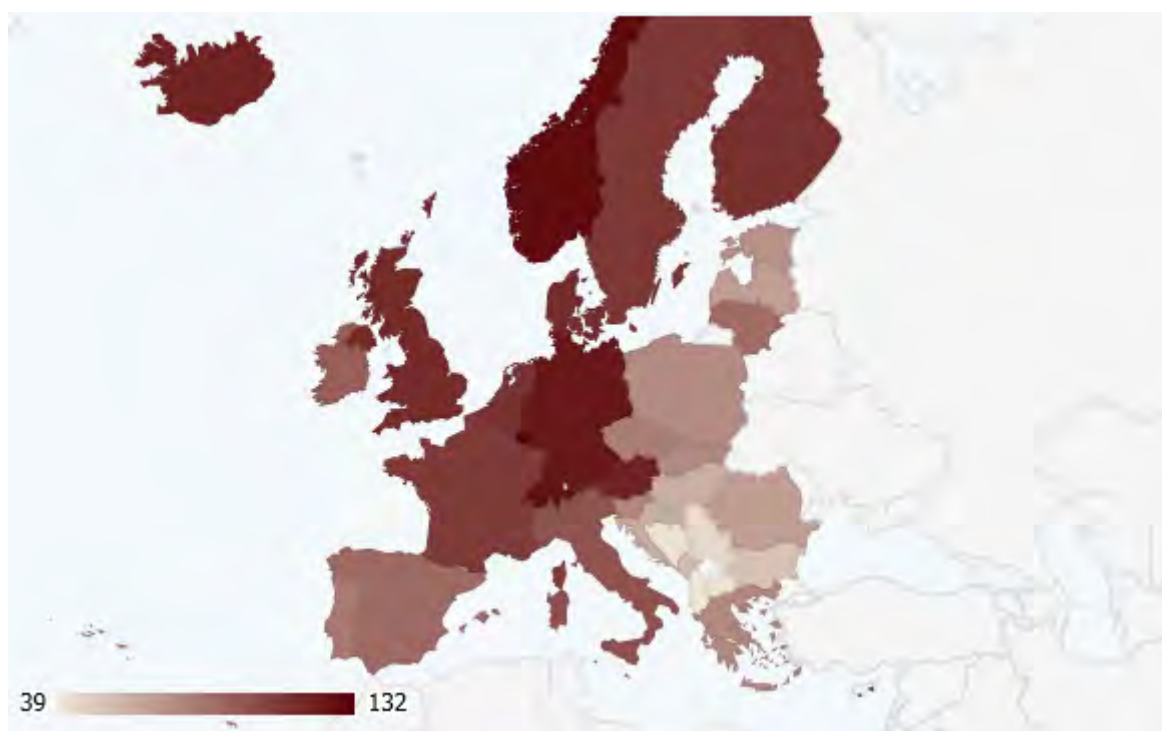
Държави	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*
ЕС-28	100	100	100	100	100	100
Еврозона-19 (BE, DE, IE, GR, EE, ES, FR, IT, LU, NL, AT, PT, SI, FI, CY, MT, SK, LV, LT)	106	106	105	105	105	104
Австрия	122	123	122	121	119	117
Белгия	113	115	115	114	113	112
България	50	49	51	53	53	54
Германия	123	123	124	122	122	122
Гърция	81	80	80	79	77	76
Дания	116	116	116	116	113	114
Естония	65	68	69	71	72	73
Ирландия	97	95	94	94	94	93
Испания	87	86	87	89	89	89
Италия	103	100	97	97	98	98
Кипър	94	90	91	91	92	92
Латвия	61	64	65	66	65	68
Литва	74	78	81	83	85	88
Люксембург	139	142	141	140	134	132
Малта	79	78	78	79	78	78
Нидерландия	118	118	116	115	111	111
Обединено кралство	115	115	115	115	115	114
Полша	74	74	74	74	74	76
Португалия	79	81	81	82	82	82
Румъния	55	54	56	58	65	68
Словакия	75	75	76	76	76	76
Словения	79	76	76	76	76	77
Унгария	62	63	63	63	62	62
Финландия	115	114	114	114	113	112
Франция	110	112	111	110	110	108
Хърватия	59	59	59	59	61	62
Чешка република	73	76	78	78	79	82
Швеция	115	113	113	113	110	109
Исландия	117	116	117	116	116	117
Норвегия	132	135	135	130	127	127
Швейцария	128	130	131	131	126	124
Албания	36	36	37	38	37	39
Босна и Херцеговина	40	41	41	41	41	41
Република Северна Македония	38	40	40	41	42	41
Сърбия	47	47	46	46	46	45
Турция	58	60	63	67	67	68
Черна гора	51	52	52	54	56	56

Източник: Eurostat, Database: PPP domain/13.12.2018.

* Предварителни данни.



Фиг. 1. Фактически индивидуално потребление



ФАКТИЧЕСКО ИНДИВИДУАЛНО ПОТРЕБЛЕНИЕ

Фактическо индивидуално потребление на човек от населението в стандарт на покупателната способност

*Русин Русинов**

РЕЗЮМЕ Най-важните показатели, получавани в резултат на изчисляваните ППС, са БВП и фактическото индивидуално потребление на човек от населението, което измерва материалното благосъстояние на домакинствата, изразено в стандарт на покупателната способност.

Фактическото индивидуално потребление е производен показател, който цели да покаже какви са разликите в действителното потребление между отделните европейски страни, обхваща стоките и услугите, действително потребени от населението, независимо дали са купени и платени от домакинствата, държавата или от нетърговски институции, обслужващи домакинствата.

* Държавен експерт в отдел „Потребителски цени, цени на жилища и ППС“, Национален статистически институт; e-mail: rrusinov@nsi.bg.

ФАКТИЧЕСКОЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЕ ПОТРЕБЛЕНИЕ

Фактическое индивидуальное потребление на душу населения по стандарту покупательной способности

*Русин Русинов**

РЕЗЮМЕ Наиболее важными показателями, полученными в результате расчета ППС, являются ВВП и фактическое индивидуальное потребление на душу населения, которое измеряет материальное благосостояние домохозяйства, выраженный в стандартах покупательской способности.

Фактическое индивидуальное потребление - это производный показатель, который используется для сравнения фактического потребления в отдельных европейских странах, охватывающий товары и услуги, реально потребляемые населением, независимо от того, куплены они и оплачены домашними хозяйствами, государственными или некоммерческими организациями, обслуживающими домашние хозяйства.

* Государственный эксперт отдела „Потребительские цены, цены на жилье и ППС“, Национальный статистический институт; e-mail: rrusinov@nsi.bg.

ACTUAL INDIVIDUAL CONSUMPTION

Actual individual consumption per capita in purchasing power standards

*Rusin Rusinov**

SUMMARY The most important indicators obtained as a result of the calculated PPPs are GDP and the actual individual consumption per capita, which measures household welfare, expressed in purchasing power standards.

Actual individual consumption is a derivative indicator that which aims to show what are the differences in actual consumption between individual European countries, covering goods and services actually consumed by the population, whether bought or paid by households, the state or non-commercial institutions and serving households.

* State Expert in Consumer Prices, Housing prices and PPP Department, National Statistical Institute; e-mail: rrusinov@nsi.bg.

ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД НА СПИСАНИЕ „СТАТИСТИКА“

*Соња Златанова**



Уважаеми читатели,

Историческият преглед има за цел да Ви запознае със създаването и развитието на единственото списание за статистическа методология, теория и практика в България-сп. „Статистика“, което през 2019 г. навършва деветдесет години.

В периода 1880 - 1929 г. българската статистическа институция се развива и укрепва с бързи темпове. Чистата статистическа наука регистрира информация за социалните и икономическите явления в държавата. В този период българската статистика вече разполага с изградени и доказани специалисти статистици, които са подготвени да се занимават с теорията, практиката и методологията на статистиката. Нараства необходимостта от създаването на статистическо периодично издание като естествен етап от развитието на статистическата дейност в държавата.

Идеята за списанието възниква в бюро на Върховния статистически съвет и е обсъдена с Главната дирекция на статистиката. Получава пълната подкрепа на министъра на търговията, промишлеността и труда.

Дефинирано е съдържанието на статистическото периодично издание. В резултат на тези действия през 1929 г. излиза първи брой на Тримесечно списание на

* Младши експерт в отдел „Публикации, библиотека и дигитални продукти“, НСИ; e-mail: SZlatanova@nsi.bg.

Главната дирекция на статистиката. То съдържа статии по теоретични и методологични въпроси в областта на статистиката, студии върху научни въпроси по статистика, аналитични прегледи на официално публикувани статистики, доклади, протоколи и по-важни решения от дейността на Висшия статистически съвет, както и научни съобщения от областта на статистиката у нас и в чужбина, рецензии, библиографии и други. Всяка книжка освен интерпретирането на статистически данни и методология съдържа и таблици или приложения, поясняващи текста. По-важните статии и аналитични прегледи са представени с кратки резюмета на френски език.

Първият редакционен комитет на списанието се състои от:

- Д. Мишайков - професор по статистика при Софийския държавен университет, председател на Висшия статистически съвет
- Ст. Димитров - управител на Главната дирекция на статистиката, подпредседател на Върховния статистически съвет
- О. Андерсон - професор по статистика във Висшето търговско училище, гр. Варна
- П. Пенчев - началник на стопанския отдел в Главната дирекция на статистиката, секретар на Върховния статистически съвет.

Списанието е съставено от следните рубрики:

- Статии - публикуват се материали по теоретични и методични въпроси в областта на статистиката
 - Рецензии на публикуваните материали
 - Доклади, протоколи и по-важни решения на Върховния статистически съвет
 - Студии по научни въпроси, придружени със статистически данни, както и аналитични прегледи на публикуваните официални статистики
- Съобщения от областта на статистическата наука и за по-важните събития от живота на статистиката у нас и в чужбина
- Библиография - публикува се библиографска информация за постъпилата нова литература и статистически публикации в библиотеката на Главната дирекция на статистиката
- Таблици - представена е демографска информация, статистика на злополуките, данни от преброяване на населението и на сградите, преброяване на земеделските стопанства, консумация, търговия, движение на корабите и други.

В периодите 1933 - 1935 и 1940 - 1944 г. списанието не е излизало.

След края на Втората световна война библиотеката при Главната дирекция на статистиката си поставя за задача да възстанови прекъснатите връзки с чуждестранни статистически научни институти и международни организации, като в резултат на взетото решение в списанието се разкрива нова рубрика - „Книгопис“. Рубриката съдържа описание на постъпилите в библиотеката чуждестранни публикации, които са на разположение на българската статистико-икономическа научна общност.

През 1945 г. статистическото издание е тримесечно и излиза под заглавие „Списание и известия на Главната дирекция на статистиката“. На корицата са отпечатани целите, значението и приложението на статистическата наука:

В бр. 1/1945 г. - „Статистиката е продукт и инструмент на съвременното развитие на държавата, стопанството, обществените отношения. Прогресивната и творческа държавна политика основава своите решения на цифрите на статистиката.“

В бр. 2/1945 г. - „Съвременната наука не е метафизика, а система на положителни знания върху действителното. Статистиката е незаменим инструмент на положителното знание - особено на обществеността. Тоя инструмент трябва и може да бъде добре използван също и от нашата българска наука.“

В бр. 3 - 4/1945 г. - „Без светлината на статистически измерените по значението им факти не може да има целесъобразно ръководено и здраво обществено строителство, докато изграждането с помощта на статистиката е трайно, дълбоко и резултатно. Статистиката е за всички. Нужно е само да се има положително отношение към нейните указания и към нейните нужди и изисквания.“

През 1946 г. изданието излиза под заглавие „Списание на Главната дирекция на статистиката“.

В бр. 2/1946 г. отново има отпечатано мотото на корицата на списанието: „Най-голямото изкуство на човека е да умее да управлява разумно, целеустремено и съгласувано развитието на обществото си. Планирането е средство, израз и форма на съзнателно и правилно вмесване в обществените отношения. Планирането без статистика, обаче, не може. А статистиката също черпи живителна сила в идеята за плановост“.

В бр. 1/1947 г. ясно е определена целта на списанието като печатен орган на статистическата институция:

„Да служи за разработване на научно-статистическия метод и за неговото разширено и правилно приложение;

Да осветлява масовите обществени процеси с точността, всеобхватността и задълбочеността на статистическите цифри;

Да става отзив на проявите на истински научното интерпретиране на обществените проблеми и на въпросите за метода на това интерпретиране, да упражнява полезна критика;

Да съдейства идейно за осъществяване на великото и всестранно планово строителство на страната“.

Редакционният колектив отправя апел към читателите на статистическото списание: „Предложете го на Ваши познати - доброто служене със статистиката е първото условие и за положително научно-социологическо мислене и за положителна конструктивна държавна политика“.

1948-а е годината, в която списанието започва да излиза под заглавие „Статистика“.

През 1949 г. съдържанието се обогатява с три рубрики - „Из статистическите практики“, „Вътрешен преглед“ и „Външен преглед“. В рубриката „Външен преглед“ се публикуват материали от статистическата теория и практика на чуждестранни статистически служби.

В периода 1950 - 1953 г. списанието не е излизало.

През 1954 г. се възобновява публикуването на тримесечното списание „Статистика“. Към съдържанието са добавени три рубрики - „Съветски опит“, „Информация и хроники“ и „Консултация“.

През 1955 г. съдържанието е обогатено с три рубрики - „Обмяна на опит“, „Критика и библиография“ и „Обзор“. Съдържанието на изданието е с паралелен превод на руски език.

През 1957 г. списание „Статистика“ започва да излиза като двумесечно периодично издание. Съдържанието е с паралелен текст на руски език.

Шест рубрики са добавени към съдържанието на списанието през 1958 г. - „Отговори на въпроси“, „Официални материали“, „Обсъждане на статии“, „За подобряване на отчетността“, „В Централното статистическо управление“ и „Писма и предложения на читателите“. Съдържанието е с паралелен текст на руски и френски език.

През 1959 г. са разкрити две рубрики - „Издания на ЦСУ на НРБ“ и „Дискусии“.

В периода 1961 - 1967 г. списанието е обединено със списание „Планово стопанство“, издавано от Държавната планова комисия, под заглавието „Планово

стопанство и статистика“. Обединеното издание продължава да излиза до 1967 г. включително.

Обединението с „Планово стопанство“ безспорно е ограничило възможностите за изпълнение на основните функции на сп. „Статистика“, в т.ч. за разглеждането на теоретични и методологични проблеми на статистиката, за информиране на обществеността относно дейността на статистическите органи у нас и в чужбина, за творческите прояви на статистици при разглеждане на различни проблеми, които възникват при провеждане на статистическите изследвания.

През 1968 г. се възобновява самостоятелното издаване на двумесечното списание „Статистика“. В първия брой на 1968 г. редакционната колегия ясно определя целите, задачите и приоритетите. Списанието на първо място трябва да отразява и подпомага работата на статистиците по отношение на усъвършенстването на начините за изучаване и анализ на процеса на общественото възпроизводство, с което се подобрява ефективността на икономиката. То трябва да отразява с предимство новото в статистическата работа, както и да помества материали за усъвършенстване на показателите за ефективността, за рентабилността на предприятията и стопанствата, за анализа на производителността на труда, за внедряването на новата техника и други. Предстои да бъдат поместени статии по въпроса за по-пълната икономическа характеристика и оценка на производствените резултати. Разширяването на аналитичната работа в областта на статистиката налага да се публикуват материали, свързани с по-съвършени статистико-математически средства за анализ, които се създават в процеса на социалистическото възпроизводство, за разкриването на тенденциите в този процес и за изготвянето на текущи прогнози за икономическото развитие. Предвижда се на страниците на списанието да се отразяват задачите, които се изпълняват по изграждането на системата на единната икономическа информация. Приоритетно ще се дава място на теоретически статии по методологични въпроси, с които се цели да се подобри действащата статистическа практика. Ще се поместват с предимство статии, в които авторите се отнасят критично към слабостите и недостатъците в действащите до момента практики, като правят свои предложения за подобряване на статистическата методология в една или друга област. Ще се отделя място и за статии по демографски въпроси, както и за материали, в които се интерпретират резултатите от някои социологически проучвания.

Списанието отваря страниците си за статии, в които ще се разглеждат положителните страни и недостатъците на работата по подготовката на

статистическите кадри. Ще се поместват и статии с препоръки за подобряване на учебните програми, по които се извършва подготовката на бъдещите статистици както в средното, така и във висшето образование.

Една от новите задачи пред списанието е да помества както статии от историята на българската статистика, така и статии за развитието на теоретичната статистическа мисъл в България. Като особено ценни се отчитат връзките с читателите статистици, работещи в различни отрасли на икономиката, което налага поддържането на рубриците „Писма и предложения на читателите“ и „Обмяна на опит“. Очаква се това да допринесе за подобряване на резултатите от статистическата работа, като се разпространи по-широко положителният опит на добрите статистици.

По отношение на популяризирането на статистическата литература редакционната колегия си поставя задача да помества рецензии, анотации и библиографски справки, с които читателите да бъдат информирани за новоизлезлите книги по статистика. Основната задача е списание „Статистика“ да се превърне в проводник на всичко ново в областта на статистиката, да стане източник на статистически знания и статистическа култура, ценен и търсен помощник на всички практически дейци и изследователи, които се занимават със статистически изследвания и прилагат в своята работа статистическите аналитични методи. Започва публикуването на резюмета на статиите на руски и английски език. Съдържанието на списанието е с паралелен текст на руски и английски език до 1984 година.

В периода 1985 - 1989 г. списанието не е излизало.

През 1990 г. списание „Статистика“ е възстановено като самостоятелно издание на Централното статистическо управление и Съюза на статистиците в България. В първия и единствен брой за 1990 г. редакционната колегия провежда анонимна анкета за удовлетвореността и препоръките на читателите на списание „Статистика“.

В обръщение към читателите редколегията декларира своето желание да превърне списанието в търсено, уважавано и полезно статистическо издание. Целта е в него читателите да намират отговор на интересуващите ги проблеми от теорията и практиката на статистическата наука не само в България, но и в чужбина. Да се обогати съдържанието на списанието, което ще го превърне в ценен помощник и съветник по сложните проблеми на статистическата теория и практика. Предстои внедряване в счетоводната и статистическата практика на системата на националните сметки, която действа в повечето страни - членки на Организацията на обединените нации. Списанието си поставя за задача да работи за издигане на статистическата култура на

населението и особено на онези професионални групи, които използват статистическата информация в своята работа - журналисти, писатели, научни работници и други. Немаловажна задача пред списанието е да се бори за правилното и обективното използване на статистиката като важен инструмент за научен анализ на общественно-икономическата действителност у нас, колкото и сложна да е тя.

Редколегията поема ангажимента да работи всеотдайно за превръщането на статистиката и на статистическата информация в действен и ефективен инструмент на обществото за изучаване на явленията, процесите, тенденциите и закономерностите в обществения и икономическия живот на България. Отправен е призив статистиците от всички поколения, от статистическата теория и практика да се обединят в името на издигане на престижа на българската статистика на нивото на статистиката на Организацията на обединените нации.

Продължава публикуването на резюмета на руски и английски език в края на статиите.

В бр. 1/1991 г. са разкрити две нови рубрики - „История на статистиката“ и „Лекции и консултации“.

През 1992 г. са създадени рубриците „Актуални статистически данни“, „Из дейността на Националния статистически институт“, „Международен статистически опит“ и „Проблеми на статистическата практика“.

Три нови рубрики разкрива списанието през 1994 г. - „Регионална статистика“, „Исторически опит“ и „Из опита на териториалните статистически бюра“.

През 1999 г. статиите се публикуват в нова рубрика „Наука“.

Рубриката „Евроинтеграция“ стартира през 2000 година. В нея се публикуват материали, свързани с разширяването на Европейския съюз.

През 2005 г. се възобновява практиката списание „Статистика“ да се издава на три месеца - четири книжки годишно.

През 2010 г. се разкриват две рубрики - „Теория и методология на статистическите изучавания“ и „Историческо развитие на статистическата теория и практика“.

През 2015 г. тримесечното списание започва да излиза в електронен и в печатен формат. Първи, втори и трети брой са в електронен формат, четвърти брой е сборен, в книжен формат - в него се публикуват най-интересните статии и материали за текущата година. На страниците на списанието намират място и материали от архивите на българската статистика, като по този начин читателите се запознават с научната

статистическа мисъл и се срещат с ярки представители на статистическата теория и практика, оставили дълбоки и трайни следи в националната статистика.

През 2018 г. е разкрита рубрика „Българската статистика в три столетия“.

Проследени във времето, рубриците в списание „Статистика“ показват развитието на статистическата наука, както и следването на изградени традиции в областта на статистическите изследвания в национален и международен мащаб.

Надявам се, че читателите на списание „Статистика“ ще се убедят в историческото значение на изданието, ще почувстват неговата роля и мисия като проводник на статистическата научна мисъл, като инструмент на статистиката, доказал се във времето по отношение на статистическата теория и практика, като средство за надграждане на статистическата култура. Списанието е трибуната, от която се популяризира статистическото знание и информация, то е оказало влияние върху поколения учени, статистици и икономисти. Неговите автори безпогрешно са усещали пулса на времето и това е определяло съдържанието на техните статии. Както вече сте се убедили, целта на историческия преглед е да се представи развитието на списанието през деветдесетгодишното му съществуване, а не да се анализира неговото съдържание, тъй като това е обект на друг вид научен труд.

За изготвянето на прегледа са използвани 294 броя на списанието. Пълната колекция на списание „Статистика“ се състои от 29 875 дигитални страници със свободен безплатен достъп в дигиталната библиотека на Националния статистически институт.

Използваните източници от колекцията на списание „Статистика“ са публикувани в дигиталната библиотека на НСИ на интернет адрес:

<http://statlib.nsi.bg:8181/bg/bool-simp.php?db=ekku&outType=0&bool=%28%F1%EF%E8%F1%E0%ED%E8%E5+%F1%F2%E0%F2%E8%F1%F2%E8%EA%E0+%E1%FA%EB%E3%E0%F0%E8%FF%24%29&recordsPerPage=12&page=1>

ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД НА СПИСАНИЕ „СТАТИСТИКА“

*Соня Златанова**

РЕЗЮМЕ Историческата справка има за цел да запознае читателите със създаването и развитието на единственото списание за статистическа методология, теория и практика в България - сп. „Статистика“, което през 2019 г. навършва деветдесет години.

Проследени във времето, рубриките в списанието показват развитието на статистическата наука, както и следването на изградени традиции в областта на статистическите изследвания в национален и международен мащаб.

Подчертано е историческото значение на изданието, неговата роля и мисия като проводник на статистическата научна мисъл, като инструмент на статистиката, доказал се във времето по отношение на статистическата теория и практика, като средство за надграждане на статистическата култура. Списанието е трибуната, от която се популяризира статистическото знание и информация, то е оказало влияние върху поколения учени, статистици и икономисти. Неговите автори безпогрешно са усещали пулса на времето и това е определяло съдържанието на техните статии.

За изготвянето на прегледа са използвани 294 броя на списанието. Пълната колекция на сп. „Статистика“ се състои от 29 875 дигитални страници със свободен безплатен достъп в дигиталната библиотека на НСИ.

* Младши експерт в отдел „Публикации, библиотека и дигитални продукти“, НСИ; e-mail: SZlatanova@nsi.bg.

ИСТОРИЧЕСКИЙ ОБЗОР ЖУРНАЛА „СТАТИСТИКА“

*София Златанова**

РЕЗЮМЕ Целью исторической справки является ознакомление читателей с созданием и развитием единственного журнала отражающего статистическую методологию, теорию и практику в Болгарии - журнала „Статистика“, который в 2019 году отмечает свое 90 - ление.

Просматривая рубрики журнала за все время его существования, можно проследить эволюцию статистической науки, а также следование устоявшимся традициям в области статистических обследований в национальном и международном масштабе.

Подчеркивается историческое значение журнала, его роль и миссию как проводника статистической научной мысли, как инструмента статистики, проверенного временем в отношении статистической теории и практики, как средство формирования статистической культуры. Журнал является трибуной для популяризации статистического учения и информации, он оказал влияние на целые поколения ученых, статистиков и экономистов. Авторы журнала безошибочно ощущали пульс времени, и это определяло содержание их статей.

Для подготовки обзора были использованы 294 номера журнала. Полная коллекция журнала „Статистика“ состоит из 29 875 цифровых страниц в цифровой библиотеке НСИ в свободном доступе.

* Младший эксперт отдела „Публикации, библиотека и цифровые продукты“, НСИ; e-mail: SZlatanova@nsi.bg.

A HISTORICAL REVIEW OF 'STATISTICS' MAGAZINE

*Sonya Zlatanova**

SUMMARY The aim of the historical reference is to acquaint readers with the creation and development of the only journal of statistical methodology, theory and practice in Bulgaria - the 'Statistics' magazine, which in 2019 will turn ninety years old.

Traced over time, the rubrics of the journal show the evolution of statistical science, as well as following the established traditions in the field of statistical surveys on national and international scale.

The historical significance of the publication, its role and mission as a conductor of statistical scientific thought is pointed out as a tool of statistics that has been proven over time in terms of statistical theory and practice as a means of building up the statistical culture. The magazine is the platform for popularization of statistical knowledge and information, it has influenced generations of scientists, statisticians and economists. Its authors unmistakably felt the pulse of time, and that determined the content of their articles.

294 journal entries were used for the preparation of the review. The full collection of the 'Statistics' magazine consists of 29,875 digital pages with free-access to the NSI's digital library.

* Junior Expert in Publications, Library and Digital Products Department, NSI; e-mail: SZlatanova@nsi.bg.

НА ВНИМАНИЕТО НА АВТОРИТЕ

Статиите, предложени на редакцията на сп. „Статистика”, трябва да бъдат оригинални, непубликувани в други издания.

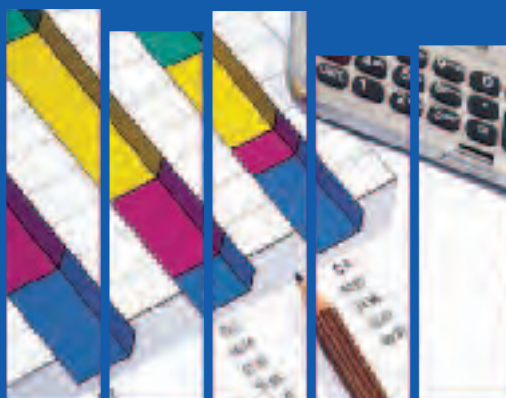
По решение на Редколегията на авторите се предоставя възможност статиите им да бъдат публикувани или на български, или на английски език. За целта е необходимо авторът, който желае статията му да бъде публикувана на английски език, да представи в редакцията ръкописи и съответни файлове и на български, и на английски език при спазване на посочените изисквания и за двата ръкописа. Авторите трябва да имат предвид, че английският текст ще бъде публикуван без редакционна намеса, което означава, че те носят пълна отговорност за коректността на превода.

Статиите, придружени от кратко резюме на български и на английски език и номерата на научната област от JEL класификацията, се представят в редакцията на сп. „Статистика”. Текстът трябва да бъде на Word, а графиките - Excel, със задължително приложени данни. Формулите в текста и тези на самостоятелен ред (без числата в тях) трябва да бъдат задължително курсивни (Italic). Ако графиките са дадени отделно, в текста трябва да се посочи точното им място. Авторите носят отговорност за коректността на данните и цитатите. Ръкописите трябва да са придружени от трите имена, научната степен и звание, точния адрес, телефона, длъжността, мястото на работа и електронния адрес (e-mail) на автора.

Поместването на статия на страниците на списанието не означава, че предложенията и евентуалните критични бележки, които авторът отправя, се споделят от Редакционната колегия или от ръководството на Националния статистически институт.

Редакцията на сп. „Статистика” би приветствала различни инициативи на читателската аудитория под формата на дискусии на страниците на списанието, научно-професионални „реплики” по повод на отпечатана статия, самостоятелни кореферати по повдигнатата тема - изобщо всяка инициативност по теми и проблеми на науката и практиката на статистическите изследвания от сферата на българската и европейската статистика.

Редакция на списание „Статистика”



**СТАТИСТИКА
STATISTICS**

1/2019

www.nsi.bg